

Zrealizowano na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi
Nr: dec. DEJ.re.027.6.2023

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Sprawozdanie z zadania badawczego pt.

Marketing, promocja oraz analiza rynku: pkt 2) badania w zakresie analizy wartości rynku produktów ekologicznych w Polsce z podziałem na wartość poszczególnych sektorów produkcji oraz wskazanie produktów o najwyższym potencjale rozwoju.

Tytuł zadania: *Diagnoza poziomu wartości podaży oraz uwarunkowań rozwoju produkcji roślinnej i zwierzęcej w sektorze rolnictwa ekologicznego w Polsce.*

Określenie wolumenu konkurencyjnych roślinnych i zwierzęcych produktów rolnictwa ekologicznego o najwyższym potencjale rozwoju

Kierownik zadania badawczego: dr hab. Mariola Grzybowska-Brzezińska, prof.UWM

Wykonawcy: dr Dominika Kuberska, dr Dominika Jakubowska

Rektor

.....

Olsztyn 2023

Wprowadzenie	3
1. Metodyka badań.	5
2. Wyniki badań.	10
2.1. Ocena poziomu, struktury produkcji w gospodarstwach ekologicznych w Polsce w latach 2004-2021 oraz ocena potencjału produkcji do 2030 roku.	10
2.2. Determinanty rozwoju ekologicznej produkcji rolnej i rozwoju rynku żywności ekologicznej ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań polityki rolnej, w tym założeń Zielonego Ładu w opinii właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych, przetwórców, ekspertów.	53
2.3. Skala i struktura konsumpcji oraz preferencje konsumentów indywidualnych i przetwórców w zakresie produktów rolnictwa ekologicznego.	62
2.4. Skala i struktura wydatków, elastyczność dochodowa i cenowa popytu oraz chłonności rynku w zakresie ekologicznych produktów roślinnych i zwierzęcych.	68
2.5. Stan i uwarunkowania rozwoju kanałów dystrybucji surowców i produktów przetworzonych na rynku żywności ekologicznej	84
2.6. Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju współpracy pomiędzy uczestnikami rynku żywności ekologicznej.	89
2.7. Wolumen oferty sektora rolnictwa ekologicznego w produkcji roślinnej i zwierzęcej o najwyższym potencjale rozwoju oraz kluczowe atrybuty oferty żywności ekologicznej.	95
Wnioski i rekomendacje	107

Wprowadzenie

Sektor rolnictwa ekologicznego w Polsce, pomimo wielu starań ze strony jego uczestników, w dalszym ciągu pozostaje rynkiem o charakterze niszowym – szczególnie w odniesieniu do krajowego popytu, stanowiącego niewielką część rynku żywnościowego. Segment żywności ekologicznej w Polsce rośnie w bardzo szybkim tempie, choć nadal, na tle zachodnich rynków eko pozostaje małym segmentem, za to z wielkim potencjałem. Na Amerykę Północną i Europę przypada 90% rynku, który od końca lat 90. urósł ponad sześciokrotnie. Największymi producentami i konsumentami żywności ekologicznej są od lat Stany Zjednoczone (47% globalnego rynku) oraz Europa, a przede wszystkim kraje Unii Europejskiej (37%). To najlepiej rozwinięte i stale rosnące rynki żywności ekologicznej, zarówno pod względem udziałów gruntów organicznych w uprawach ogółem, zwiększającej się liczby producentów oraz przetwórców ekologicznych, jak i wysokiej wartości sprzedaży produktów organicznych na poszczególnych rynkach krajowych. Na uwarunkowania rozwoju rynku produkcji ekologicznej składają się zarówno szanse, do których zaliczyć można znaczący potencjał konkurencyjny producentów i przetwórców na nim funkcjonujących, jak i bariery w zakresie braku organizacji kanałów dystrybucji i wysokich kosztów generowanych przez poszczególne ogniwa łańcucha, które znacząco uniemożliwiają przetransformowanie tegoż potencjału w silną pozycję konkurencyjną. Zbyt rozdrobniona podaż produktów wytworzonych w gospodarstwach ekologicznych, brak koncentracji przetwórstwa, brak planu rozwoju w zakresie organizacji dystrybucji i sprzedaży żywności ekologicznej, to główne problemy ukształtowania trwałości ekonomicznej tego sektora. Perspektywy rozwoju zwiększenia areалу upraw i produkcji są uzależnione od efektywnych form szacowania potencjału produkcji oraz potencjału chłonności popytu. W kształtowaniu oferty rynkowej w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej pomocne będzie wskazanie konkurencyjnych produktów o perspektywnym potencjale rozwoju, które mogą być sztandarowymi w handlu na rynku wewnętrznym i w eksporcie.

Możliwości przetwórstwa i kanały dystrybucji są uzależnione od potencjału współpracy i zapewnienia płynności surowca oraz produktów żywnościowych trafiających do nowoczesnych form handlu. Struktura dystrybucji detalicznej w dużych aglomeracjach jest skoncentrowana w sklepach ogólnospożywczych, dużych sklepach specjalistycznych oraz wokół sprzedaży bezpośredniej i jarmarków. Systemy dystrybucji często powstają w ramach kanałów własnych firm przetwórczych czy spedycyjnych. Jednak system obrotu żywnością ekologiczną w poszczególnych regionach jest zróżnicowany, a bardzo istotnym problemem jest stworzenie rozwiązań w zakresie przetwórstwa i sprzedaży, szczególnie na obszarach, gdzie występuje duża produkcja ekologiczna np. województwo kujawsko-pomorskie.

Aby sektor rolnictwa ekologicznego mógł się rozwijać, konieczne jest stworzenie planu rozwoju z wykorzystaniem odpowiednich metod, technik i narzędzi efektywnego szacowania potencjału podaży w poszczególnych regionach i chłonności popytu na produkty z sektora rolnictwa ekologicznego.

Formy wsparcia powinny być skierowane do grup producentów czy spółdzielni proponujących integrację produkcji w zakresie szerokiego asortymentu surowców pochodzenia roślinnego i zwierzęcego, konfekcjonowanie, przechowywanie, przetwarzanie oraz kanały dystrybucji z uwzględnieniem ich specyfiki wśród określonych segmentów klientów oraz poznanie optymalnego poziomu cen żywności ekologicznej rozwijającego popyt. Konieczna jest również współpraca władz lokalnych z przedstawicielami rynku np. Polską Izbą Żywności Ekologicznej, Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego, Lokalnych Grup Działania.

Problemy organizacji rynku jakie deklarują badani rolnicy, przetwórcy i handlowcy, które zidentyfikowano na podstawie badań przeprowadzonych w 2018 w woj. warmińsko-

mazurskim i kujawsko-pomorskim , także na podstawie wyników dyskusji podczas II i III Warmińsko-Mazurskiego Forum Innowacji w Rolnictwie (panel Problemy i działania usprawniające w organizacji rynku żywności regionalnej i ekologicznej) obejmują:

- brak systemu informacji o podaży żywności ekologicznej i regionalnej: nieznanomość dostępnych produktów i usług, brak informacji o liczbie producentów i skali ich produkcji, brak zorganizowanej promocji lokalnej oferty (media lokalne), ograniczone środki;
- niedostatki infrastrukturalne rynku, słabo rozwinięte są kanały sprzedaży gotowych produktów (tradycyjne i nowoczesne), nieukształtowana jest organizacja dostaw, skupu, przechowywania, przetwórstwa;
- rozdrobnienie produkcji i duża liczba gospodarstw ekologicznych skutkuje ograniczoną podażą i brakiem skali produkcji, jest również przyczyną trudności w komunikacji między rolnikami oraz barierą w kontaktach biznesowych z przetwórcami czy detalistami;

W ramach działań usprawniających badani deklarują:

- konieczność stworzenia systemu gromadzenia informacji w zakresie skali i struktury produkcji i sprzedaży;
- poznanie konsumentów – rynek docelowy: indywidualni odbiorcy, pośrednicy – budowanie relacji, identyfikacja stałych odbiorców (sąsiedzi, mieszkańcy regionu, turyści);

Potencjał produkcji i przetwórstwa może być wzmocniony poprzez poznanie producentów i skali ich produkcji surowców i produkcji gotowej, również trwałą współpracę (kontrakty) rolników z przetwórcami przy efektywnych ekonomicznie i akceptowalnych warunkach przez każdego z kontrahentów. Szczególnie jest to ważne w regionach o dużej skali produkcji surowca, a w których brakuje organizacji systemu przetwórstwa, dystrybucji i sprzedaży produktów ekologicznych. Należy określić potencjał przetwórców i form wspólnej sprzedaży, oraz oszacować potencjał popytu na produkty roślinne i zwierzęce rolnictwa ekologicznego na rynku krajowym oraz w eksporcie.

1. Metodyka badań

Cele badań:

1. Diagnoza skali, struktury i wartości produkcji sektora rolnictwa ekologicznego w Polsce z uwzględnieniem produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz identyfikacja uwarunkowań rozwoju tego sektora w kontekście założeń Zielonego Ładu.
2. Opracowanie mapy koncentracji potencjału i wartości produkcji roślinnej i zwierzęcej w sektorze rolnictwa ekologicznego w Polsce oraz rekomendacji w zakresie skutecznych instrumentów służących do kształtowania oferty produktów o największym potencjale rozwoju z uwzględnieniem rynku krajowego i eksportu.
3. Opracowanie rekomendacji w zakresie możliwości szacowania potencjału podaży w poszczególnych regionach i chłonności popytu na produkty z sektora rolnictwa ekologicznego.

Cele szczegółowe:

- (1) ocena poziomu, struktury produkcji w gospodarstwach ekologicznych w Polsce w latach 2004-2021 oraz ocena potencjału produkcji do 2030 roku,
- (2) określenie determinant rozwoju ekologicznej produkcji rolnej i rozwoju rynku żywności ekologicznej ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań polityki rolnej, w tym założeń Zielonego Ładu w opinii właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych, przetwórców, ekspertów,
- (3) określenie skali, struktury konsumpcji oraz preferencji konsumentów indywidualnych i przetwórców w zakresie produktów rolnictwa ekologicznego,
- (5) diagnoza skali wydatków, elastyczności dochodowej i cenowej popytu oraz chłonności rynku w zakresie ekologicznych produktów roślinnych i zwierzęcych,
- (6) analiza obecnego systemu obrotu surowców i produktów przetworzonych na rynku żywności ekologicznej w kontekście zaproponowania nowoczesnych kanałów dystrybucji i form sprzedaży na rynku surowców i żywności wyprodukowanej w systemie rolnictwa ekologicznego,
- (7) ocena ekonomiczno-organizacyjnych uwarunkowań rozwoju współpracy pomiędzy uczestnikami rynku żywności ekologicznej ,
- (8) określenie wiodących produktów stanowiących ofertę sektora rolnictwa ekologicznego w produkcji roślinnej i zwierzęcej o najwyższym potencjale rozwoju, oraz wskazanie kluczowych atrybutów oferty rolnictwa ekologicznego determinujących przewagę konkurencyjną na rynku krajowym i w eksporcie,

Źródła danych i metody badawcze

W badaniach wykorzystano :

A) dane wtórne:

- źródło : IJHARS, Komisja Europejska. 2023. Organic farming in the EU. A decade of organic growth. Bruksela, FiBL. 2023. The world of organic agriculture statistics and emerging trends 2023. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7572890> , GUS. 2006-2021. Rocznik statystyczny rolnictwa. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.

1. informacje na temat rynku ekologicznej produkcji rolnej: wykaz ekologicznych gospodarstw rolnych w latach 2004-2021,

2. pozyskane dane z zakresu:

- a) gospodarstwa ekologiczne w Polsce: liczba, areal, skala i struktura produkcji, struktura eksportu i importu ekologicznych surowców i produktów żywnościowych,
- b) przetwórnictwo : liczba, rodzaj, skala produkcji

B) dane pierwotne: do pozyskania danych wykorzystano następujące metody badawcze:

- w odniesieniu do właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych – wywiady ustrukturyzowane (PAPI/CAPI),
- w odniesieniu do przetwórców – wywiady ustrukturyzowane (PAPI/CAPI),

- w odniesieniu do konsumentów – wywiady ustrukturyzowane (PAPI/CAPI),
- w odniesieniu do ekspertów- wywiady ustrukturyzowane (PAPI/CAPI).

Narzędziem badawczym były cztery ustrukturyzowane autorskie kwestionariusze wywiadu.

Zakres terytorialny badań obejmował województwa mazowieckie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, zachodniopomorskie. Taki dobór obszaru badań był podyktowany stopniem koncentracji podmiotów na rynku żywności ekologicznej.

Badania były realizowane w pięciu województwach: **mazowieckie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, zachodniopomorskie będące liderami** w zakresie liczby ekologicznych gospodarstw rolnych oraz stanowią potencjał z dużą chłonnością rynku w zakresie popytu.

Badania realizowano wśród czterech grup respondentów w każdym z województw:

1. Producenci- ekologiczne gospodarstwa rolne deklarujące produkcję surowców/żywności ekologicznej, próba badawcza ogółem : 1350.
2. Przetwórnice produktów rolnictwa ekologicznego zarejestrowane i realizujące działalność w poszczególnych województwach, próba badawcza ogółem: 140.
3. Eksperti – doradcy Ośrodków Doradztwa Rolniczego, Krajowego Ośrodka Wsparcia Rolnictwa, przedstawiciele Instytucji i Ośrodków Naukowych zajmujących się badaniami w zakresie rynku żywności ekologicznej, próba badawcza ogółem:500.
4. Konsumenty deklarujący konsumpcję żywności ekologicznej, próba badawcza ogółem: 3500.

Tabela 1 . Struktura i liczebność próby badawczej

Województwa	Producenci	Przetwórnice	Eksperti	Konsumenty
mazowieckie	250	50	100	900
warmińsko-mazurskie	350	20	100	600
podlaskie	300	25	100	600
lubelskie	200	25	100	500
zachodniopomorskie	250	20	100	900
Razem	1350	140	500	3500

Liczebność prób gospodarstw ekologicznych i przetwórnicy została oszacowana na podstawie wykazu gospodarstw ekologicznych i przetwórnicy publikowanych przez IJHARS.

Na rysunku 1. przedstawiono wybrane elementy składające się na podmiotowy i przedmiotowy zakres badań w ramach projektu.

Rysunek 1. Zakres podmiotowy i przedmiotowy badań

Producenci/właściciele ekologicznych gospodarstw rolnych

Próba badawcza:
PAPI/CAPI: 1350
(mazowieckie 250, warmińsko-mazurskie 350, podlaskie 300, lubelskie 200 zachodniopomorskie 250) gospodarstwa deklarujące produkcję surowców/żywności ekologicznej

- skala i struktura produkcji
- warunki rozwoju produkcji w kontekście założeń Zielonego Ładu

- skala, kierunki i struktura sprzedaży
- skala i możliwości zwiększenia areału
- ocena skuteczności metod wsparcia rozwoju

- zakres i uwarunkowania współpracy z innymi producentami, z przetwórcami

Przetwórnice

Eksperci: ODR, KOWR, Ośrodki Naukowe realizujące badania w zakresie sektora rolnictwa ekologicznego

Próba badawcza przetwórnice:
PAPI/CAPI: 140 (mazowieckie 50, warmińsko-mazurskie 20, podlaskie 25, lubelskie 25 zachodniopomorskie 20)

Próba badawcza Eksperti:
PAPI/CAPI: 500
Pracownicy ODR, KOWR, Ośrodki Naukowe (mazowieckie 100, warmińsko-mazurskie 100, podlaskie 100, lubelskie 100, zachodniopomorskie 100)

- skala i możliwości przetwórstwa w Polsce
- oczekiwania wobec optymalnej oferty dostarczanej przez producentów,
- uwarunkowania wzrostu skali przetwórstwa
- ocena skuteczności wsparcia rozwoju sektora

- skala, kierunki i struktura sprzedaży
- marża,
- możliwości wdrożenia nowoczesnych metod sprzedaży i dystrybucji

- zakres i uwarunkowania współpracy w ogniwie, producentów z przetwórcami

Konsumenci

Próba badawcza:
PAPI/CAPI: 3500 (mazowieckie 900, warmińsko-mazurskie 600, podlaskie 600, lubelskie 500 zachodniopomorskie 900)

- skala i struktura konsumpcji, preferencji w zakresie roślinnych i zwierzęcych produktów ekologicznych
- uwarunkowania wzrostu konsumpcji i oczekiwania w zakresie optymalnej oferty żywności ekologicznej

- elastyczność cenowa i dochodowa popytu
- możliwości wdrożenia nowoczesnych metod sprzedaży i dystrybucji

Harmonogram badań (maj – listopad 2023):

- etap 1 (maj 2023): badania gabinetowe (opracowanie wykazu gospodarstw ekologicznych i przetwórci, ekspertów w poszczególnych województwach – analiza danych wtórnych oraz opracowanie narzędzi badawczych);
- etap 2 (czerwiec – wrzesień 2023): badania terenowe (przeprowadzenie badań pierwotnych w wybranych regionach);
- etap 3 (październik – listopad 2023): badania gabinetowe (opracowanie wyników, przygotowanie raportu z badań).

Analiza wyników badań była realizowana z wykorzystaniem m.in.:

- statystyki opisowe: kalkulację indywidualnych indeksów dynamiki (w formule jednopodstawowej i łańcuchowej) oraz analizę struktury (szacowanie poziomu absolutnych udziałów rynkowych,
- analiza szeregów czasowych,
- współczynnik lokalizacji (ang. location quotient) jako miary stopnia koncentracji przestrzennej,
- model tendencji rozwojowej (trendu – postać liniowa).

Charakterystyka badanych:

Tabela 2. Charakterystyka badanych konsumentów (w%)

Wyszczególnienie		Struktura w %
Wiek	1. 18-30 lat	22,8
	2. 31-40 lat	23,81
	3. 41-50 lat	22,22
	4. 51-60 lat	19,82
	5. pow. 60 lat	11,4
Płeć	1. Kobieta	71,76
	2. Mężczyzna	28,07
Wykształcenie	1. Podstawowe	0,11
	2. Zawodowe	13,6
	3. Średnie	27,5
	4. Wyższe	58,8
Miejsce zamieszkania	1. wieś	22,1
	2. miasto do 20 tys. mieszkańców	28,4
	3. miasto 20-99 tys. mieszkańców	26,4
	4. miasto 100-199 tys. mieszkańców	23,1

Tabela 3. Charakterystyka badanych właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych (w%)

Wyszczególnienie		Struktura %
Wiek	1. 18-30 lat	7,04
	2. 31-40 lat	19,38
	3. 41-50 lat	28,12
	4. 51-60 lat	27,84
	5. pow. 60 lat	17,66
płeć	1. Kobieta	18,4
	2. Mężczyzna	81,6

Tabela 4. Charakterystyka badanych przetwórców (w %)

Rok rozpoczęcia działalności jako przetwórcza na rynku żywności ekologicznej	Struktura w %
2000	37,1
2002	9,3
2006	18,6
2008	17,9
2020	9,3
2021	7,9

Tabela 5. Charakterystyka badanych ekspertów (w%)

Wyszczególnienie	Wyszczególnianie	Struktura w %
Płeć	kobiety	54,4
	mężczyzn	45,6
Wykształcenie	średnie nierolnicze	12,3
	średnie rolnicze	15,1
	wyższe nierolnicze	28,3
	wyższe rolnicze	42,4
	zawodowe	2
Miejsce zatrudnienia	doradca prywatny	1,4
	instytut badawczy lub naukowo-badawczy	9,4
	jednostka certyfikująca	3,4
	KOWR	18,4
	LGD	11,6
	ODR	29,4
	uczelnia wyższa	26,4

2. Wyniki badań

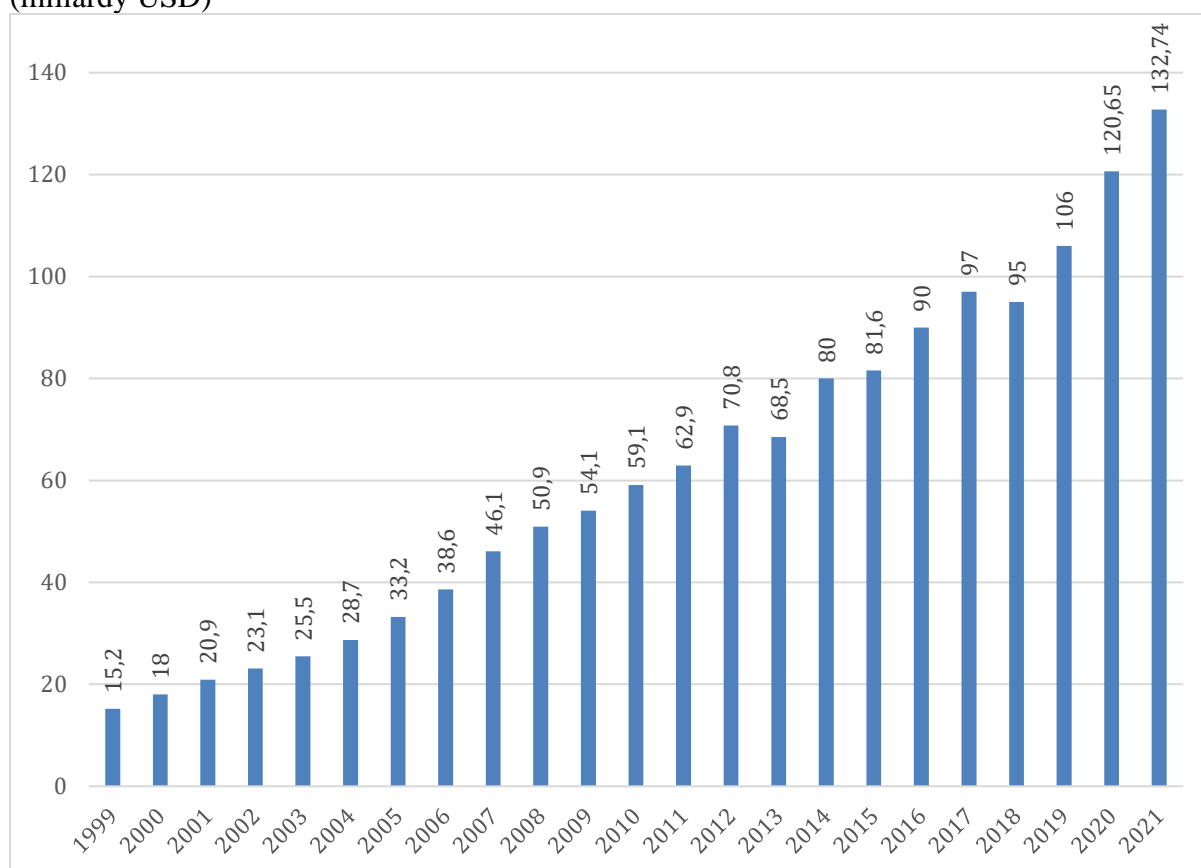
2.1. Ocena poziomu, struktury produkcji w gospodarstwach ekologicznych w Polsce w latach 2004-2021 oraz ocena potencjału produkcji do 2030 roku.

Sprzedaż detaliczna i konsumpcja żywności ekologicznej w Polsce

Rynek żywności ekologicznej rozwija się. Według szacunków FiBL (2023) w 2021 roku ponad 76 milionów hektarów przypadło na gospodarstwa ekologiczne, a największa liczba producentów żywności ekologicznej zlokalizowana była w Indiach, w których funkcjonowało prawie 1,6 miliona producentów żywności ekologicznej.

Na przestrzeni lat 1999-2021 światowa sprzedaż detaliczna żywności ekologicznej wzrosła prawie dziewięciokrotnie (wykres 1), a średnie roczne tempo wzrostu kształtowało się na poziomie ok. 10,35%. Tylko w 2013 i 2018 roku odnotowano spadek sprzedaży r/r, (odpowiednio o ok. 3% i 2%), a największy wzrost w ujęciu r/r wystąpił w latach: 2007 (19,43%), 2000 (18,42%) i 2014 (16,79%).

Wykres 1. Światowa sprzedaż detaliczna żywności ekologicznej w latach 1999–2021 (miliardy USD)

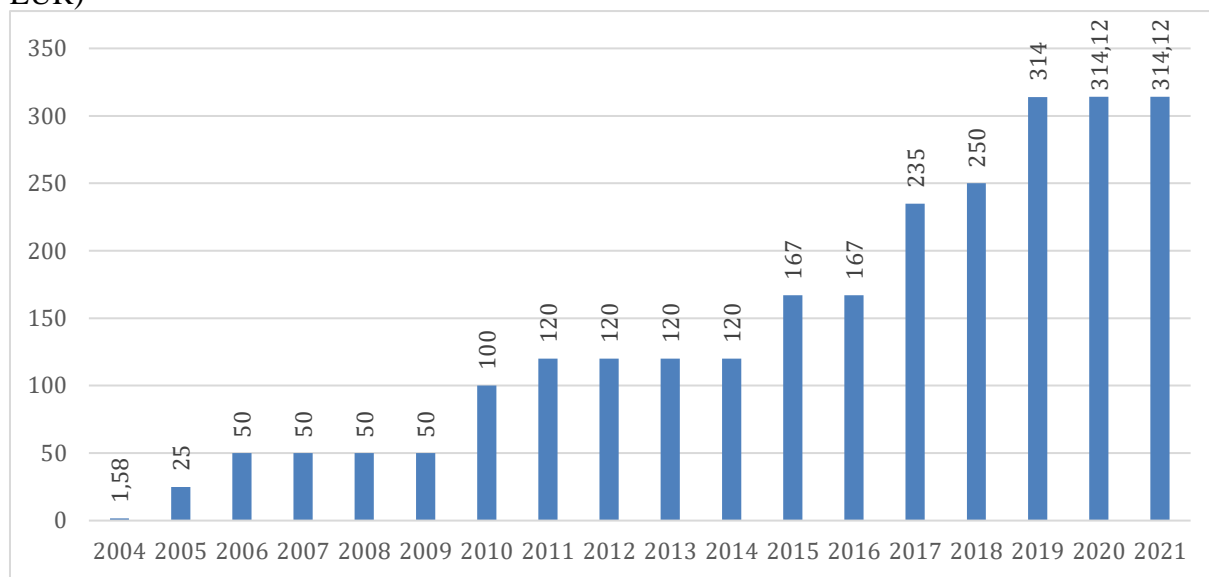
Źródło: FiBL 2023. The World of Organic Agriculture. <https://www.fibl.org/en/shop-en/1254-organic-world-2023>

Zmiany wartości sprzedaży detalicznej żywności ekologicznej nie wykazują identycznego tempa w poszczególnych krajach czy na poszczególnych kontynentach.

Niektóre w nich odnotowują bardziej znaczący wzrost, podczas gdy na przykład w innych można zidentyfikować okresy stagnacji bądź niewielkiego wzrostu. W drodze analizy porównawczej Ameryka Północna wyróżnia się na tle pozostałych kontynentów, gdyż odpowiada za prawie połowę światowej sprzedaży detalicznej żywności ekologicznej i wraz z Europą jest uznawana za największy rynek żywności ekologicznej. Należy jednak podkreślić, iż w ujęciu krajowym liderem pozostają Stany Zjednoczone, w których udział sprzedaży żywności ekologicznej w całkowitej sprzedaży żywności od 2008 roku wzrasta, a w 2020 roku udział ten kształtował się na poziomie ok. 6% (FiBL 2023).

Podobnie jak w przypadku danych światowych dotyczących sprzedaży detalicznej żywności ekologicznej, na przestrzeni ostatnich prawie dwudziestu lat również w Polsce miał miejsce wzrost (wykres 2), aczkolwiek należy mieć na uwadze, iż według danych w niektórych latach wartość sprzedaży nie zmieniała się – jest to jednak efektem sposobu prowadzenia badań przez FiBL, a nie faktycznej stagnacji na rynku. Między innymi szacunki w odniesieniu do lat 2020 i 2021 są identyczne i kształtują się na najwyższym w badanych latach poziomie wynoszącym ok. 314 mln EUR, podczas gdy w roku wstąpienia Polski do Unii Europejskiej sprzedaż detaliczna żywności ekologicznej nie przekroczyła 1,6 mln EUR. Porównując natomiast rok 2010 z 2020 można dostrzec, iż sprzedaż detaliczna w tym czasie wzrosła ponad trzykrotnie.

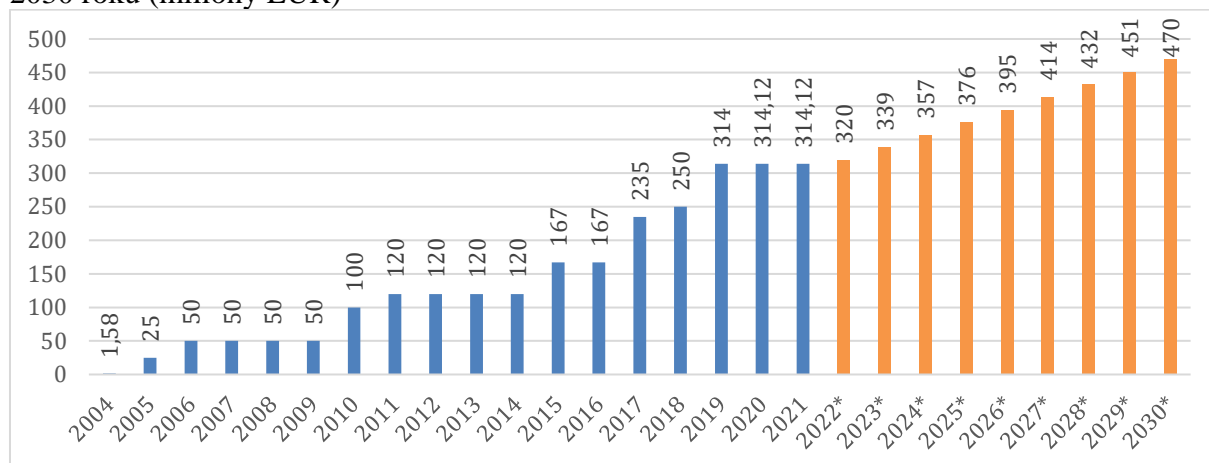
Wykres 2. Sprzedaż detaliczna żywności ekologicznej w Polsce w latach 2004–2021 (miliony EUR)

Źródło: https://statistics.fibl.org/europe/retail-sales-europe.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=fb0bf78322e49d3cbb8164db04e2b18c

Dane historyczne z lat 2004–2021 wykorzystano do oszacowania potencjału rynku żywności ekologicznej w Polsce w zakresie realizowanej sprzedaży detalicznej. Zakładając, iż kształtowanie się analizowanej zmiennej zależnej (sprzedaż detaliczna żywności ekologicznej) ma charakter prostoliniowy przeprowadzono procedurę prognozowania z wykorzystaniem trendu prostoliniowego ($R^2=0,9322$), a wyniki prognoz dla lat 2022–2030 zamieszczono na wykresie 3.

Wykres 3. Potencjał rynku detalicznego żywności ekologicznej w Polsce w perspektywie 2030 roku (miliony EUR)

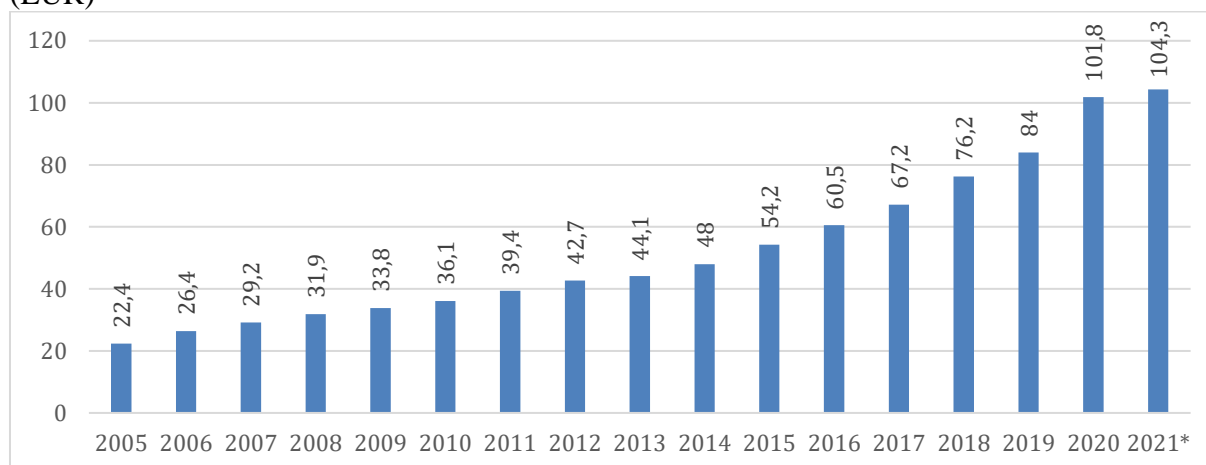
Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z https://statistics.fibl.org/europe/retail-sales-europe.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=fb0bf78322e49d3cbb8164db04e2b18c

Szacowany potencjał rynku w zakresie sprzedaży detalicznej żywności ekologicznej w perspektywie 2030 roku będzie wzrastał, przy czym w 2030 roku może wynieść ok. 470 mln EUR. Należy jednak podkreślić, iż na wartość sprzedaży detalicznej na analizowanym rynku będzie wpływać szereg czynników, do których zaliczają się między innymi zmiany demograficzne, zmiany gospodarcze oraz działania marketingowe promujące konsumpcję żywności ekologicznej, których nie wzięto pod uwagę w procedurze prognozowania.

Konsumpcja żywności ekologicznej w Unii Europejskiej w przeliczeniu na mieszkańca w latach 2005–2021 wzrosła z poziomu ok. 22 EUR do poziomu ok. 104 EUR (wykres 4), przy czym przyrost bezwzględny wyniósł ok. 81,9 EUR/osobę, a dynamika wzrostu wyniosła ok. 366%. W analizowanych latach można wyróżnić dwa podokresy: między 2005 i 2013 rokiem konsumpcja rosła w mniejszym stopniu niż miało to miejsce w późniejszych latach. Co więcej, w 2020 roku miał miejsce największy wzrost r/r z poziomu 84 EUR w roku wcześniejszym do poziomu 101,8 EUR.

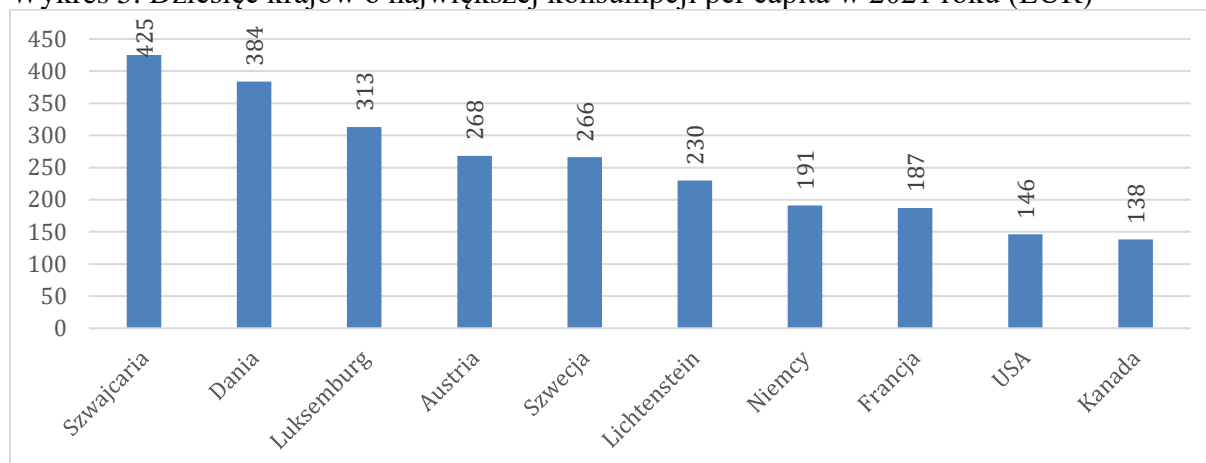
Konsumpcja per capita żywności ekologicznej różni się na poziomie poszczególnych krajów. Biorąc pod uwagę szacunki FiBL (2023) dotyczące 2021 roku, do grona dziesięciu państw o najwyższym poziomie konsumpcji należy osiem krajów europejskich, USA i Kanada (wykres 5), przy czym Szwajcaria zajmuje w zestawieniu pierwsze miejsce z wynikiem 425 EUR/mieszkańca, co ponad trzykrotnie przekracza wartość konsumpcji per capita w dziesiątych w zestawieniu USA.

Wykres 4. Konsumpcja per capita żywności ekologicznej w UE-27 w latach 2005–2021 (EUR)

Źródło: FiBL 2023. The World of Organic Agriculture. <https://www.fibl.org/en/shop-en/1254-organic-world-2023>

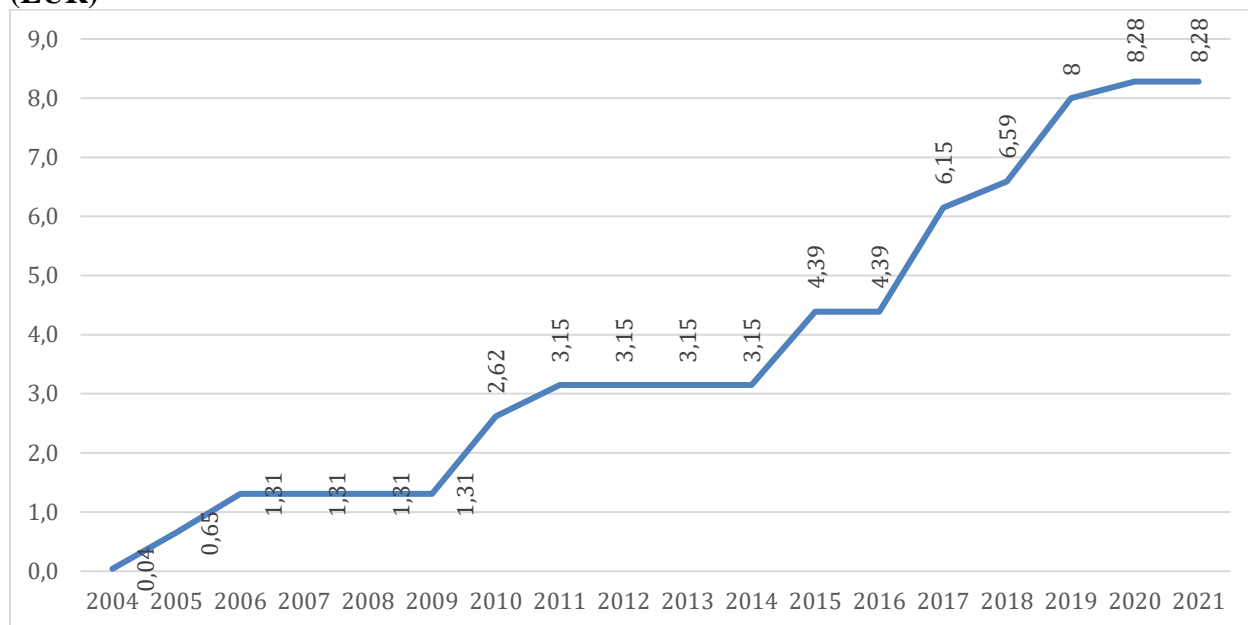
Wykres 5. Dziesięć krajów o największej konsumpcji per capita w 2021 roku (EUR)

Źródło: FiBL 2023. The World of Organic Agriculture. <https://www.fibl.org/en/shop-en/1254-organic-world-2023>

Na tle powyższych dziesięciu państw, w których konsumpcja żywności ekologicznej była w 2021 roku największa na świecie (biorąc pod uwagę konsumpcję per capita), Polska charakteryzuje się względnie niskim poziomem wydatków per capita na zakup żywności ekologicznej (wykres 6), aczkolwiek w latach 2004–2021 wzrosły one około dwustukrotnie z poziomu 0,04 EUR do poziomu 8,28 EUR.

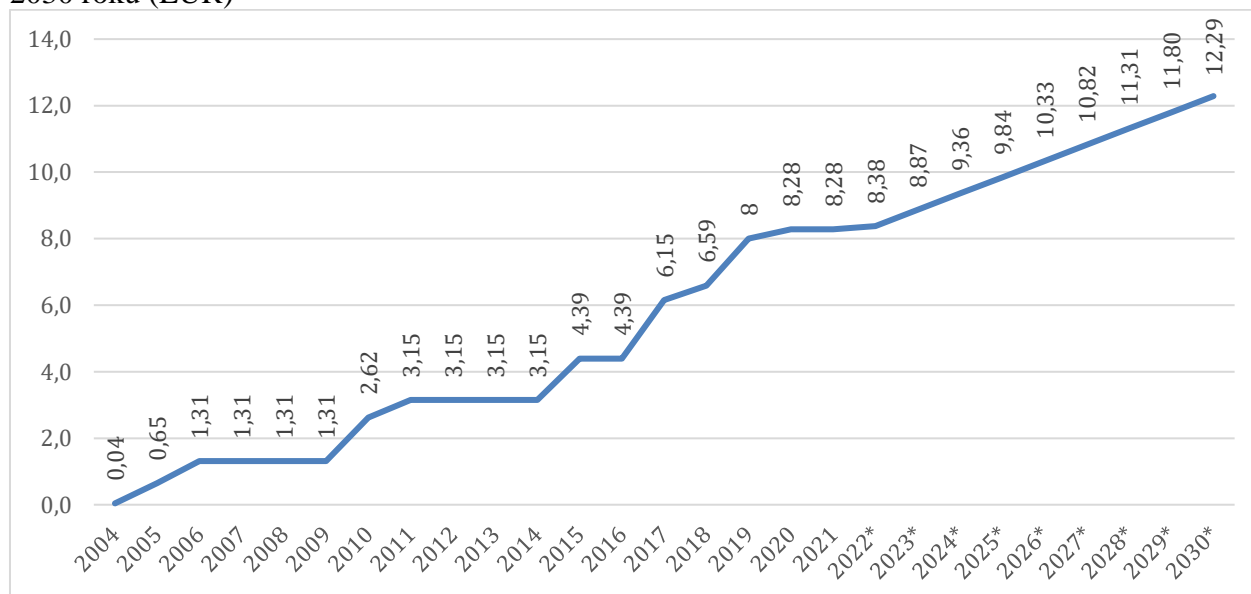
Wykres 6. Konsumpcja per capita żywności ekologicznej w Polsce w latach 2004–2021 (EUR)

Źródło: https://statistics.fibl.org/europe/retail-sales-europe.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=fb0bf78322e49d3cbb8164db04e2b18c

W oparciu o dane dotyczące konsumpcji per capita żywności ekologicznej w Polsce oszacowano jej prognozy w perspektywie do 2030 roku (wykres 7). W procedurze prognozowania zastosowano metodę trendu prostoliniowego ($R^2=0,9358$). W 2030 roku konsumpcja per capita żywności ekologicznej w Polsce może kształtować się na poziomie 12,29 EUR, co oznacza, iż w stosunku do 2021 roku nastąpi wzrost o ok. 4 EUR.

Wykres 7. Prognozy konsumpcji per capita żywności ekologicznej w Polsce w perspektywie 2030 roku (EUR)

* – okresy prognozowane

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z https://statistics.fibl.org/europe/retail-sales-europe.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=fb0bf78322e49d3cbb8164db04e2b18c

Biorąc pod uwagę powyższe prognozy konsumpcji per capita oraz prognozy ludności Polski opracowane przez GUS (2023) oszacowano prognozowany potencjał rynku żywności ekologicznej w Polsce (tabela 6). Dane pozyskane z GUS w zakresie prognozowania liczby ludności w Polsce dotyczyły tzw. scenariusza średniego, który eksperci uznają za najbardziej prawdopodobny.

Tabela 6. Potencjał rynku żywności ekologicznej w perspektywie 2030 roku

Lata	Ludność Polski	Prognozowana konsumpcja per capita	Prognozowany potencjał rynku (mln EUR)
2022	37766327*	8,38	316
2023	37650773	8,87	334
2024	37532044	9,36	351
2025	37412189	9,84	368
2026	37288794	10,33	385
2027	37254771	10,82	403
2028	37252993	11,31	421
2029	37172231	11,80	439
2030	37049551	12,29	455

* – wartość empiryczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS (2023) oraz https://statistics.fibl.org/europe/retail-sales-europe.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=fb0bf78322e49d3cbb8164db04e2b18c

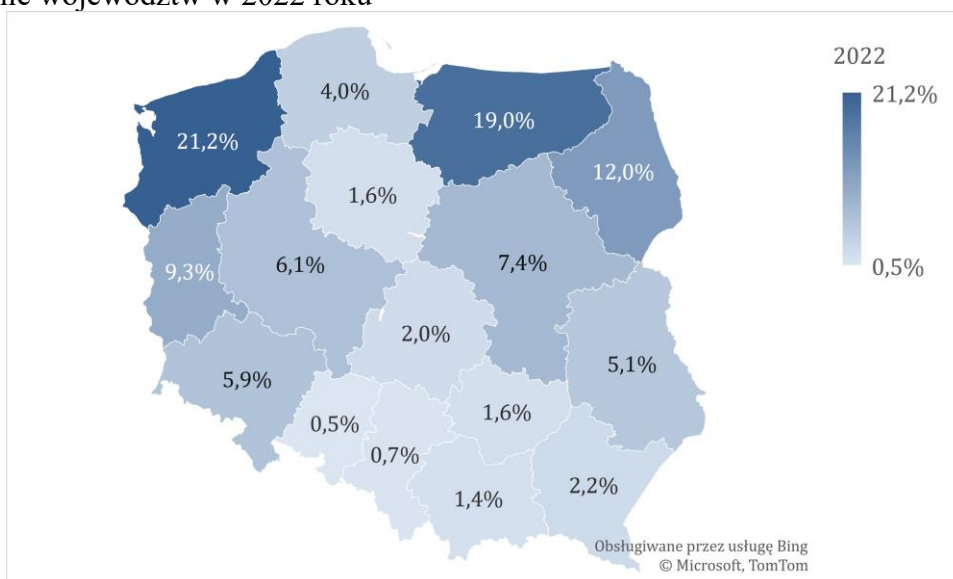
Wzrost potencjału rynku żywności ekologicznej z poziomu 318 mln EUR (2022) do poziomu 455 mln EUR w 2030 roku (wzrost o ok. 43%) będzie efektem wzrostu prognozowanej konsumpcji per capita oraz spadku prognoz dotyczących liczby ludności w Polsce.

Udziały, koncentracja i prognozowanie w zakresie wybranych zmiennych dotyczących rynku żywności ekologicznej w Polsce

Ewolucja jaka dokonuje się na rynku żywności ekologicznej dotyczy wielu jego wymiarów i odbywa się na poszczególnych jego poziomach. Zarówno w odniesieniu do powierzchni ekologicznych użytków rolnych, liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej (z certyfikatem i w okresie przestawiania), liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przygotowania, jak i innych zmiennych, za pomocą których można uchwycić zachodzące na rynku zmiany, w niniejszej części raportu zamieszczono wyniki analiz w zakresie udziałów, stopnia koncentracji i prognozowania wybranych elementów rynku żywności ekologicznej w Polsce.

Jedną z kluczowych zmiennych opisujących zjawiska zachodzące na analizowanym rynku jest łączna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych, która w Polsce w 2022 roku kształtowała się na poziomie ok. 555 tysięcy ha i była o prawie 470 tysięcy ha wyższa od poziomu odnotowanego w 2004 roku, przy czym udział poszczególnych województw w tej cenie był zróżnicowany (wykres 8). Województwami, w których w 2022 roku zidentyfikowano największy poziom powierzchni ekologicznych użytków rolnych były: zachodniopomorskie (21,2% w skali kraju), warmińsko-mazurskie (19,0%) oraz podlaskie (12,0%). Najmniejsze udziały dotyczyły województw centralno-południowych, w tym kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, świętokrzyskiego, opolskiego, śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego.

Wykres 8. Udziały absolutne w zakresie powierzchni ekologicznych użytków rolnych [%] na poziomie województw w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Porównując dane z lat 2004–2022 (tabela 7) można dostrzec, iż w przypadku zmian powierzchni ekologicznych użytków rolnych na poziomie całego kraju w początkowym okresie następował ich wzrost – do 2013 roku – po czym nastąpiło odwrócenie się tendencji i począwszy od 2014 roku miał miejsce spadek, po którym w 2018 roku nastąpiło odbicie i powierzchnia ekologicznych użytków rolnych znowu zaczęła wzrastać, aczkolwiek w mniejszym stopniu aniżeli miało to miejsce na początku analizowanego okresu. Na poziomie poszczególnych województw także zachodziły znaczące zmiany. Porównując dane z 2022 roku a danymi z 2004 roku można dostrzec, iż w przypadku 15 z 16 województw nastąpił wzrost

powierzchni (wyjątkiem jest województwo małopolskie, w którym miał miejsce spadek o ok. 1,6%).

Biorąc pod uwagę, iż analizowana cecha na poziomie poszczególnych województw z jednej strony zmieniała się w czasie, a z drugiej strony występował nierównomierny jej rozkład przestrzenny – przeprowadzono analizę poziomu współczynnika lokalizacji (ang. location quotient, LQ) stanowiącego miarę stopnia koncentracji przestrzennej, a tym samym geograficznego zróżnicowania intensyfikacji badanej cechy. W obliczeniach wykorzystano dane dotyczące powierzchni ekologicznych użytków rolnych oraz powierzchni użytków rolnych w Polsce, a LQ oszacowano oddzielnie dla każdego województwa w przedziale czasu obejmującym lata 2004–2020. W przypadkach, w których wartość LQ przekracza poziom 1 należy interpretować je jako sytuacje, w których ma miejsce ponadprzeciętne występowanie badanego zjawiska.

W Polsce w analizowanych latach nie występowała zgodność rozkładu przestrzennego analizowanych zmiennych w układzie regionalnym (tabela 7 oraz korespondujący z nią wykres 9). W 2004 roku sześć województw charakteryzowało się poziomem LQ przekraczającym 1 – podkarpackie, zachodniopomorskie, małopolskie, warmińsko-mazurskie, dolnośląskie i świętokrzyskie. Oznacza to, iż udział powierzchni ekologicznych użytków rolnych na poziomie województwa w łącznej powierzchni ekologicznych użytków rolnych na tle udziału powierzchni użytków rolnych województwa w łącznej powierzchni użytków rolnych był wyższy niż przeciętny.

W 2020 roku najwyższy poziom LQ wystąpił w województwach zachodniopomorskim (3,21), warmińsko-mazurskim (2,99) oraz lubuskim (2,85). W stosunku do 2004 roku w dziewięciu województwach miał miejsce wzrost poziomu współczynnika lokalizacji – największy wzrost odnotowano w województwie lubuskim (+2 pkt.) oraz warmińsko-mazurskim (+1,3 pkt.), podczas gdy największy spadek wystąpił w województwach województwie podkarpackim (-2,1 pkt.) oraz małopolskim (-1,58 pkt.)

Biorąc pod uwagę dotychczasową zmienność powierzchni ekologicznych użytków rolnych oszacowano jej prognozy w perspektywie do 2030 roku (wykres 10). Posłużono się przy tym prostoliniowym modelem trendu oraz zastosowano dwa podejścia: 1 – prognoza przy wykorzystaniu danych empirycznych z lat 2004–2022 (współczynnik determinacji $R^2=0,4606$), 2 – prognoza przy wykorzystaniu danych empirycznych z lat 2018–2022 (współczynnik determinacji $R^2=0,9236$). Według oszacowanych prognoz powinien występować dalszy wzrost powierzchni ekologicznych użytków rolnych w Polsce, przy czym w pierwszym podejściu oszacowana prognoza dla 2030 roku kształtuje się na poziomie ok. 815 tys. ha, a w drugim przypadku są to ok. 702 tys. ha.

Tabela 7. Łączna powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w latach 2004–2022 [ha]

Województwa	Lata																		
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
dolnośląskie	8789,1	16482,4	19303,3	21987,6	28466,5	33324,39	39703,25	45546,46	44304,12	37454,6	37005,16	31260,22	29200,08	27542,26	27357,49	28898,22	30480,83	30652,72	32678,62
kujawsko-pomorskie	1719,1	3569,6	4845,9	5884,3	5942,5	6791,21	7687,99	8375,92	8812,345	11151,53	11573,87	10645	9262,79	8331,01	7654,53	7733,2	7092,59	8819,74	9034
lubelskie	5705,6	11132,8	19956,6	23933,9	26891,8	30787,4	34854,61	34837,06	37466,45	40818,52	38466,64	34051,42	31342,54	29000,95	28427,64	28829,25	28357,18	28017,57	28114,55
lubuskie	2297,7	7429,1	12093,8	18200,9	18206,5	30363,65	35796,81	44259,36	52580,52	54692,57	53299,83	46343,15	43235,08	37923,17	37174,89	40835,39	43126,16	50448,54	51679,67
łódzkie	1195,4	2489,1	3378,3	3561,3	4828,5	5316,93	7671,14	8746,31	9908,72	10341,81	11228,87	10157,36	9986,03	9260,68	8905,8	9290,31	9953,45	10317,18	11010,27
małopolskie	7626,4	11160,3	13827,3	14481,2	22654,3	18142,33	21967,67	21395,76	21049,73	17005,07	15528,88	12976,68	12364,42	10691,33	8843,58	9746,82	8360,02	7924,32	7506,34
mazowieckie	6075	16551,6	20877,8	23217,5	27742,3	23226	46229,37	50099,85	55804,15	63445	60354,37	53790,08	49517,43	44347,97	42048,97	43489,95	41217,95	47450,72	41021,47
opolskie	446,7	589,8	1196	934	1570,7	1555,33	3180,1	2702,87	2930,26	3542,41	3306,45	3042,15	3216,54	2789,47	3553,85	3270,97	3323,59	2668,23	2623,46
podkarpackie	10711,4	16019,5	20600,6	27046,7	28670,5	30875,02	31867,52	32358,46	30381,46	29505,62	23509,74	16655,58	15485,41	15349,72	13629,37	13756,98	12725,91	13309,05	12076,33
podlaskie	3863,3	8747,3	11656,7	15391	20409,9	30995,39	42916,78	52065,94	56367,3	63547,87	64897,11	56528,78	55168,43	53550,52	51608,39	51641,74	52414,55	60740,74	66679,61
pomorskie	1781,3	7185	8037,2	10967,6	11366	18723,37	22554,05	27356,53	30615,7	28720,92	29281,64	24865,96	23327,95	22419,16	19974,16	20813,86	20792,27	23110,11	22389,91
śląskie	486,6	1835,3	2340	3079,3	3934,4	2915,44	5738,89	6786,72	7124,97	7220,07	7787,9	6638,08	5324,79	3726,2	2951,29	3557,05	3460,48	3701,79	3919,76
świętokrzyskie	4994,6	7636,9	8963,5	9824	10840,7	12039,39	13122,56	14300,99	14550,84	15122,57	13037,43	11598,19	10739,06	9969,8	9087,09	8893,77	8340,4	8570,14	8775,53
warmińsko-mazurskie	9496,6	15341,6	23990,8	28810	28827,9	62481,61	75241,86	98473,08	11294,53	116198,87	117096,96	112767,89	108667,22	107067,04	104573,29	107507,26	108808,47	114399,04	105240,09
wielkopolskie	4815,9	12011,2	14510,6	21095,6	20416,6	24135,26	32512,78	38434,35	41478,58	41616,2	42071,21	34522,68	29171,27	25389,15	25993,98	27733,72	29330,38	29945,24	34069,74
zachodniopomorskie	12724,8	28118,1	42430,9	59113,5	54150,8	84588,64	98023,05	119779,95	13536,68	129585,74	129456	114886,81	100570,18	87620,23	92891,83	101638,64	101507,02	109367,8	117812,36
Polska	82730,2	166299,7	228009,1	287528,4	314921,2	416261,36	519068,43	605519,61	661687,3	669969,37	657902,06	580730,03	536579,22	494978,66	484676,15	507637,13	509291,27	549442,93	554631,7

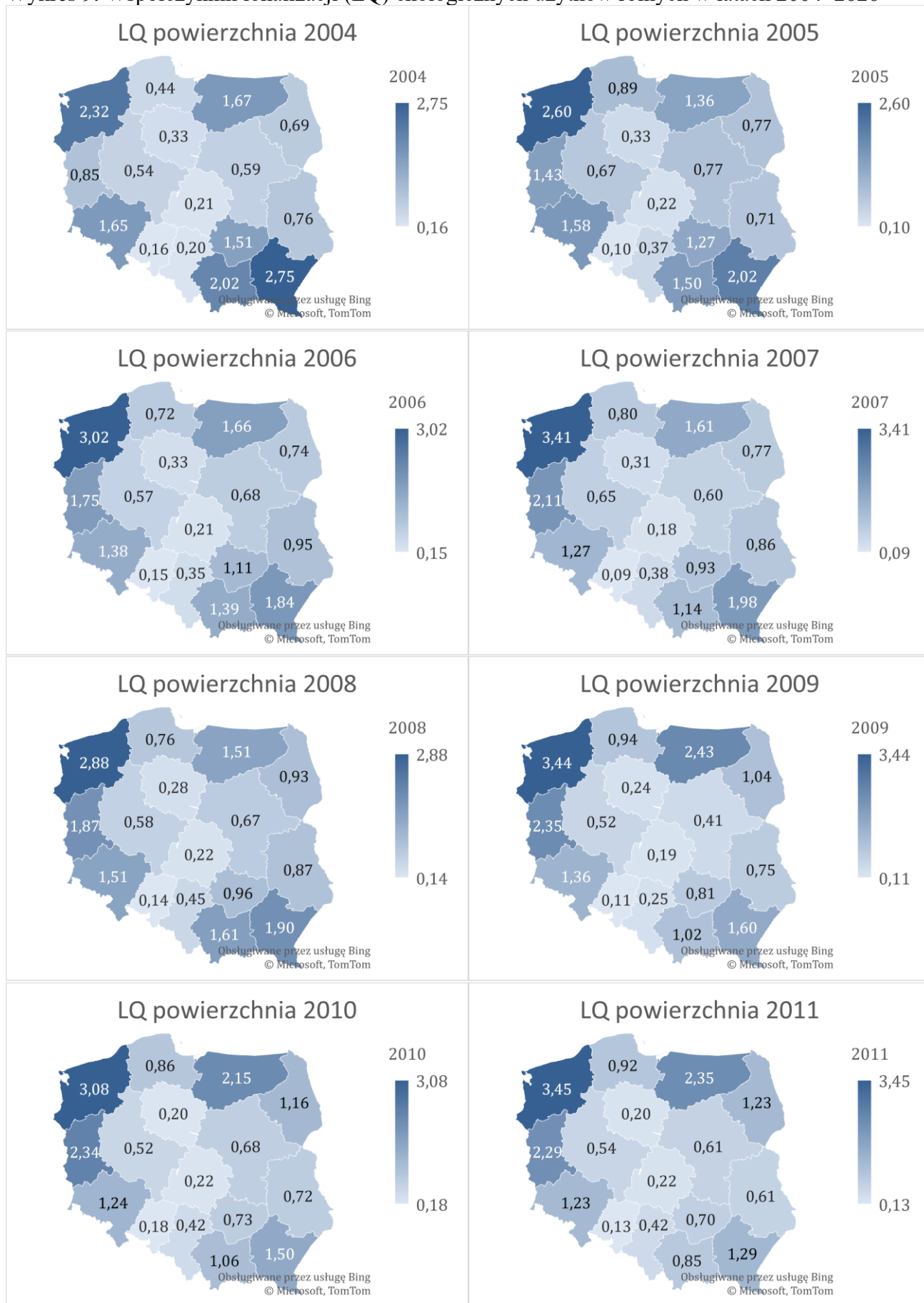
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Tabela 8. Współczynnik lokalizacji (LQ) ekologicznych użytków rolnych w latach 2004–2020

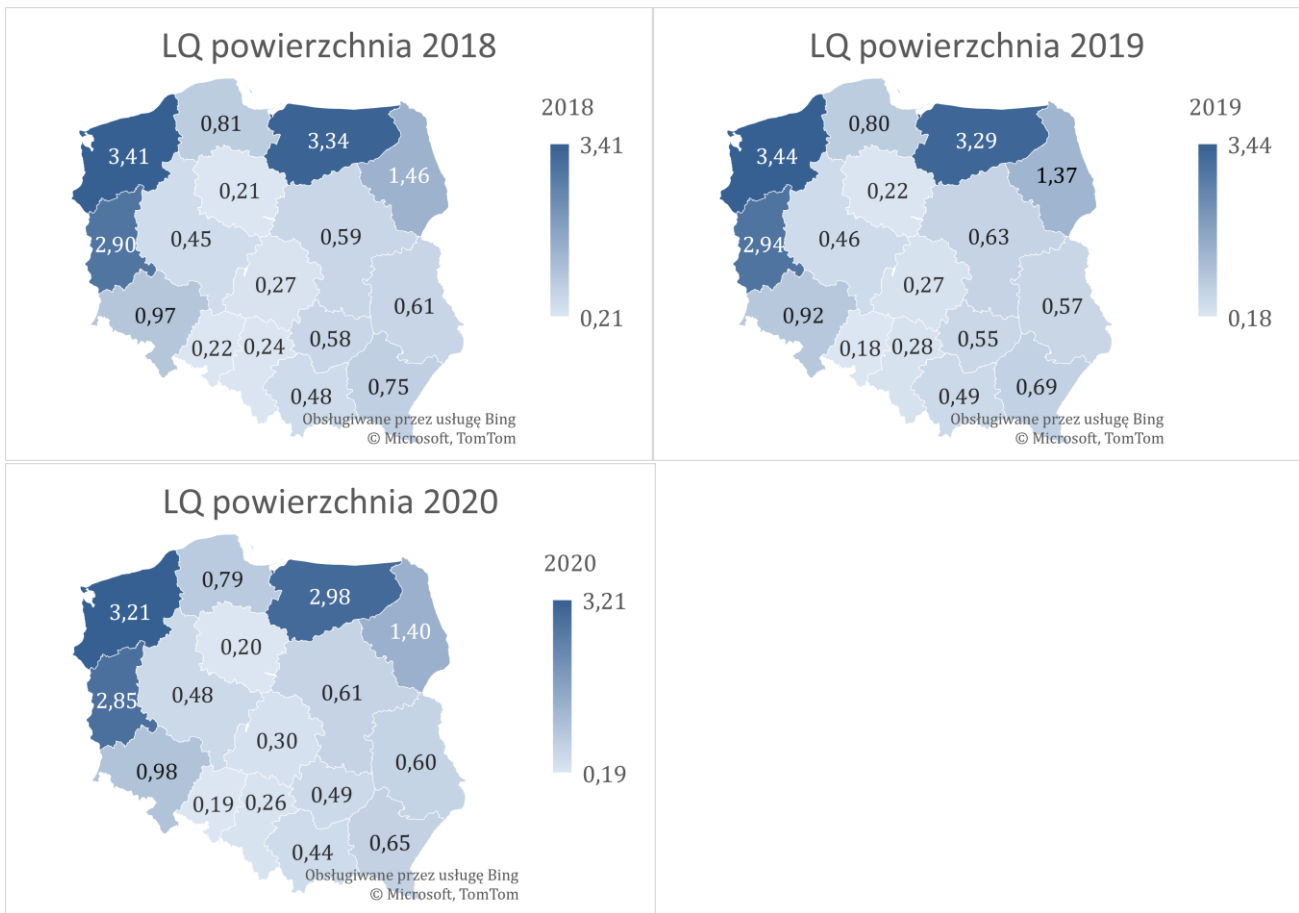
Województwa	Lata																
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
dolnośląskie	1,65	1,58	1,38	1,27	1,51	1,36	1,24	1,23	1,05	0,88	0,88	0,86	0,88	0,89	0,97	0,92	0,98
kujawsko-pomorskie	0,33	0,33	0,33	0,31	0,28	0,24	0,20	0,20	0,20	0,23	0,24	0,25	0,24	0,23	0,21	0,22	0,20
lubelskie	0,76	0,71	0,95	0,86	0,87	0,75	0,72	0,61	0,60	0,65	0,61	0,59	0,59	0,59	0,61	0,57	0,60
lubuskie	0,85	1,43	1,75	2,11	1,87	2,35	2,34	2,29	2,46	2,92	2,69	2,97	2,93	2,87	2,90	2,94	2,85
łódzkie	0,21	0,22	0,21	0,18	0,22	0,19	0,22	0,22	0,23	0,23	0,26	0,26	0,28	0,27	0,27	0,27	0,30
małopolskie	2,02	1,50	1,39	1,14	1,61	1,02	1,06	0,85	0,83	0,66	0,64	0,60	0,60	0,56	0,48	0,49	0,44
mazowieckie	0,59	0,77	0,68	0,60	0,67	0,41	0,68	0,61	0,63	0,73	0,71	0,70	0,70	0,68	0,59	0,63	0,61
opolskie	0,16	0,10	0,15	0,09	0,14	0,11	0,18	0,13	0,13	0,15	0,15	0,15	0,17	0,16	0,22	0,18	0,19
podkarpackie	2,75	2,02	1,84	1,98	1,90	1,60	1,50	1,29	1,12	1,10	0,91	0,73	0,71	0,80	0,75	0,69	0,65
podlaskie	0,69	0,77	0,74	0,77	0,93	1,04	1,16	1,23	1,18	1,29	1,33	1,34	1,37	1,49	1,46	1,37	1,40
pomorskie	0,44	0,89	0,72	0,80	0,76	0,94	0,86	0,92	0,93	0,85	0,88	0,82	0,87	0,89	0,81	0,80	0,79
śląskie	0,20	0,37	0,35	0,38	0,45	0,25	0,42	0,42	0,43	0,41	0,47	0,47	0,39	0,30	0,24	0,28	0,26
świętokrzyskie	1,51	1,27	1,11	0,93	0,96	0,81	0,73	0,70	0,66	0,66	0,60	0,60	0,59	0,61	0,58	0,55	0,49
warmińsko-mazurskie	1,67	1,36	1,66	1,61	1,51	2,43	2,15	2,35	2,46	2,48	2,60	2,84	2,88	3,35	3,34	3,29	2,98
wielkopolskie	0,54	0,67	0,57	0,65	0,58	0,52	0,52	0,54	0,52	0,52	0,52	0,50	0,47	0,42	0,45	0,46	0,48
zachodniopomorskie	2,32	2,60	3,02	3,41	2,88	3,44	3,08	3,45	3,53	3,38	3,44	3,44	3,21	3,18	3,41	3,44	3,21
Polska	1,65	1,58	1,38	1,27	1,51	1,36	1,24	1,23	1,05	0,88	0,88	0,86	0,88	0,89	0,97	0,92	0,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i IJHARS

Wykres 9. Współczynnik lokalizacji (LQ) ekologicznych użytków rolnych w latach 2004–2020

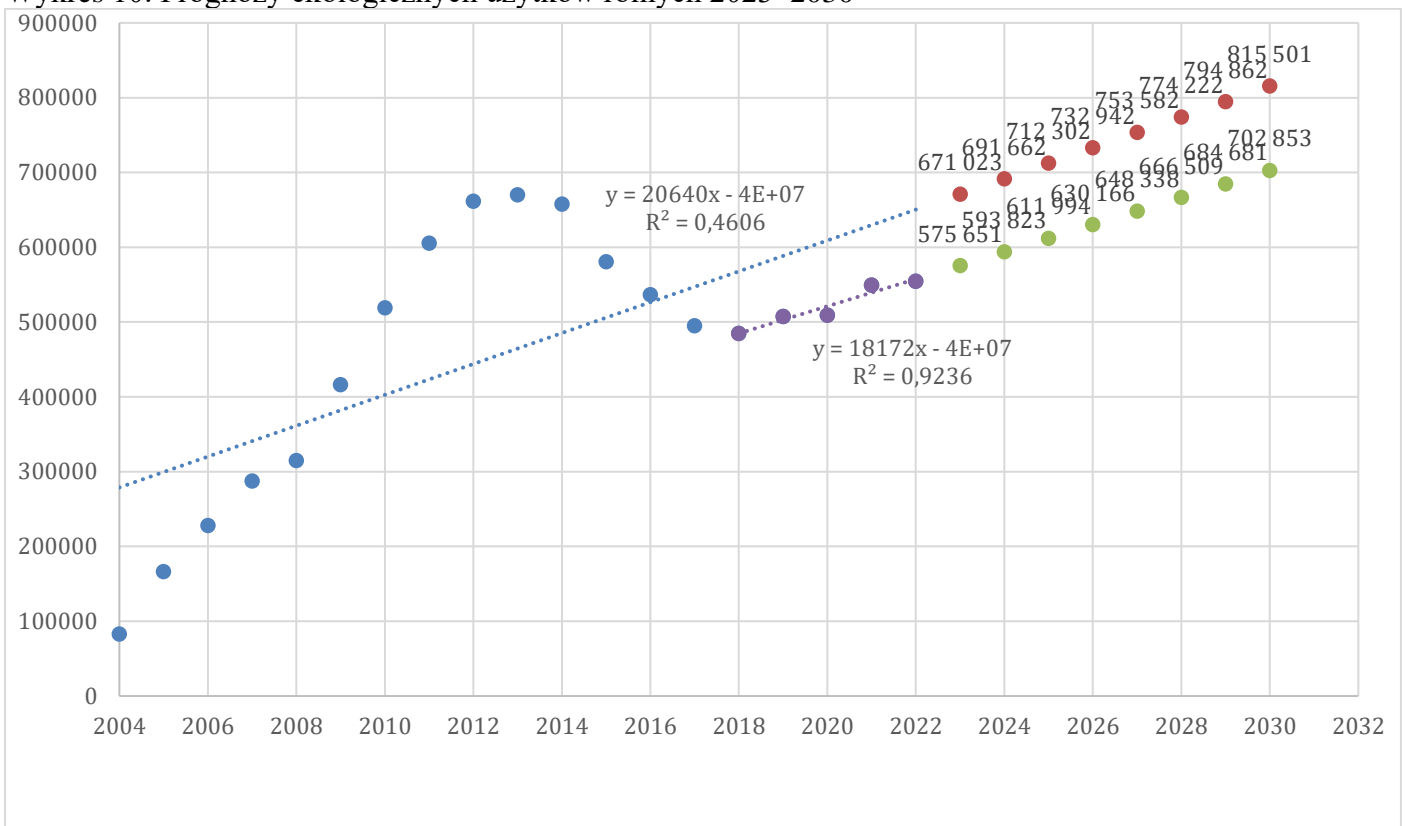

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i IJHARS

Wykres 10. Prognozy ekologicznych użytków rolnych 2023–2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Kolejną analizowaną zmienną jest liczba producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej (z certyfikatem i w okresie przestawiania), która w analizowanych latach także podlegała daleko idącym zmianom (tabela 8). W 2022 roku funkcjonowało w Polsce 21187 podmiotów o tym profilu, a w stosunku do 2004 roku ich liczba wzrosła o ok. 17,4 tys. (wzrost o ok. 463%, przy czym na poziomie województw w jednym z nich – małopolskie – miał miejsce spadek o ok. 9%). Najwięcej podmiotów funkcjonowało w trzech województwach północnych: podlaskim (19,55% ogółu), warmińsko-mazurskim (14,98%) i zachodniopomorskim (14,66%), a najmniej w województwach opolskim (2,81%), świętokrzyskim (1,04%) oraz małopolskim (0,91%).

Podobnie jak w przypadku powierzchni ekologicznych użytków rolnych przeprowadzono analizę poziomu współczynnika lokalizacji, a w obliczeniach wykorzystano dane dotyczące liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej (z certyfikatem i w okresie przestawiania) oraz liczby producentów rolnych wpisanych do ewidencji producentów (prowadzonej przez ARiMR). LQ oszacowano oddzielnie dla każdego województwa w przedziale czasu obejmującym lata 2005–2021.

W Polsce w analizowanych latach występowała niezgodność rozkładu przestrzennego analizowanych zmiennych w układzie regionalnym (tabela 9 oraz korespondujący z nią wykres 11). W 2004 roku osiem województw charakteryzowało się poziomem LQ przekraczającym 1 – zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, lubuskie, świętokrzyskie, małopolskie, podkarpackie dolnośląskie i podlaskie. Oznacza to, iż udział producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej (z certyfikatem i w okresie przestawiania) na poziomie województwa w ogólnej ich liczbie w stosunku liczby producentów rolnych wpisanych do ewidencji producentów na poziomie województwa na tle ich ogółu był w nich wyższy niż przeciętny.

W 2021 roku najwyższy poziom LQ wystąpił w województwach warmińsko-mazurskim (5,30), zachodniopomorskim (4,92) oraz lubuskim (3,20). Porównując dane z tego roku z rokiem 2005 w siedmiu województwach miał miejsce wzrost poziomu współczynnika lokalizacji – największy w województwie warmińsko-mazurskim (+3,22 pkt.) oraz zachodniopomorskim (+2,19 pkt.), podczas gdy największy spadek odnotowano w województwie małopolskim (-1,23 pkt.) oraz świętokrzyskim (-1,58 pkt.)

W celu oszacowania prognoz liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej w perspektywie do 2030 roku (wykres 12) zastosowano prostoliniowy model trendu i zaprojektowano dwa podejścia: 1 – prognoza przy wykorzystaniu danych empirycznych z lat 2004–2022 (współczynnik determinacji $R^2=0,392$), 2 – prognoza przy wykorzystaniu danych empirycznych z lat 2019–2022 (współczynnik determinacji $R^2=0,8837$). Według oszacowanych prognoz powinien występować dalszy wzrost liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej w Polsce, aczkolwiek zgodnie z pierwszym podejściem może to być około 30,3 tys. w 2030 roku, a w drugim podejściu szacuje się, iż będzie to ok. 28,2 tys.

Tabela 9. Producenci ekologiczni prowadzący działalność w zakresie produkcji rolnej (z certyfikatem i w okresie przestawiania) w latach 2004–2022

Województwa	Lata																		
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
dolnośląskie	197	395	481	652	879	1021	1227	1322	1312	1189	1046	849	813	741	713	690	688	724	761
kujawsko-pomorskie	89	145	173	217	258	279	327	371	390	415	401	363	470	419	395	387	385	407	420
lubelskie	393	774	1072	1402	1566	1710	1962	2065	2174	2129	1975	1825	1980	1904	1948	1951	1907	1938	1926
lubuskie	66	188	256	361	480	579	833	1081	1356	1422	1370	1202	1148	948	877	860	926	1082	1139
łódzkie	71	171	218	261	314	366	420	478	518	528	508	478	497	477	491	509	519	527	538
małopolskie	697	1187	1363	1627	2100	2197	2156	2138	2103	1838	1378	1128	1093	934	770	721	664	665	634
mazowieckie	434	852	1028	1215	1481	1673	1935	2140	2373	2609	2374	2147	2426	2215	2284	2241	2179	2311	2391
opolskie	26	38	46	53	62	63	79	86	90	88	75	67	68	57	61	63	62	72	73
podkarpackie	430	855	1164	1577	1892	2014	2091	2045	1940	1750	1475	1261	1252	1194	1131	1040	969	935	886
podlaskie	207	482	628	847	1160	1528	2033	2440	2924	3407	3432	3273	3437	3211	2989	2864	2906	3370	4047
pomorskie	66	180	222	273	392	494	648	763	894	893	847	737	679	609	540	525	521	564	586
śląskie	47	92	116	143	176	199	228	238	236	242	230	201	180	162	148	129	121	136	139
świętokrzyskie	547	785	892	995	1165	1170	1243	1296	1288	1207	992	853	834	740	680	637	590	596	570
warmińsko-mazurskie	244	432	586	773	1059	1514	2279	3033	3793	4235	4234	4041	4142	3745	3393	3239	3241	3466	3654
wielkopolskie	70	202	264	415	516	588	748	888	974	1006	966	809	843	736	727	727	748	782	847
zachodniopomorskie	176	404	678	1059	1396	1696	2373	3065	3579	3640	3526	3043	2573	2165	2060	2054	2149	2411	2576
Polska	3760	7182	9187	11870	14896	17091	20582	23449	25944	26598	24829	22277	22435	20257	19207	18637	18575	19986	21187

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i IJHARS

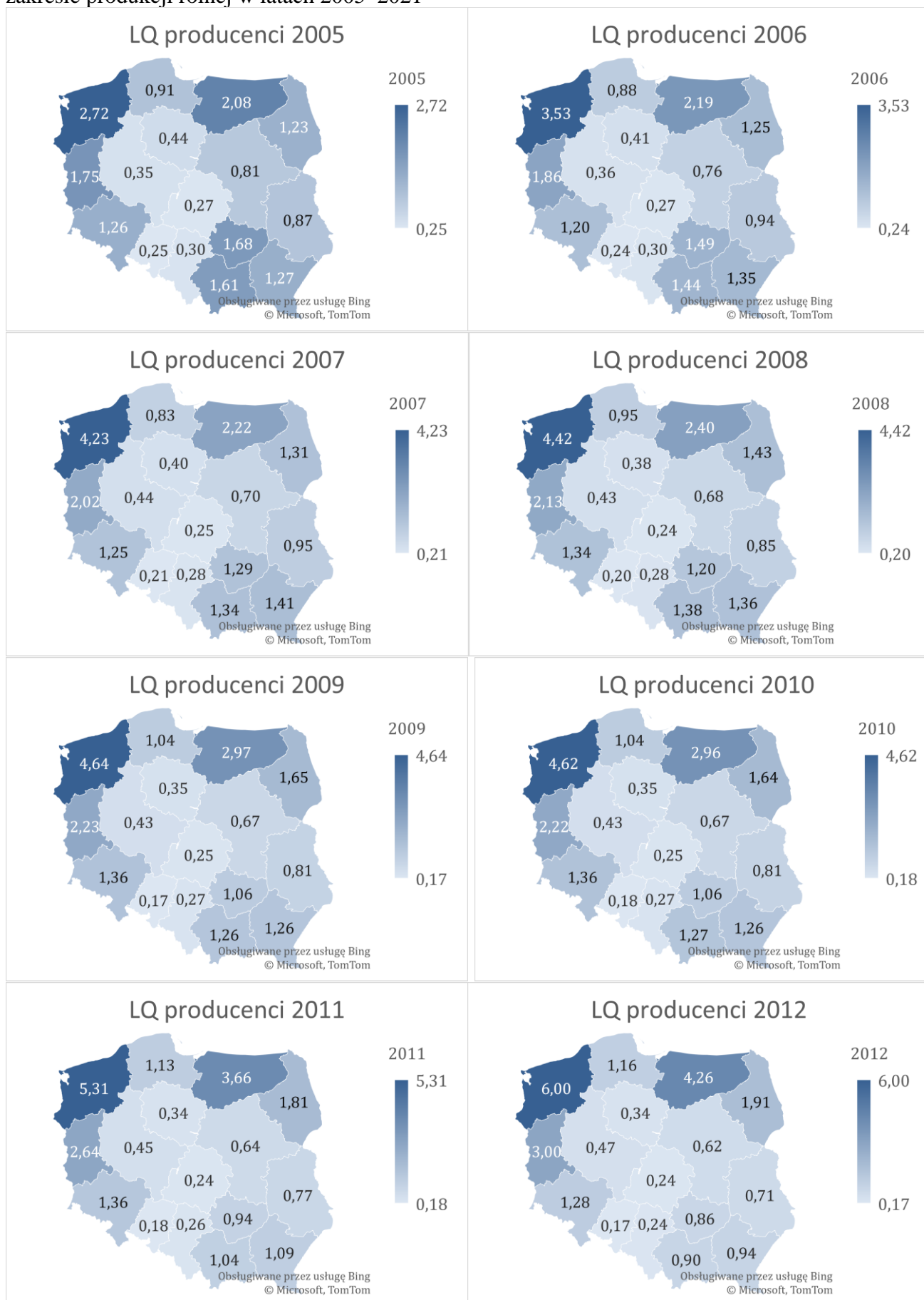

Tabela 10. Współczynnik lokalizacji (LQ) producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej (z certyfikatem i w okresie przestawiania) w latach 2005–2021

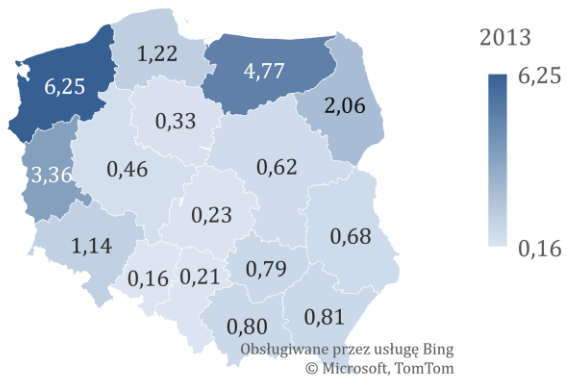
Województwa	Lata																
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
dolnośląskie	1,26	1,20	1,25	1,34	1,36	1,36	1,36	1,28	1,14	1,01	0,95	0,85	0,81	0,82	0,84	0,84	0,84
kujawsko-pomorskie	0,44	0,41	0,40	0,38	0,35	0,35	0,34	0,34	0,33	0,34	0,35	0,34	0,44	0,43	0,43	0,44	0,44
lubelskie	0,87	0,94	0,95	0,85	0,81	0,81	0,77	0,71	0,68	0,65	0,64	0,66	0,71	0,76	0,82	0,84	0,82
lubuskie	1,75	1,86	2,02	2,13	2,23	2,22	2,64	3,00	3,36	3,44	3,55	3,47	3,28	3,00	2,93	2,97	3,20
łódzkie	0,27	0,27	0,25	0,24	0,25	0,25	0,24	0,24	0,23	0,23	0,24	0,25	0,26	0,27	0,30	0,32	0,32
małopolskie	1,61	1,44	1,34	1,38	1,26	1,27	1,04	0,90	0,80	0,69	0,56	0,53	0,51	0,48	0,42	0,41	0,38
mazowieckie	0,81	0,76	0,70	0,68	0,67	0,67	0,64	0,62	0,62	0,67	0,65	0,65	0,73	0,74	0,80	0,81	0,79
opolskie	0,25	0,24	0,21	0,20	0,17	0,18	0,18	0,17	0,16	0,16	0,14	0,14	0,14	0,13	0,15	0,16	0,15
podkarpackie	1,27	1,35	1,41	1,36	1,26	1,26	1,09	0,94	0,81	0,72	0,66	0,65	0,64	0,68	0,69	0,65	0,61
podlaskie	1,23	1,25	1,31	1,43	1,65	1,64	1,81	1,91	2,06	2,33	2,51	2,58	2,68	2,77	2,73	2,70	2,76
pomorskie	0,91	0,88	0,83	0,95	1,04	1,04	1,13	1,16	1,22	1,18	1,19	1,13	1,03	1,01	0,95	0,94	0,94
śląskie	0,30	0,30	0,28	0,28	0,27	0,27	0,26	0,24	0,21	0,22	0,22	0,22	0,20	0,20	0,19	0,17	0,16
świętokrzyskie	1,68	1,49	1,29	1,20	1,06	1,06	0,94	0,86	0,79	0,71	0,63	0,60	0,58	0,57	0,55	0,54	0,50
warmińsko-mazurskie	2,08	2,19	2,22	2,40	2,97	2,96	3,66	4,26	4,77	5,16	5,48	5,64	5,71	5,70	5,43	5,32	5,30
wielkopolskie	0,35	0,36	0,44	0,43	0,43	0,43	0,45	0,47	0,46	0,46	0,47	0,44	0,45	0,43	0,45	0,46	0,48
zachodniopomorskie	2,72	3,53	4,23	4,42	4,64	4,62	5,31	6,00	6,25	6,15	6,36	5,90	4,93	4,57	4,57	4,70	4,92
Polska	1,26	1,20	1,25	1,34	1,36	1,36	1,36	1,28	1,14	1,01	0,95	0,85	0,81	0,82	0,84	0,84	0,84

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

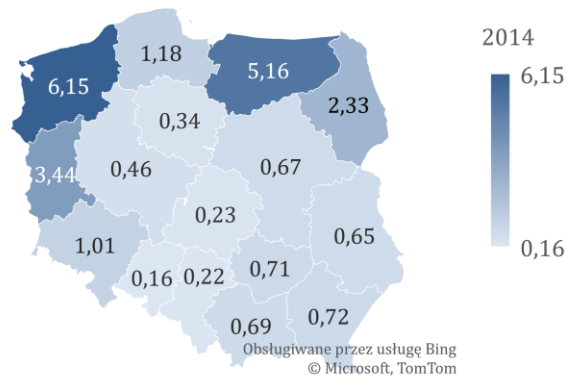
Wykres 11. Współczynnik lokalizacji (LQ) producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej w latach 2005–2021

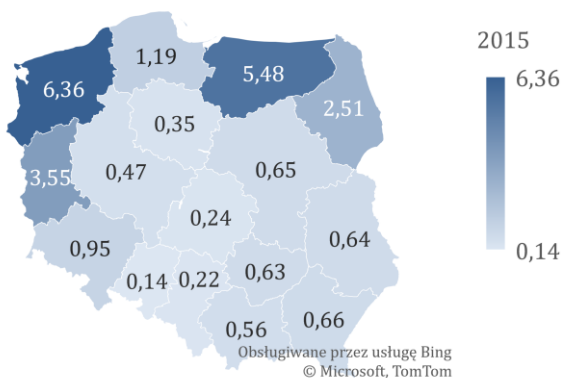
LQ producenci 2013

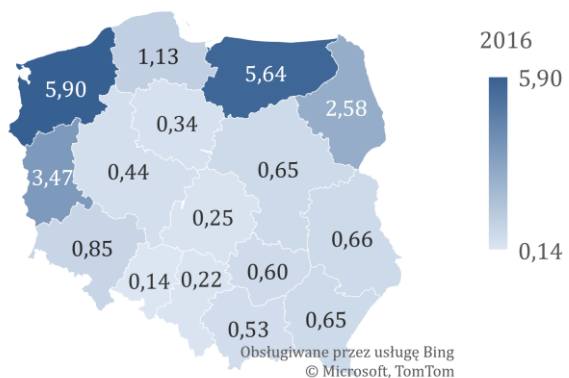
LQ producenci 2014

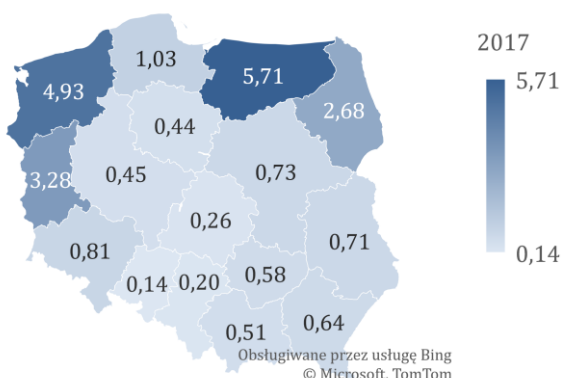
LQ producenci 2015

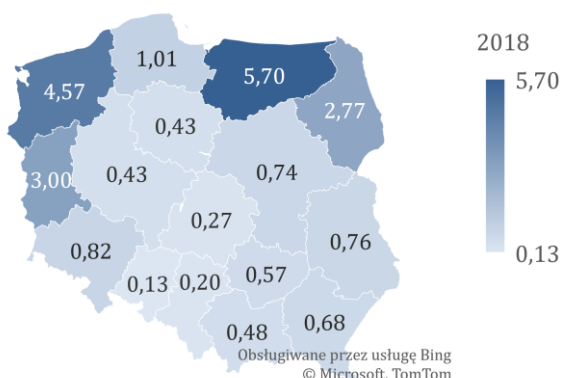
LQ producenci 2016

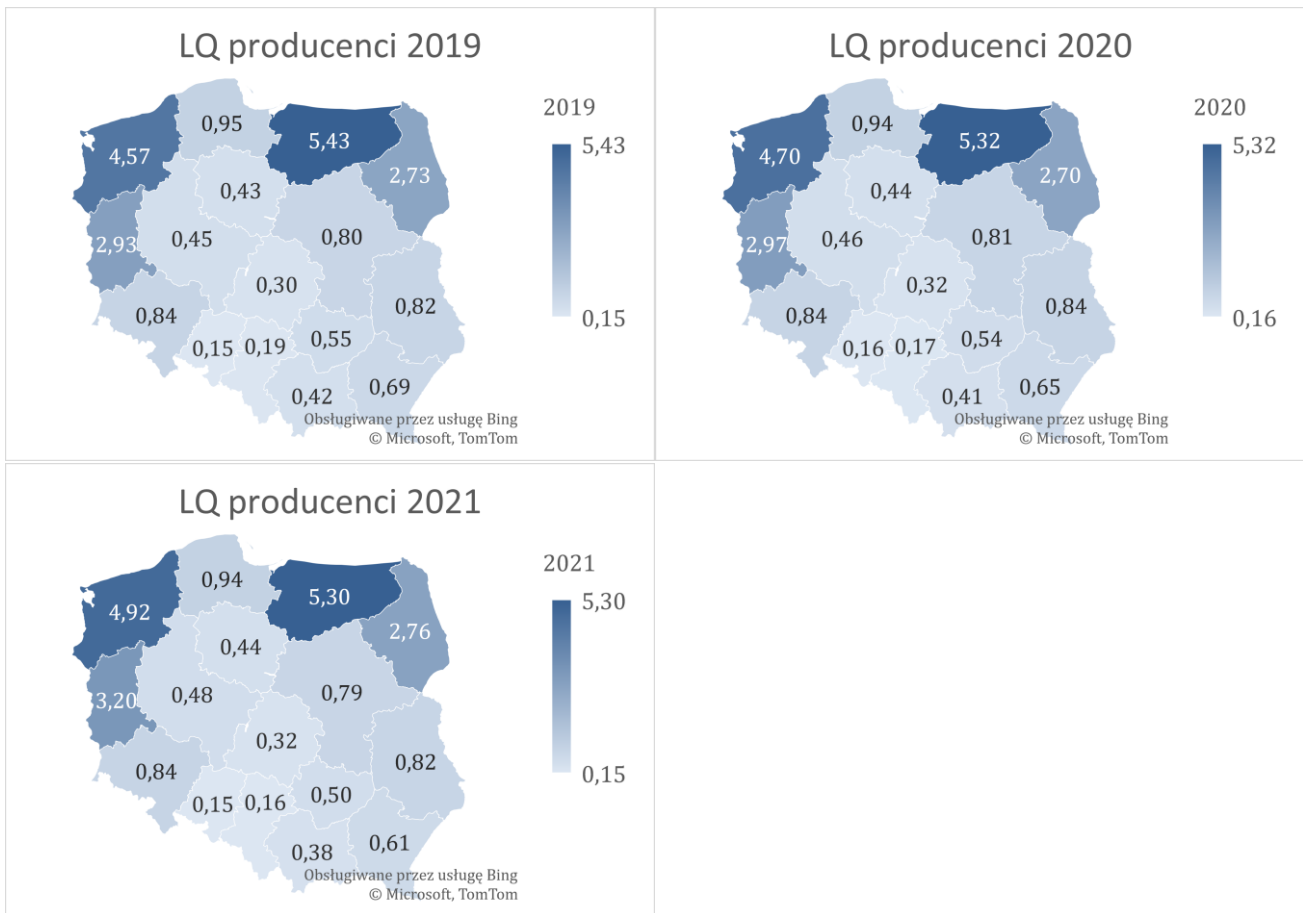

LQ producenci 2017

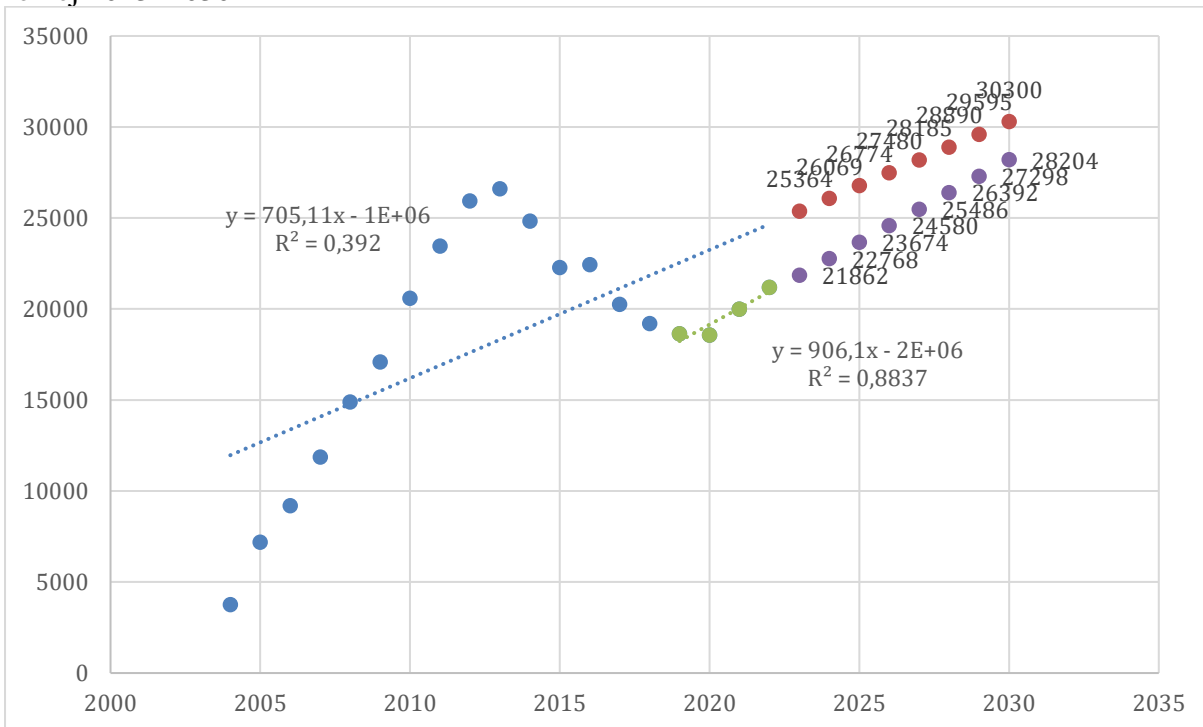
LQ producenci 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i IJHARS

Wykres 12. Prognozy liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej 2023–2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Kolejną analizowaną grupą uczestników rynku żywności ekologicznej w Polsce byli producenci ekologiczni prowadzący działalność w zakresie przygotowania (tabela 11). W 2022 roku funkcjonowało w Polsce 1216 podmiotów tego typu, a w stosunku do 2004 roku ich liczba wzrosła zarówno na poziomie każdego z województw (w skali kraju wzrost o 1161 podmiotów). Największa liczba podmiotów funkcjonowała w trzech województwach: mazowieckim (ok. 25% ogółu), wielkopolskim (ok. 13%) i lubelskim (ok. 10%), a najmniej w województwach świętokrzyskim (ok. 3%), lubuskim (ok. 2%) oraz opolskim (ok. 1%).

W oparciu o dane dotyczące liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przygotowania oraz liczby podmiotów REGON według PKD 2007 w sekcji C (dział 10, dział 11) ustalono poziom współczynnika lokalizacji dla każdego województwa w przedziale w latach 2009–2021.

Podobnie jak w dwóch poprzednich przypadkach w analizowanych latach występowała w Polsce niezgodność rozkładu przestrzennego analizowanej zmiennej w układzie regionalnym (tabela 12 oraz korespondujący z nią wykres 13). W 2009 poziom $LQ > 1$ wystąpił w województwach: lubelskim, zachodniopomorskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim, wielkopolskim i mazowieckim, a zatem udział producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przygotowania na poziomie województwa w ogólnej ich liczbie w stosunku liczby podmiotów REGON według PKD 2007 w sekcji C (dział 10 – produkcja artykułów spożywczych, dział 11 – produkcja napojów) na poziomie województwa na tle ich ogółu był w nich wyższy niż przeciętny.

W 2021 roku najwyższy poziom LQ odnotowano w województwie lubelskim (1,80), mazowieckim (1,41) oraz podlaskim (1,20). Porównując 2021 z 2009 rokiem w sześciu województwach miał miejsce spadek poziomu współczynnika lokalizacji – największy w województwie zachodniopomorskim (-0,87 pkt.), lubelskim (-0,79 pkt.) i podkarpackim (-0,77 pkt.), podczas gdy największy wzrost koncentracji odnotowano w województwie podlaskim (+0,46 pkt.) oraz lubuskim (+0,33 pkt.)

Prognozę liczby producentów ekologicznych (wykres 14) prowadzących działalność w zakresie przygotowania (lata 2023–2030) oszacowano przy wykorzystaniu prostoliniowego modelu trendu (współczynnik determinacji $R^2 = 0,9393$). Zgodnie z przyjętą metodyką należy oczekiwać dalszego wzrostu liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przygotowania. Szacuje się, że w 2030 roku ich liczba może wynieść prawie 1,7 tys.

Tabela 11. Producenci ekologiczni prowadzący działalność w zakresie przygotowania w latach 2004–2022

Województwa	Lata																		
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
dolnośląskie	2	6	14	6	11	11	11	11	13	19	21	24	30	34	45	46	44	45	53
kujawsko-pomorskie	6	8	10	10	11	13	13	12	15	15	18	20	23	25	34	41	45	57	60
lubelskie	8	14	25	34	30	35	36	28	36	45	48	54	65	74	79	87	102	109	120
lubuskie	0	1	2	5	6	4	5	6	6	6	9	9	16	13	16	19	26	24	25
łódzkie	4	4	3	9	12	16	16	12	15	17	34	40	43	54	60	66	70	74	74
małopolskie	2	7	10	9	17	20	27	23	24	32	38	51	66	67	78	89	95	102	93
mazowieckie	8	17	26	42	37	46	47	54	59	78	107	128	174	187	210	251	269	285	301
opolskie	1	1	1	1	1	2	3	1	2	5	5	4	5	7	7	6	9	9	9
podkarpackie	3	6	12	15	19	21	22	20	18	30	30	36	38	41	43	47	48	52	52
podlaskie	3	5	7	7	5	5	6	6	5	13	14	19	25	26	24	27	34	37	40
pomorskie	0	1	5	8	10	12	15	11	17	17	27	32	36	42	47	46	54	60	52
śląskie	2	6	14	15	13	12	13	13	16	16	21	20	33	32	44	46	49	54	54
świętokrzyskie	3	4	7	7	10	8	10	9	10	12	12	19	19	24	27	33	37	35	36
warmińsko-mazurskie	3	3	5	7	9	10	10	7	10	22	12	13	16	21	25	25	28	31	37
wielkopolskie	4	9	17	18	33	37	36	41	42	53	57	58	80	105	119	140	139	147	154
zachodniopomorskie	6	7	12	13	12	25	23	16	24	27	31	35	36	43	52	53	55	53	56
Polska	55	99	170	206	236	277	293	270	312	407	484	562	705	795	910	1022	1104	1174	1216

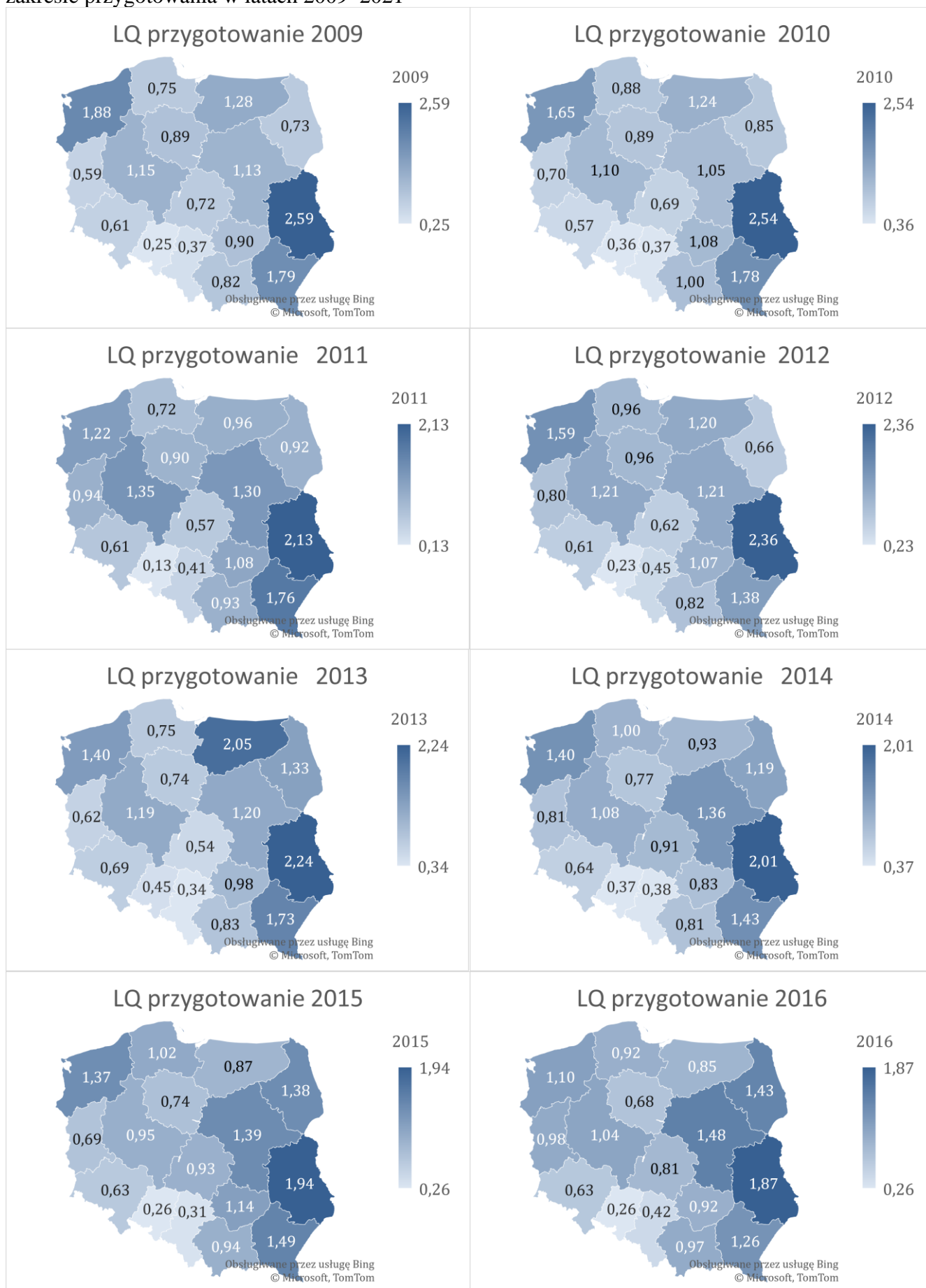
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Tabela 12. Współczynnik lokalizacji (LQ) producentów ekologicznych prowadzących działalność przygotowania w latach 2009–2021

Województwa	Lata												
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
dolnośląskie	0,61	0,57	0,61	0,61	0,69	0,64	0,63	0,63	0,63	0,72	0,65	0,58	0,55
kujawsko-pomorskie	0,89	0,89	0,90	0,96	0,74	0,77	0,74	0,68	0,67	0,79	0,85	0,87	1,05
lubelskie	2,59	2,54	2,13	2,36	2,24	2,01	1,94	1,87	1,88	1,73	1,69	1,80	1,80
lubuskie	0,59	0,70	0,94	0,80	0,62	0,81	0,69	0,98	0,72	0,78	0,84	1,06	0,92
łódzkie	0,72	0,69	0,57	0,62	0,54	0,91	0,93	0,81	0,91	0,90	0,89	0,88	0,87
małopolskie	0,82	1,00	0,93	0,82	0,83	0,81	0,94	0,97	0,87	0,87	0,88	0,87	0,87
mazowieckie	1,13	1,05	1,30	1,21	1,20	1,36	1,39	1,48	1,40	1,39	1,46	1,44	1,41
opolskie	0,25	0,36	0,13	0,23	0,45	0,37	0,26	0,26	0,33	0,28	0,22	0,31	0,29
podkarpackie	1,79	1,78	1,76	1,38	1,73	1,43	1,49	1,26	1,20	1,08	1,06	1,00	1,02
podlaskie	0,73	0,85	0,92	0,66	1,33	1,19	1,38	1,43	1,30	1,03	1,01	1,17	1,20
pomorskie	0,75	0,88	0,72	0,96	0,75	1,00	1,02	0,92	0,96	0,97	0,85	0,93	0,97
śląskie	0,37	0,37	0,41	0,45	0,34	0,38	0,31	0,42	0,36	0,43	0,41	0,40	0,42
świętokrzyskie	0,90	1,08	1,08	1,07	0,98	0,83	1,14	0,92	1,03	1,02	1,13	1,18	1,06
warmińsko-mazurskie	1,28	1,24	0,96	1,20	2,05	0,93	0,87	0,85	1,00	1,09	0,95	0,97	1,02
wielkopolskie	1,15	1,10	1,35	1,21	1,19	1,08	0,95	1,04	1,20	1,19	1,25	1,14	1,13
zachodniopomorskie	1,88	1,65	1,22	1,59	1,40	1,40	1,37	1,10	1,13	1,20	1,10	1,09	1,01
Polska	0,61	0,57	0,61	0,61	0,69	0,64	0,63	0,63	0,63	0,72	0,65	0,58	0,55

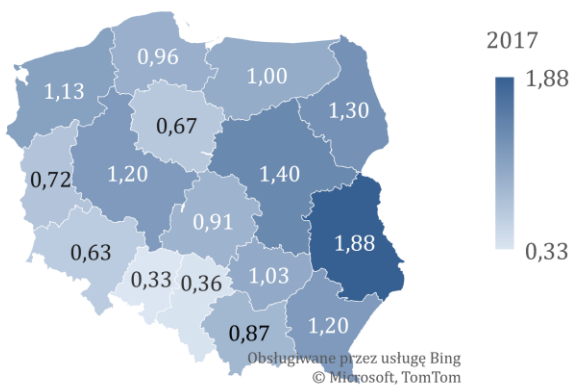
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Wykres 13. Współczynnik lokalizacji (LQ) producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przygotowania w latach 2009–2021

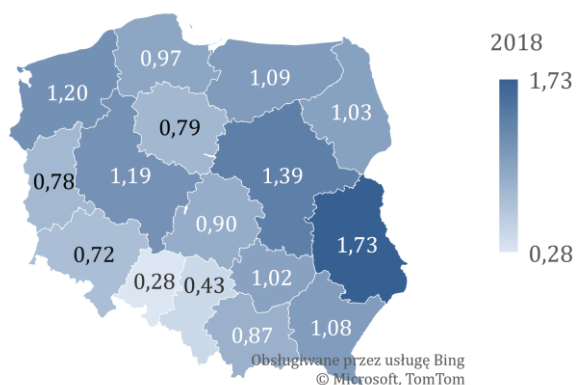

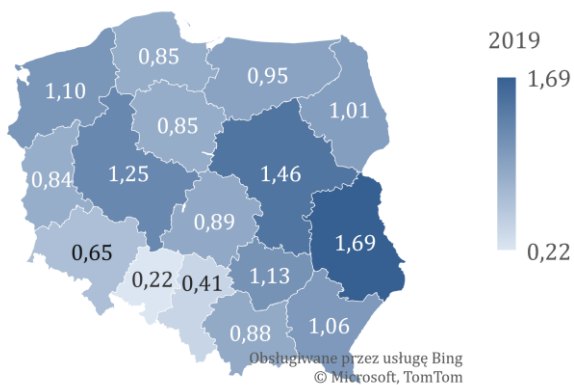
LQ przygotowanie 2017

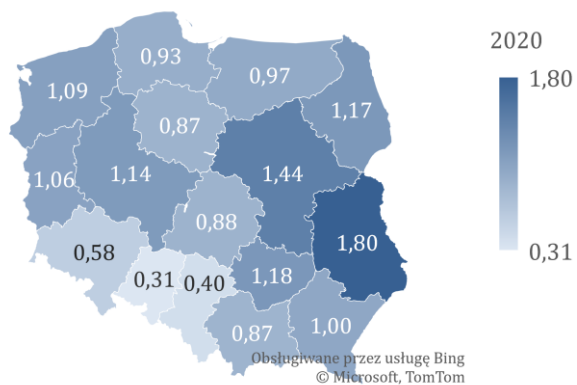
LQ przygotowanie 2018

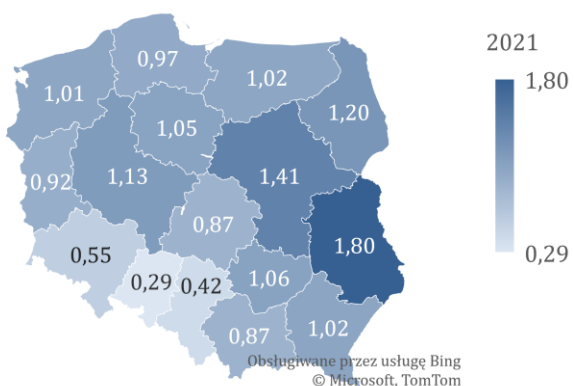
LQ przygotowanie 2019

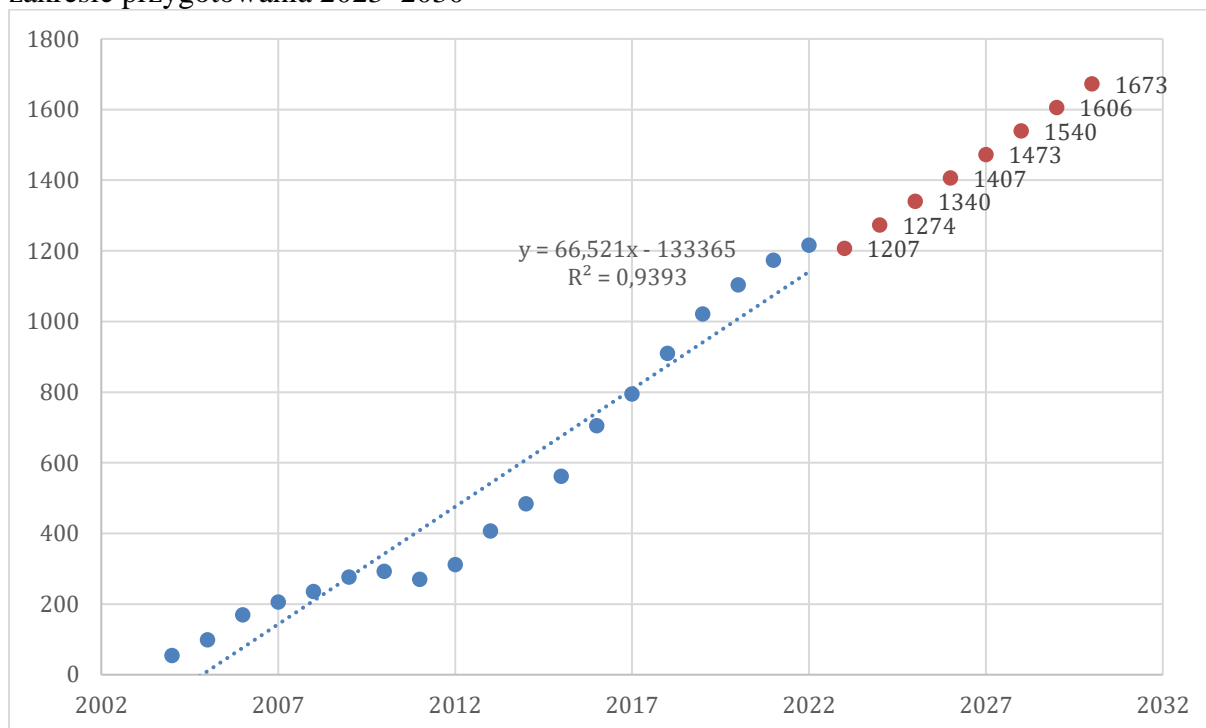
LQ przygotowanie 2020

LQ przygotowanie 2021

Wykres 14. Prognozy liczby producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie przygotowania 2023–2030

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

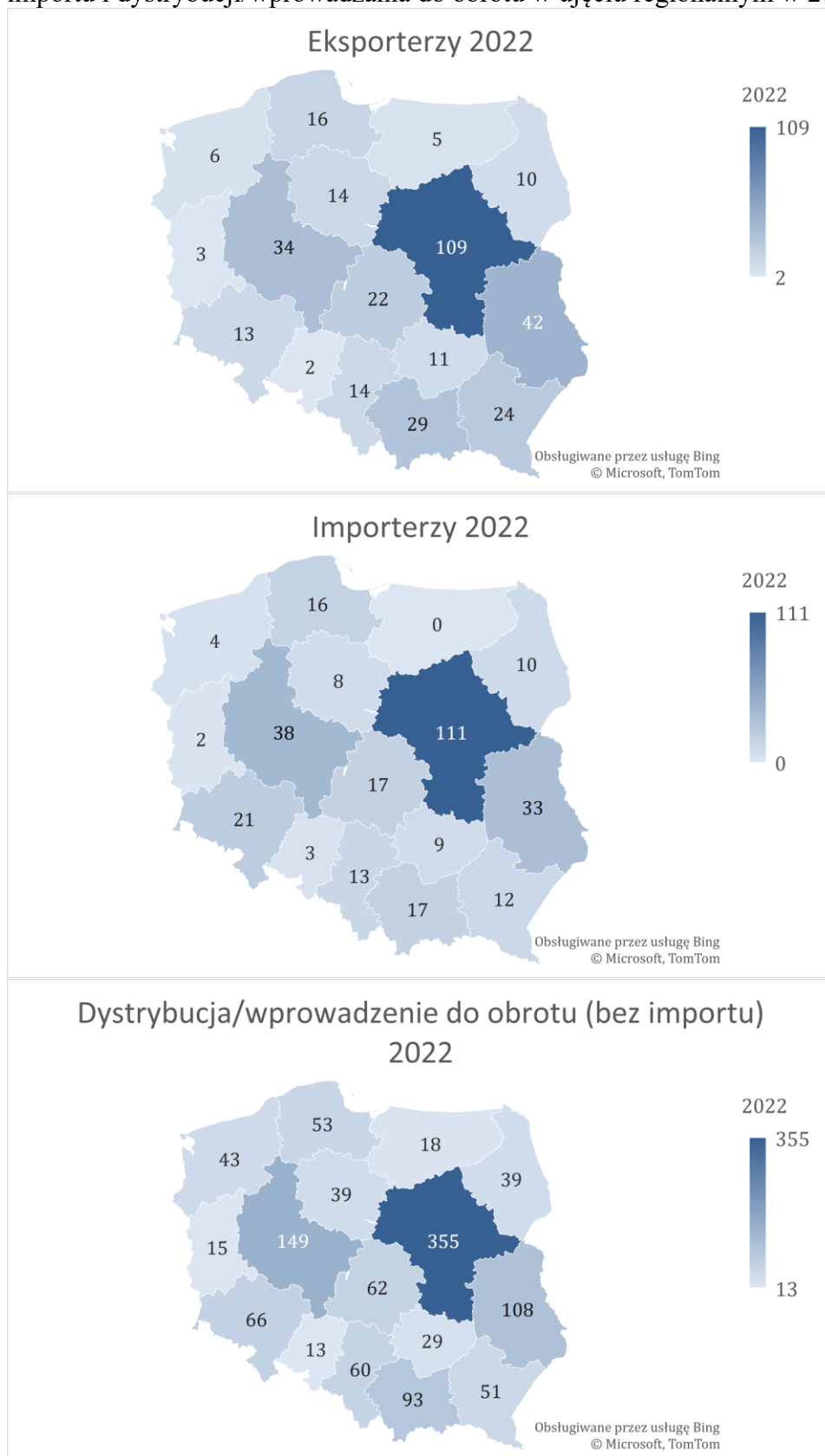
Istotnym czynnikiem kształtującym konkurencyjność rynków jest ich stopień otwarcia na wymianę międzynarodową. Niestety, jego określenie w przypadku rynku żywności ekologicznej jest utrudnione ze względu na ograniczony dostęp do danych statystycznych.

W 2022 roku liczba podmiotów liczba producentów ekologicznych prowadzących działalność w eksporcie, imporcie i dystrybucji/wprowadzania do obrotu (z wyłączeniem importu) była zróżnicowana w ujęciu regionalnym (wykres 15). Największy ich odsetek zlokalizowany był w województwie mazowieckim i wyniosło:

- ok. 31% w grupie podmiotów zajmujących się eksportem,
- ok. 35% w grupie podmiotów zajmujących się importem,
- ok. 30% w grupie podmiotów zajmujących się dystrybucją/wprowadzaniem do obrotu.

Eksport produktów ekologicznych poza Unię Europejską w 2021 roku wyniósł ok. 121 tys. ton (tabela 13). W każdym z województw odnotowano eksport produktów ekologicznych, aczkolwiek był on wysoce zróżnicowany oraz skoncentrowany na obszarze jednego województwa – wielkopolskiego (92,27% eksportu). Na drugim miejscu plasowało się województwo mazowieckie z eksportem o udziale 4,89% w skali kraju.

Wykres 15. Liczba producentów ekologicznych prowadzących działalność w eksporcie, imporcie i dystrybucji/wprowadzania do obrotu w ujęciu regionalnym w 2022 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

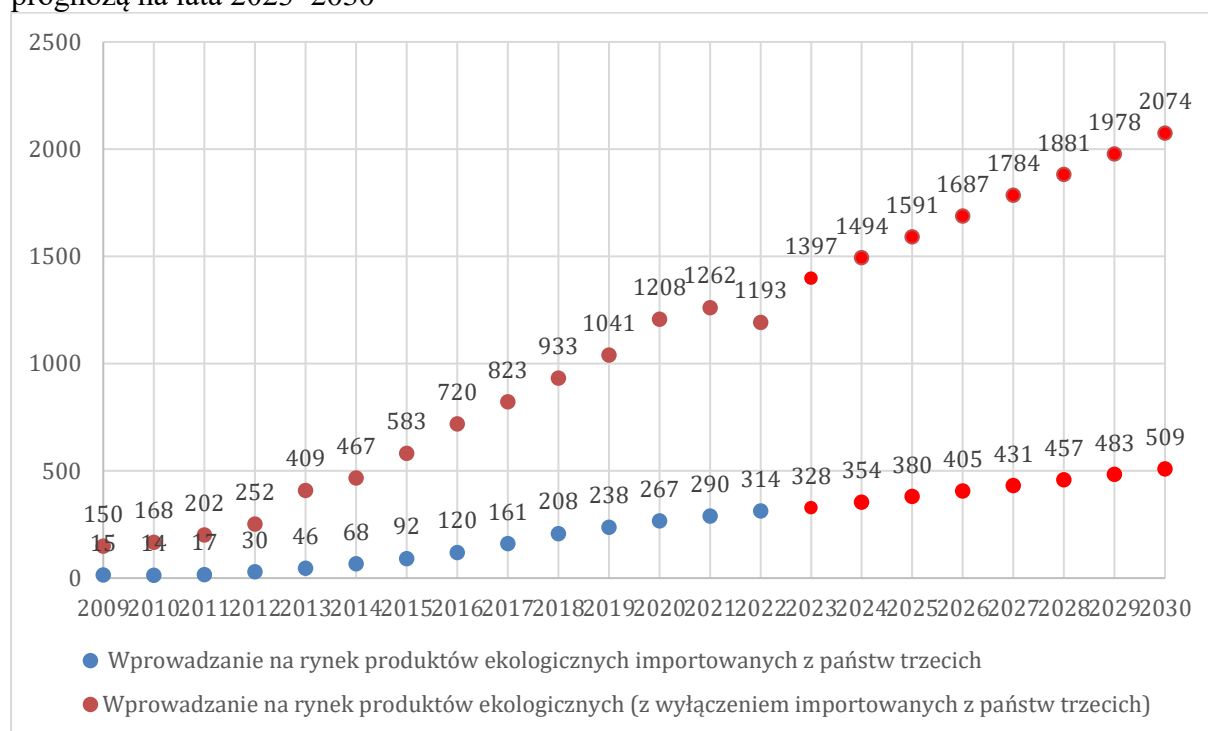
Tabela 13. Eksport produktów ekologicznych poza Unię Europejską w 2021 roku

Obszary	Eksport produktów ekologicznych poza Unię Europejską [tony]	Udział absolutny
dolnośląskie	149,6062	0,12%
kujawsko-pomorskie	28,5	0,02%
lubelskie	688,6086	0,57%
lubuskie	562,88	0,47%
łódzkie	115,3636	0,10%
małopolskie	483,0354	0,40%
mazowieckie	5914,9418	4,89%
opolskie	562,76	0,47%
podkarpackie	133,448	0,11%
podlaskie	159,5848	0,13%
pomorskie	194,572	0,16%
śląskie	71,8674	0,06%
świętokrzyskie	63,259	0,05%
warmińsko-mazurskie	0	0,00%
wielkopolskie	111584,3884	92,27%
zachodniopomorskie	215,8602	0,18%
<u>POLSKA</u>	<u>120928,6754</u>	<u>100%</u>

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

W oparciu o dane dotyczące liczby podmiotów zajmujących się wprowadzaniem na rynek produktów ekologicznych importowanych z państw trzecich oraz wprowadzaniem na rynek produktów ekologicznych (z wyłączeniem importowanych z państw trzecich) w latach 2009–2022 oszacowano prognozy dotyczące ich liczby w kolejnych ośmiu latach. Posłużono się przy tym prostoliniowym modelem trendu (współczynnik determinacji R² na poziomie odpowiednio 0,9761 i 0,9561) (wykres 16). Oszacowana wartość prognoz na 2030 rok wynosi ok. 0,5 tys. w grupie podmiotów zajmujących się wprowadzaniem na rynek produktów ekologicznych importowanych z państw trzecich oraz mniej niż ok. 2,1 tys. w grupie podmiotów zajmujących się wprowadzaniem na rynek produktów ekologicznych (z wyłączeniem importowanych z państw trzecich).

Wykres 16. Wprowadzanie na rynek produktów ekologicznych w latach 2009–2022 wraz z prognozą na lata 2023–2030

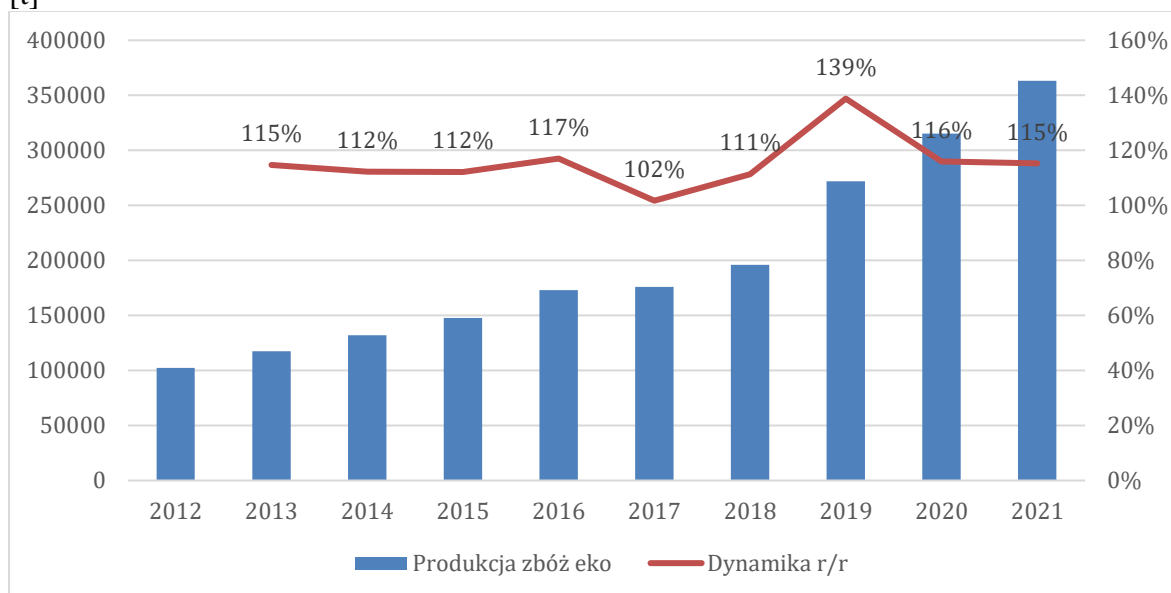
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Ekologiczna produkcja roślinna i zwierzęca – ujęcie dynamiczno-przestrzenno-prognostyczne

Producenci ekologiczni prowadzący działalność w zakresie produkcji rolnej są jednym z kluczowych uczestników rynku żywności ekologicznej. Reprezentując stronę podażową rynku są zarówno producentem surowców, jak i – częściowo – produktów finalnych na nim dostępnych. Mając to na uwadze, w poniższej części raportu analizie poddano wybrane kwestie dotyczące ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej w Polsce na przestrzeni ostatnich lat przy uwzględnieniu ich dynamicznego, przestrzennego i prognostycznego wymiaru. Celem prezentowanych analiz jest diagnoza skali i struktury produkcji sektora rolnictwa ekologicznego, która ma kluczowy wpływ na kształtowanie jego wartości.

Łączny poziom ekologicznej produkcji roślinnej charakteryzuje się tendencją wzrostową. Biorąc pod uwagę dane z lat 2012–2021 w układzie czterech grup produktowych – zboża, ziemniaki, warzywa i owoce – ustalono, iż wzrost wystąpił w każdej z analizowanych grup produktowych, aczkolwiek były to zmiany charakteryzujące się niejednorodną dynamiką (wykresy 17–21).

Wykres 17. Poziom i dynamika produkcji zbóż ekologicznych w Polsce w latach 2012–2021 [t]

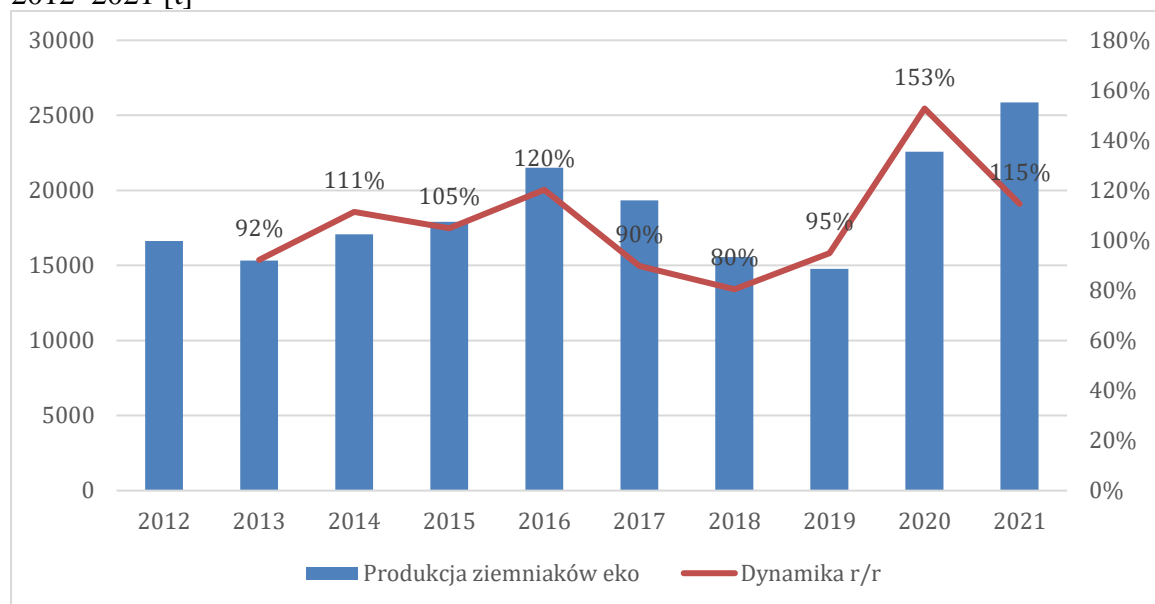
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Jeszcze w 2004 roku, będącym rokiem akcesji do Unii Europejskiej, produkcja ekologicznych zbóż w Polsce kształtowała się na poziomie 25,87 tys. ton (biorąc pod uwagę tylko produkcję pszenicy, orkiszu, żyta, jęczmienia i owsa), w 2012 roku przekroczyła poziom 100 tys. ton (przy czym dane te obejmują także inne gatunki zbóż), a w 2021 roku było to już ponad 350 tys. ton (co oznaczało wzrost w stosunku do 2012 roku o ok. 255%). Na przestrzeni analizowanych lat produkcja zbóż ekologicznych rosła nieustannie z okresu na okres, przy czym najmniejszy wzrost r/r (ok. 2%) miał miejsce w 2017 roku, a od 2018 roku zaobserwowano dwucyfrowe poziomy wzrost produkcji.

Rosnąca tendencja występuje także w przypadku niektórych podokresów analizowanego szeregu czasowego w odniesieniu do produkcji ziemniaków ekologicznych, przy czym tylko w pięciu latach wystąpił wzrost produkcji r/r (lata 2014–2016 oraz lata 2020–2021). Najwyższy poziom produkcji ekologicznych ziemniaków odnotowano w ostatnim roku analizy (ponad 25 tys. ton), a najniższy w 2019 roku (poniżej 15 tys. ton). Porównując

poziomy produkcji z 2012 i 2021 roku ustalono, iż produkcja ziemniaków ekologicznych w Polsce wzrosła o ok. 56%.

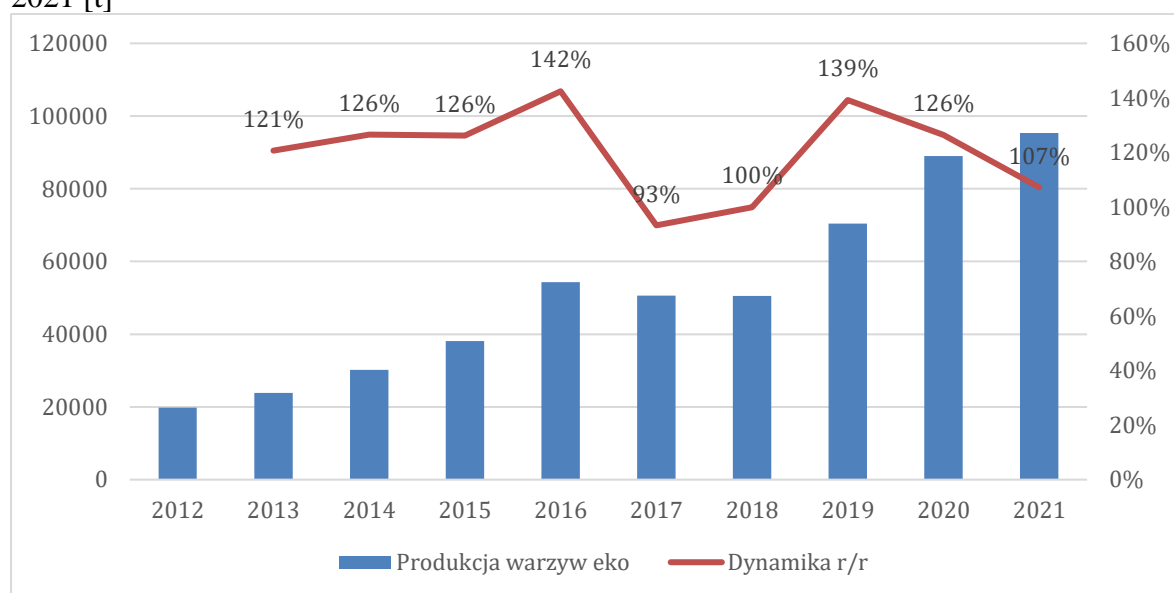
Wykres 18. Poziom i dynamika produkcji ziemniaków ekologicznych w Polsce w latach 2012–2021 [t]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Produkcja warzyw ekologicznych jest kolejnym rodzajem produkcji roślinnej, w zakresie której nastąpiła wyraźna dynamika o charakterze wzrostowym, przy czym produkcja w 2021 roku stanowiła ok. 480% produkcji z 2012 roku. W latach 2012–2021 tylko raz nastąpił spadek produkcji warzyw ekologicznych (2017 rok), a poziom produkcji w 2018 roku był identyczny jak w roku poprzednim. Największy wzrost r/r miał miejsce w 2016 roku i wyniósł ok. 42%.

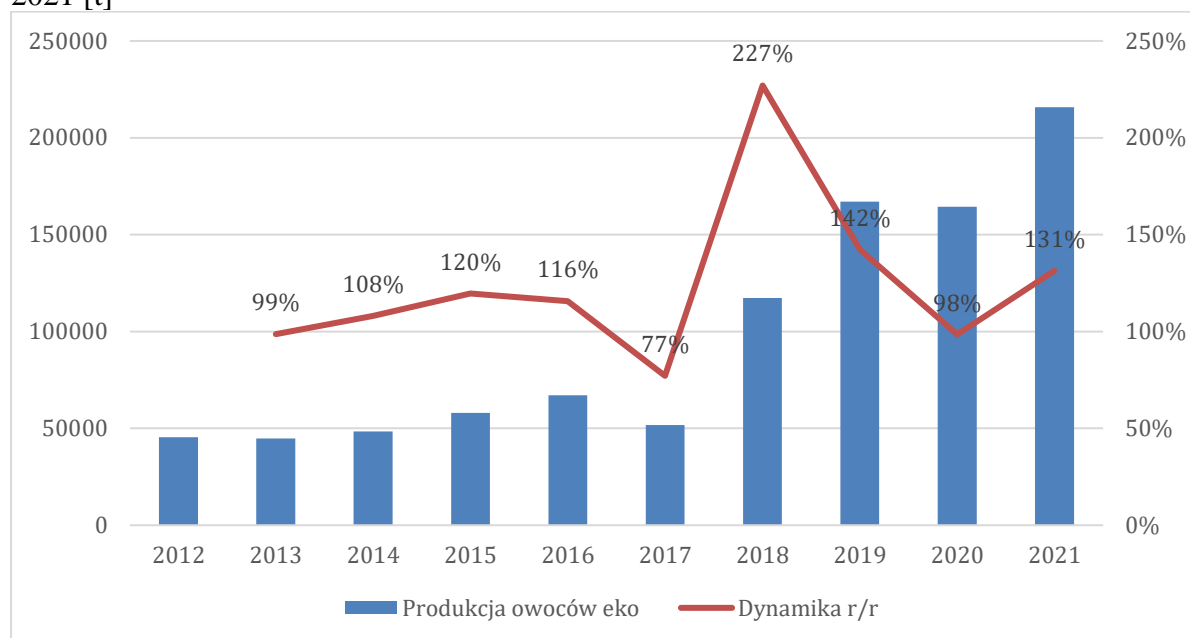
Wykres 19. Poziom i dynamika produkcji warzyw ekologicznych w Polsce w latach 2012–2021 [t]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Podobna tendencja wystąpiła w przypadku owoców ekologicznych, aczkolwiek wzrost ich produkcji między 2012 i 2021 rokiem kształtował się na poziomie 375%. Największy wzrost r/r odnotowano w 2018 roku, podczas gdy w 2013, 2017 i 2020 roku nastąpił spadek produkcji owoców ekologicznych.

Wykres 20. Poziom i dynamika produkcji owoców ekologicznych w Polsce w latach 2012–2021 [t]

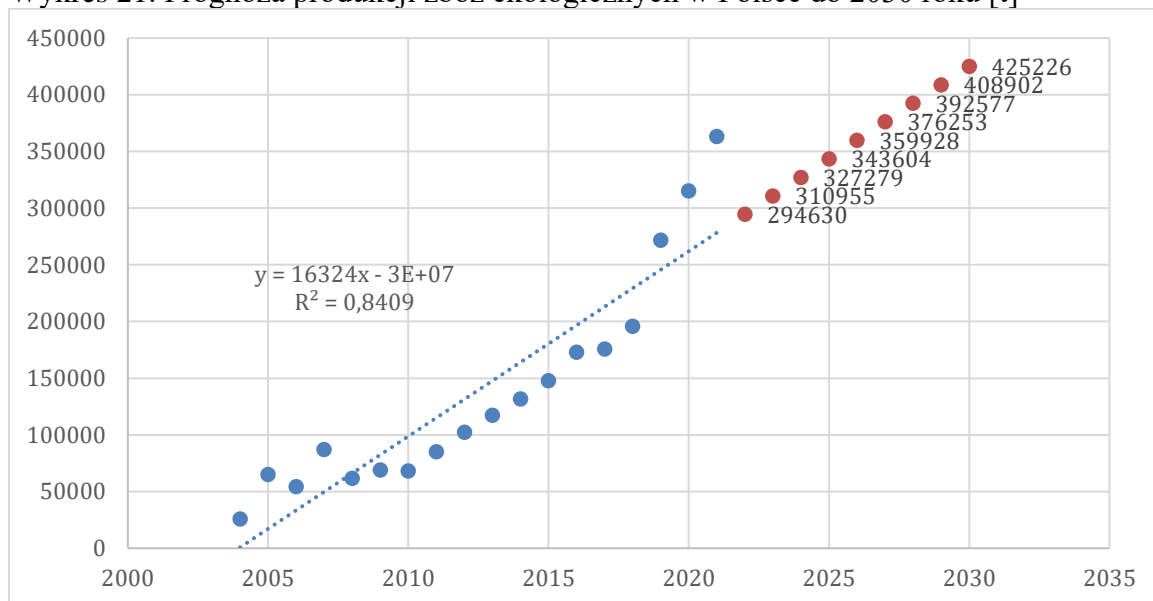
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Wszystkie analizowane rodzaje produkcji roślinnej charakteryzują się dużym bądź bardzo dużym potencjałem rozwojowym, dowodem na co jest charakter występującej na rynku dynamiki. W przyszłości może to mieć pozytywne przełożenie na kształtowanie się rynku żywności ekologicznej. W celu określenia ścieżek zmian potencjału produkcyjnego ekologicznej produkcji roślinnej w perspektywie do 2030 roku posłużono się modelem trendu w postaci prostoliniowej (wyniki prognozowania zamieszczono na wykresach 5–8).

W przypadku produkcji zbóż ekologicznych przewiduje się, że potencjał rynku może osiągnąć poziom ok. 425 tys. ton, przy czym stopień dopasowania oszacowanego modelu prognostycznego do danych empirycznych określany za pomocą współczynnika determinacji R^2 wyniósł 0,8409.

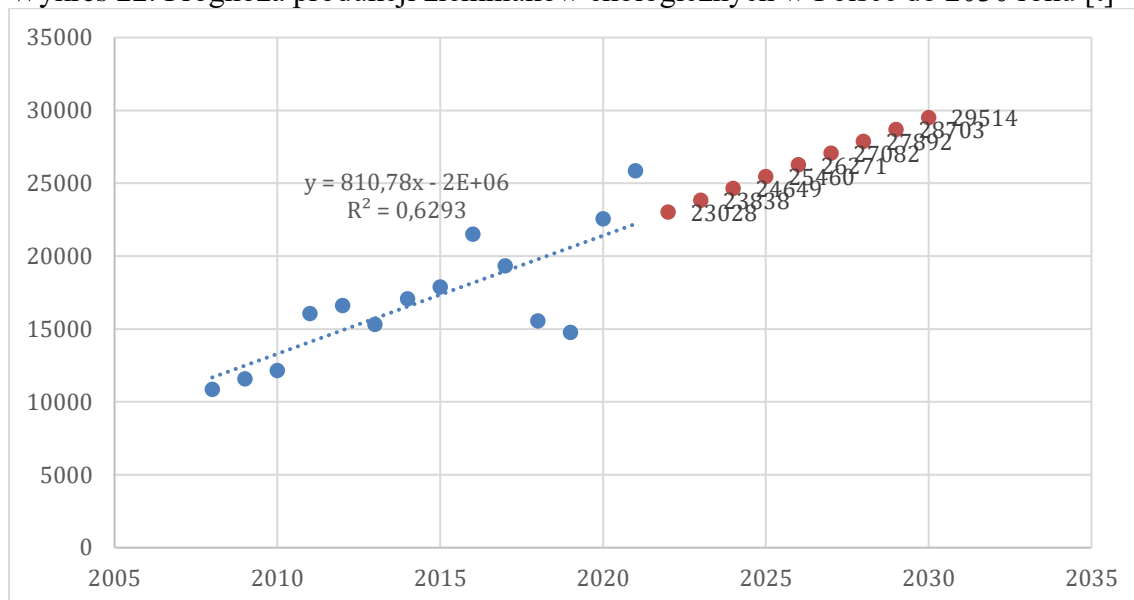
Wykres 21. Prognoza produkcji zbóż ekologicznych w Polsce do 2030 roku [t]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Nieco niższy poziom współczynnika determinacji R^2 charakteryzuje kolejny model prognostyczny wykorzystany do określenia poziomu produkcji ziemniaków ekologicznych do 2030 roku – jego wartość to 0,6293. Zgodnie z zaprojektowaną metodyką badania przewiduje się, iż na koniec rozpatrywanego okresu prognozowania produkcja ziemniaków ekologicznych może kształtować się na poziomie ok. 29,5 tys. ton.

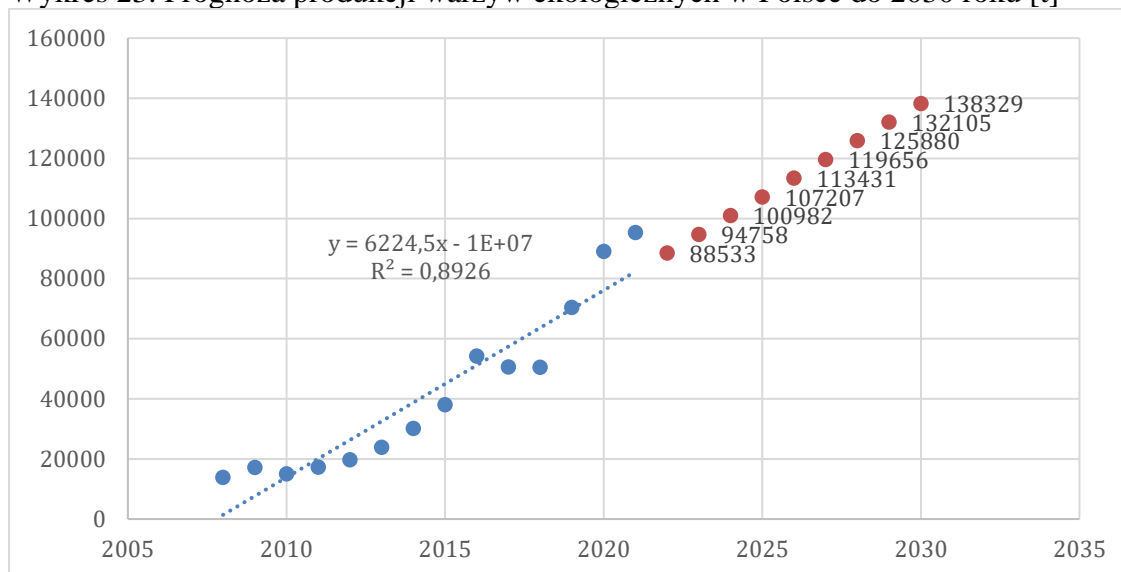
Wykres 22. Prognoza produkcji ziemniaków ekologicznych w Polsce do 2030 roku [t]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

W przypadku produkcji warzyw ekologicznych w Polsce, która na koniec 2021 roku kształtowała się poniżej 100 tys. ton, w drodze prognozowania ustalono, iż w 2023 roku może on być o ok. 38% wyższy i wynieść ok. 138 tys. ton. Współczynnik determinacji R^2 w przypadku oszacowanego modelu wyniósł 0,8926.

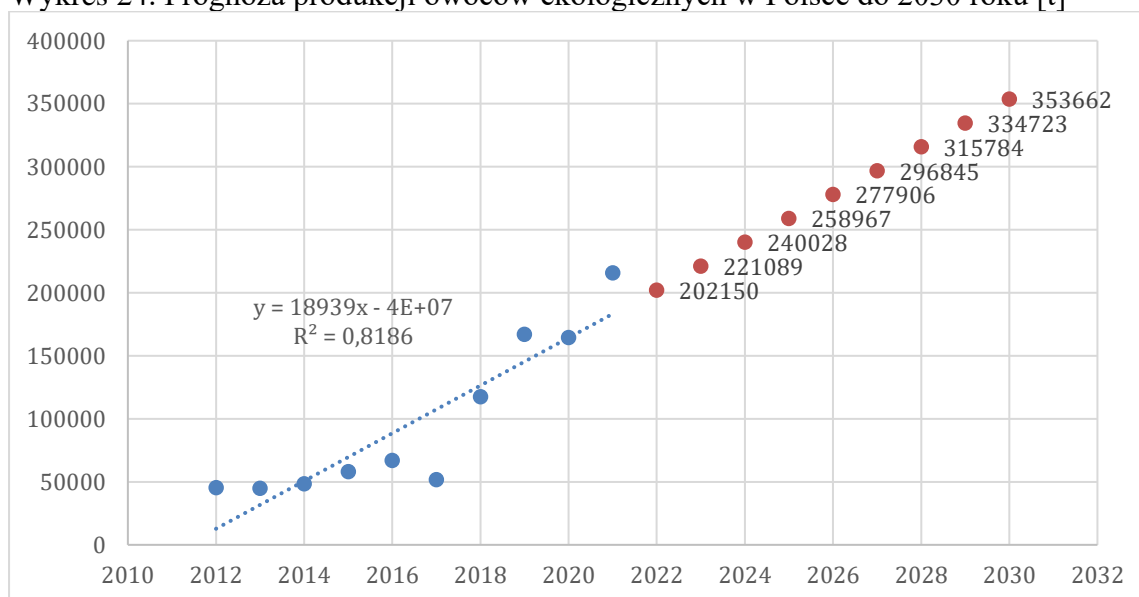
Wykres 23. Prognoza produkcji warzyw ekologicznych w Polsce do 2030 roku [t]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Przewiduje się, iż także produkcja ekologiczna na rynku owoców będzie podlegała pozytywnemu kierunkowi zmian oznaczającemu wzrost jego potencjału. Podczas gdy w 2021 roku produkcja kształtowała się na poziomie ok. 216 tys. ton, scenariusz prognozy przewiduje możliwość jej dalszego wzrostu do poziomu ok. 353 tys. ton.

Wykres 24. Prognoza produkcji owoców ekologicznych w Polsce do 2030 roku [t]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Analiza na poziomie całego kraju nie umożliwia wyodrębnienia procesów jakie zachodzą na rynkach regionalnych, na których potencjał rynkowy może być inny aniżeli wskazuje na to analiza na poziomie makroekonomicznym. W związku z powyższym określono udziały absolutne województw w ekologicznej produkcji roślinnej w 2004, 2010, 2015 i 2021 roku. Dane wtórne pochodziły z dwóch źródeł, którymi były bazy GIJHARS oraz raporty dotyczące rynku żywności ekologicznej opublikowane przez tę instytucję. Wyniki analiz zamieszczono w tabelach 14-18.

W 2004 roku produkcja zbóż ekologicznych kształtowała się na najwyższym poziomie w województwie świętokrzyskim (16,30%), mazowieckim (15,82%) i lubelskim (12,93%), podczas gdy najmniej zbóż ekologicznych uprawiano w województwach łódzkim (1,40%), opolskim (1,02%) i śląskim (0,91%). Dość podobnie prezentowała się sytuacja w odniesieniu do produkcji ziemniaków ekologicznych. Największy udział w ich produkcji miały województwa świętokrzyskie (29,65%), mazowieckie (14,59%) i podkarpackie (13,41%), a najmniejszy dotyczył województw dolnośląskiego (1,05%), śląskiego i lubuskiego, w których nie przekroczył 1%. Produkcja owoców ekologicznych była w tamtym okresie domeną województwa świętokrzyskiego (11,85%), lubelskiego (10,32%) i mazowieckiego (6,37%), a najniższe wartości udziałów w skali kraju dotyczyły przypadków województwa pomorskiego, wielkopolskiego, opolskiego i śląskiego.

Tabela 14. Udziały absolutne ekologicznej produkcji roślinnej w ujęciu przestrzennym w 2004 roku

Województwa	Zboża*	Ziemniaki	Owoce**
dolnośląskie	6,15%	1,05%	0,94%
kujawsko-pomorskie	2,93%	2,13%	1,67%
lubelskie	12,93%	8,98%	10,32%
lubuskie	2,96%	0,40%	0,52%
łódzkie	1,40%	1,65%	0,57%
małopolskie	5,35%	10,92%	5,15%
mazowieckie	15,82%	14,59%	6,37%
opolskie	1,02%	1,23%	0,08%
podkarpackie	10,34%	13,41%	6,23%
podlaskie	5,58%	7,94%	3,72%
pomorskie	1,91%	2,26%	0,16%
śląskie	0,91%	0,62%	0,00%
świętokrzyskie	16,30%	29,65%	11,85%
warmińsko-mazurskie	6,47%	1,65%	0,57%
wielkopolskie	1,41%	1,17%	0,16%
zachodniopomorskie	8,52%	2,35%	0,94%

* -dotyczy pszenicy, orkisz, żyta, jęczmienia i owsa

** - dotyczy porzeczki (czarnej i czerwonej, truskawek i jabłek)

Źródło: opracowanie własne na podstawie GIJHARS 2005

W ciągu kolejnych sześciu lat ekologiczna produkcja roślinna w ujęciu przestrzennym przeszła szereg przekształceń. W przypadku produkcji zbóż ekologicznych dominująca pozycja w 2010 roku należała do województwa zachodniopomorskiego (15,46%), podlaskiego (10,84%) i warmińsko-mazurskiego (10,46%), a zatem do żadnego z województw, które w 2004 roku znalazły się na początku stawki. W przypadku produkcji ziemniaków ekologicznych największe udziały absolutne wystąpiły w województwie małopolskim (17,48%), podlaskim (14%) i świętokrzyskim (13,58%). Warzywa ekologiczne stały się w analizowanym roku domeną województwa lubelskiego (21,19% produkcji), świętokrzyskiego (20,53%) i zachodniopomorskiego (15,64%), a produkcja owoców ekologicznych była największa w województwie zachodniopomorskim (15,05%), mazowieckim (12,81%) i lubuskim (11,56%).

Tabela 15. Udziały absolutne ekologicznej produkcji roślinnej w ujęciu przestrzennym w 2010 roku

Województwa	Zboża	Ziemniaki	Warzywa	Owoce
dolnośląskie	9,08%	3,75%	3,58%	10,85%
kujawsko-pomorskie	4,29%	5,58%	6,30%	1,03%
lubelskie	6,64%	3,36%	21,19%	5,44%
lubuskie	4,62%	1,33%	1,05%	11,56%
łódzkie	1,13%	0,45%	1,46%	0,70%
małopolskie	3,98%	17,48%	5,93%	8,83%
mazowieckie	9,99%	8,08%	6,58%	12,81%
opolskie	0,88%	0,90%	0,57%	0,30%
podkarpackie	3,64%	11,88%	4,78%	9,54%
podlaskie	10,84%	14,00%	2,88%	3,27%
pomorskie	7,00%	3,87%	3,07%	3,80%
śląskie	1,62%	1,57%	0,40%	1,39%
świętokrzyskie	4,26%	13,58%	20,53%	4,13%
warmińsko-mazurskie	10,46%	7,16%	4,03%	5,76%
wielkopolskie	6,12%	1,79%	1,99%	5,53%
zachodniopomorskie	15,46%	5,25%	15,64%	15,05%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

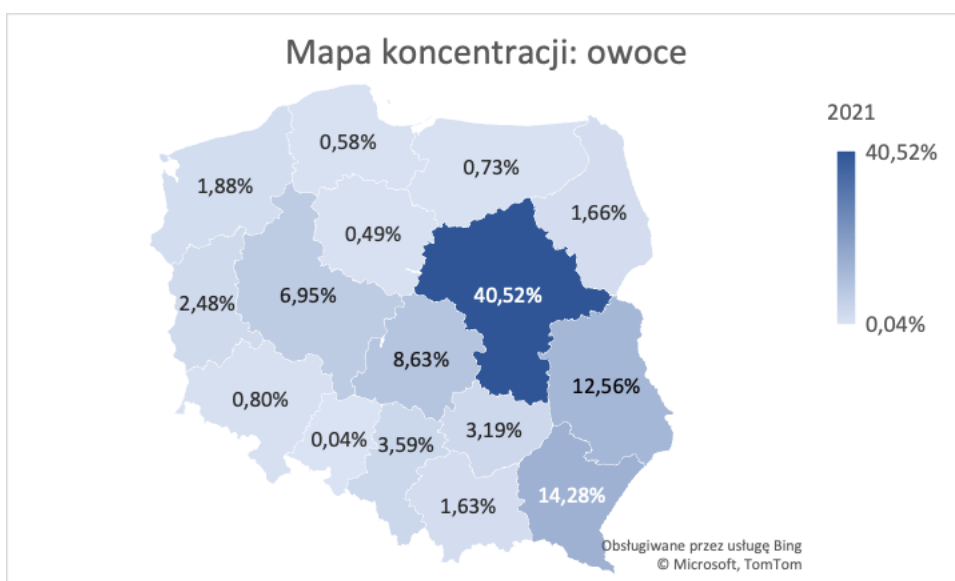
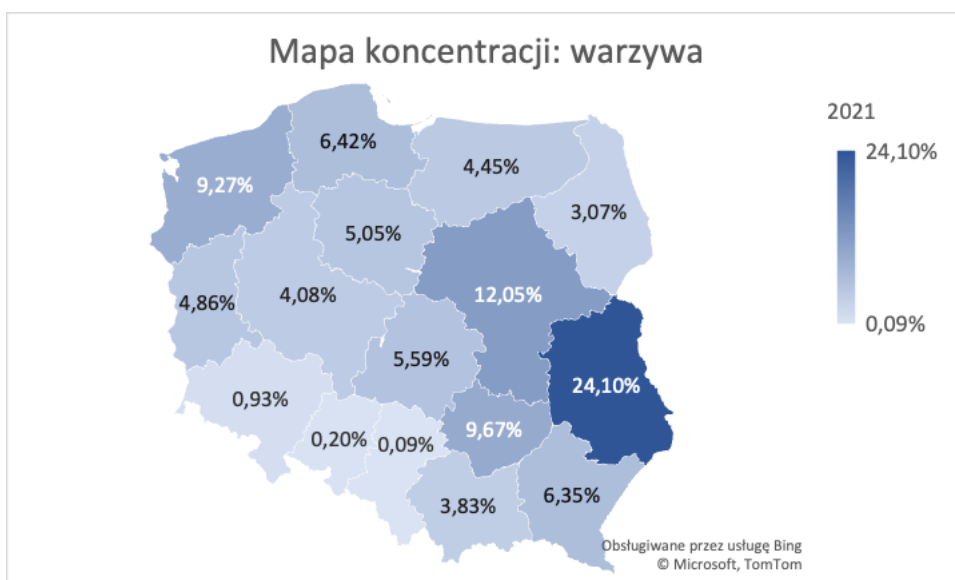
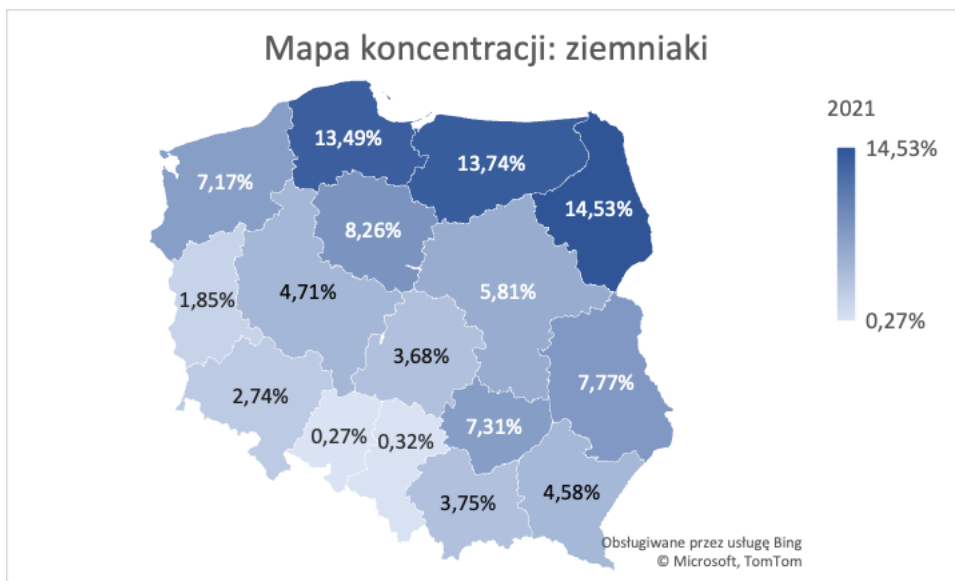
Pięć lat później największą skalę w produkcji zbóż ekologicznych odnotowano w województwie zachodniopomorskim (16,81%), podlaskim (13,23%) i warmińsko-mazurskim (12,21%), podczas gdy udziały absolutne w produkcji ziemniaków ekologicznych były najwyższe w województwie podlaskim (21,84%), warmińsko-mazurskim (16,22%) i świętokrzyskim (9,31%). Największą skalą produkcji warzyw ekologicznych charakteryzowało się województwo lubelskie (13,93%), warmińsko-mazurskie (13,35%) i zachodniopomorskie (11,25%). Produkcja owoców ekologicznych była z kolei najwyższa w województwie lubelskim (23,59%), podkarpackim (17,82%) i mazowieckim (14,05%). Między 2010 i 2015 rokiem zaszły więc kolejne, daleko idące zmiany w strukturze ekologicznej produkcji roślinnej w Polsce.

Tabela 16. Udziały absolutne ekologicznej produkcji roślinnej w ujęciu przestrzennym w 2015 roku

Województwa	Zboża	Ziemniaki	Warzywa	Owoce
dolnośląskie	8,93%	2,87%	2,61%	1,58%
kujawsko-pomorskie	2,35%	4,25%	3,27%	1,61%
lubelskie	5,77%	4,76%	13,93%	23,59%
lubuskie	6,56%	1,21%	7,56%	0,34%
łódzkie	2,49%	3,61%	1,50%	8,30%
małopolskie	2,37%	7,99%	4,16%	4,26%
mazowieckie	9,63%	6,54%	9,30%	14,05%
opolskie	0,61%	0,56%	0,60%	0,21%
podkarpackie	2,65%	7,56%	5,87%	17,82%
podlaskie	13,23%	21,84%	3,08%	4,95%
pomorskie	4,09%	4,21%	2,65%	2,94%
śląskie	1,09%	0,29%	0,22%	0,30%
świętokrzyskie	3,00%	9,31%	10,74%	7,93%
warmińsko-mazurskie	12,21%	16,22%	13,35%	3,82%
wielkopolskie	8,20%	1,21%	9,90%	3,42%
zachodniopomorskie	16,81%	7,60%	11,25%	4,89%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Zmiany jakie miały miejsce w odniesieniu do skali ekologicznej produkcji roślinnej na poziomie regionalnym miały różną dynamikę na poziomie poszczególnych województw. W celu identyfikacji województw charakteryzujących się największą dynamiką zmian oszacowano indeksy dynamiki między 2015 i 2021 rokiem (tabela 18).

Tabela 18. Dynamika zmian ekologicznej produkcji roślinnej na poziomie regionalnym w latach 2015–2021

Województwa	Zboża	Ziemniaki	Warzywa	Owoce
dolnośląskie	250,74%	138,18%	89,31%	189,75%
kujawsko-pomorskie	184,72%	281,17%	386,04%	112,43%
lubelskie	230,70%	236,15%	433,04%	198,29%
lubuskie	278,39%	221,30%	160,67%	2709,79%
łódzkie	225,05%	147,48%	935,25%	387,16%
małopolskie	99,98%	67,79%	230,05%	142,76%
mazowieckie	197,03%	128,48%	324,07%	1074,12%
opolskie	180,24%	69,53%	83,18%	69,86%
podkarpackie	195,52%	87,62%	270,37%	298,44%
podlaskie	163,84%	96,19%	248,97%	124,42%
pomorskie	206,09%	463,53%	607,08%	72,92%
śląskie	100,72%	159,81%	95,78%	4440,94%
świętokrzyskie	148,64%	113,60%	225,36%	149,88%
warmińsko-mazurskie	389,08%	122,44%	83,39%	71,10%
wielkopolskie	252,35%	561,67%	103,19%	756,75%
zachodniopomorskie	299,03%	136,50%	206,01%	142,82%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Aż osiem województw odnotowało wzrost ekologicznej produkcji roślinnej między 2015 i 2021 rokiem w każdej z czterech rozważanych kategorii produktowych. Należały do nich województwa: kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, łódzkie, mazowieckie, świętokrzyskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie. W przypadku produkcji zbóż ekologicznych tylko w jednym województwie nastąpił jej spadek (małopolskie, aczkolwiek jedynie o 0,02%). Produkcja ekologicznych ziemniaków zmniejszyła się w województwach małopolskim, opolskim, podkarpackim i podlaskim, podczas gdy ekologiczna produkcja warzyw była w 2021 roku niższa niż w 2015 rok w województwie dolnośląskim, opolskim, śląskim i warmińsko-mazurskim. Podobna sytuacja wystąpiła w odniesieniu do produkcji owoców ekologicznych w województwie opolskim, pomorskim i warmińsko-mazurskim. Największą dynamiką w zakresie zbóż ekologicznych charakteryzowało się województwo warmińsko-mazurskie, w zakresie ziemniaków ekologicznych było to województwo wielkopolskie, w zakresie warzyw ekologicznych województwo łódzkie, a w zakresie owoców ekologicznych województwo śląskie. Niemniej jednak w zakresie przyrostów bezwzględnych, które są bardziej adekwatnym podejściem do rozstrzygnięcia o dynamice zmian w analizowanym przypadku, województwami o największej dynamice były:

- warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie – produkcja zbóż ekologicznych,
- pomorskie i kujawsko-pomorskie – produkcja ziemniaków ekologicznych,
- lubelskie i mazowieckie – produkcja warzyw ekologicznych,
- mazowieckie i podkarpackie – produkcja owoców ekologicznych.

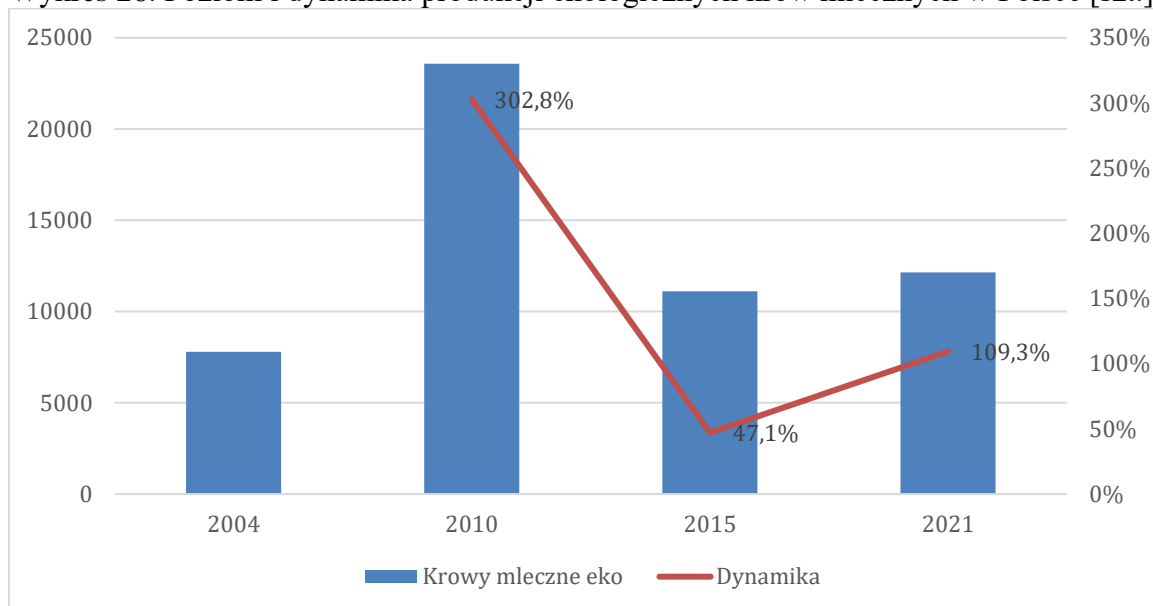
Zgodnie z raportem Komisji Europejskiej (2023) pt. „Organic farming in the EU. A decade of organic growth”, ekologiczna produkcja zwierzęca w Unii Europejskiej jest nadal na relatywnie niskim poziomie, a w Polsce funkcjonuje szereg barier jego rozwoju. Rynek ekologicznej produkcji zwierzęcej podlega nieustannym transformacjom, których siła i kierunek są zróżnicowane w wymiarze rodzajowym (rodzaj produktu), przestrzennym oraz

czasowym. Dokonanie uogólnień w jego zakresie jest podobnie utrudnione jak w przypadku ekologicznej produkcji roślinnej i wynika z różnorodności produktów na nim oferowanych.

W celu identyfikacji poziomu i dynamiki ekologicznej produkcji zwierzęcej wybrano cztery produkty stanowiące istotną część produkcji na analizowanym rynku. Są nimi: krowy mleczne, brojlery, jaja i mleko krowie. Na wykresach 10–13 przedstawiono dynamikę ich poziomu w 2004, 2010, 2015 i 2021 roku.

Według danych IJHARS w roku bazowym (2004) liczba krów mlecznych zaliczanych do ekologicznej produkcji zwierzęcej kształtowała się na poziomie przekraczającym 7,5 tysiąca, a w 2010 roku odnotowano wzrost w stosunku do okresu bazowego o ponad 200%. W kolejnych latach nastąpił jednak spadek liczby krów mlecznych, a w 2021 roku ich liczba wyniosła trochę ponad 12 tys.

Wykres 26. Poziom i dynamika produkcji ekologicznych krów mlecznych w Polsce [szt.]

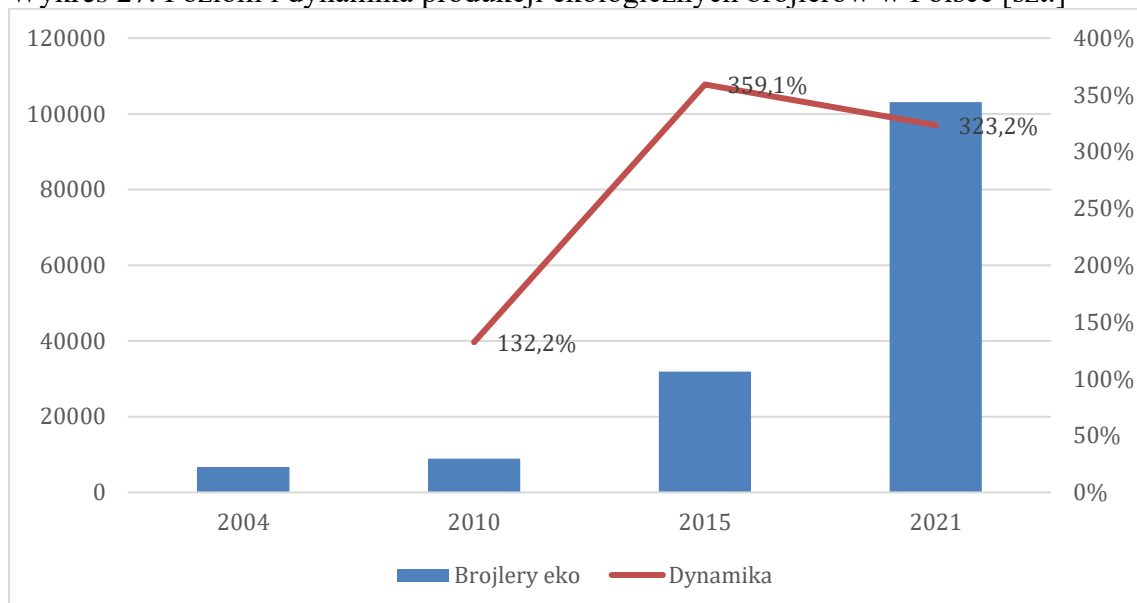

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

W przypadku brojlerów w analizowanych latach miał miejsce wzrost ich liczby z poziomu ok. 6,7 tys. do poziomu ok. 10,3 tys. w 2021 roku. Wzrost ten kształtował się na poziomie ok. 259% między 2010 i 2015 rokiem oraz ok. 223% między 2015 i 2021 rokiem.

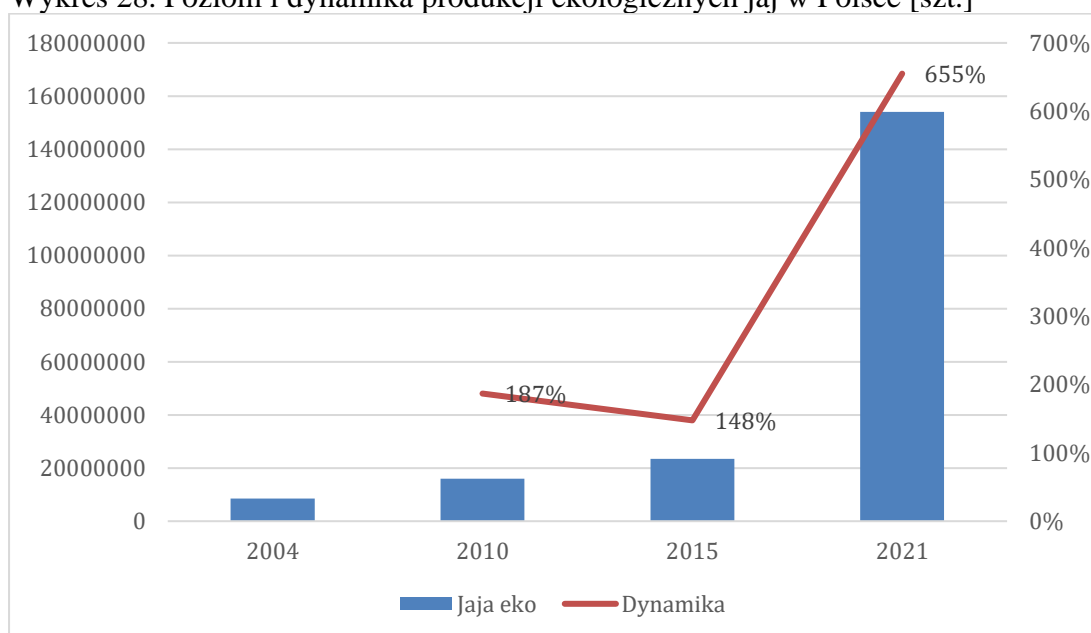
Wykres 27. Poziom i dynamika produkcji ekologicznych brojlerów w Polsce [szt.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Kolejnym przedmiotem wymiany na rynku związanym z ekologiczną produkcją zwierzęcą są jaja. Podobnie jak w poprzednim przypadku ich liczba w analizowanych latach wzrosła, przy czym tylko w latach 2015–2021 był to wzrost na poziomie ok. 555%.

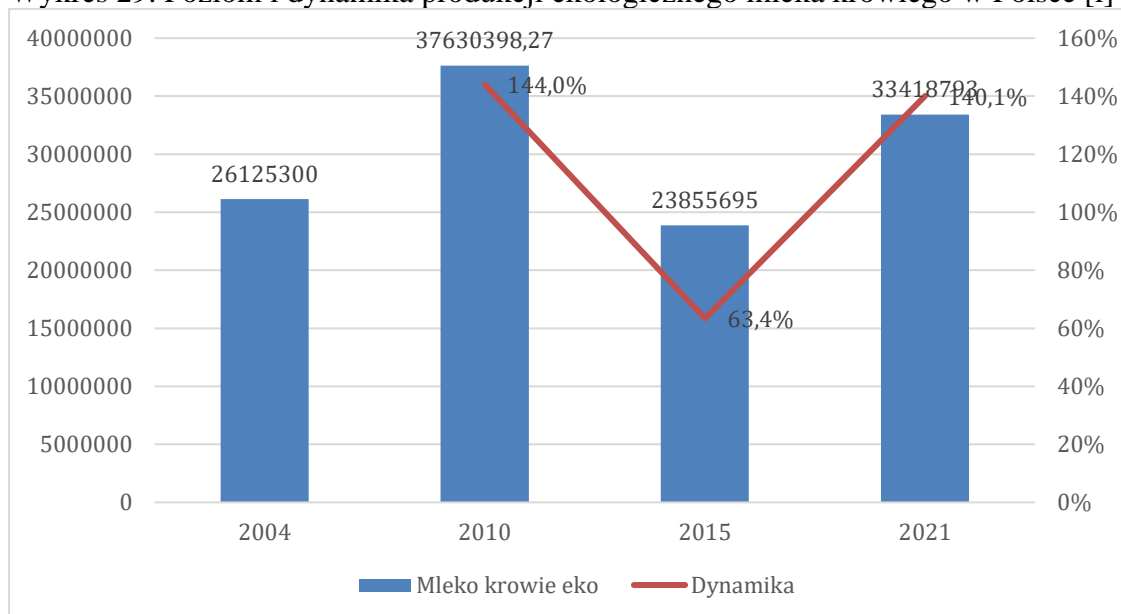
Wykres 28. Poziom i dynamika produkcji ekologicznych jaj w Polsce [szt.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

W przypadku ekologicznego mleka krowiego w 2004 roku poziom jego produkcji wyniósł ok. 26 mln litrów i w przeciągu sześciu lat wzrósł do poziomu ponad 37,6 mln litrów (wzrost o 44%). Niestety, w 2015 roku jego produkcja zmalała o 36,6% w stosunku do 2010 roku, by następnie wzrosnąć o 40% w 2021 roku.

Wykres 29. Poziom i dynamika produkcji ekologicznego mleka krowiego w Polsce [1]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

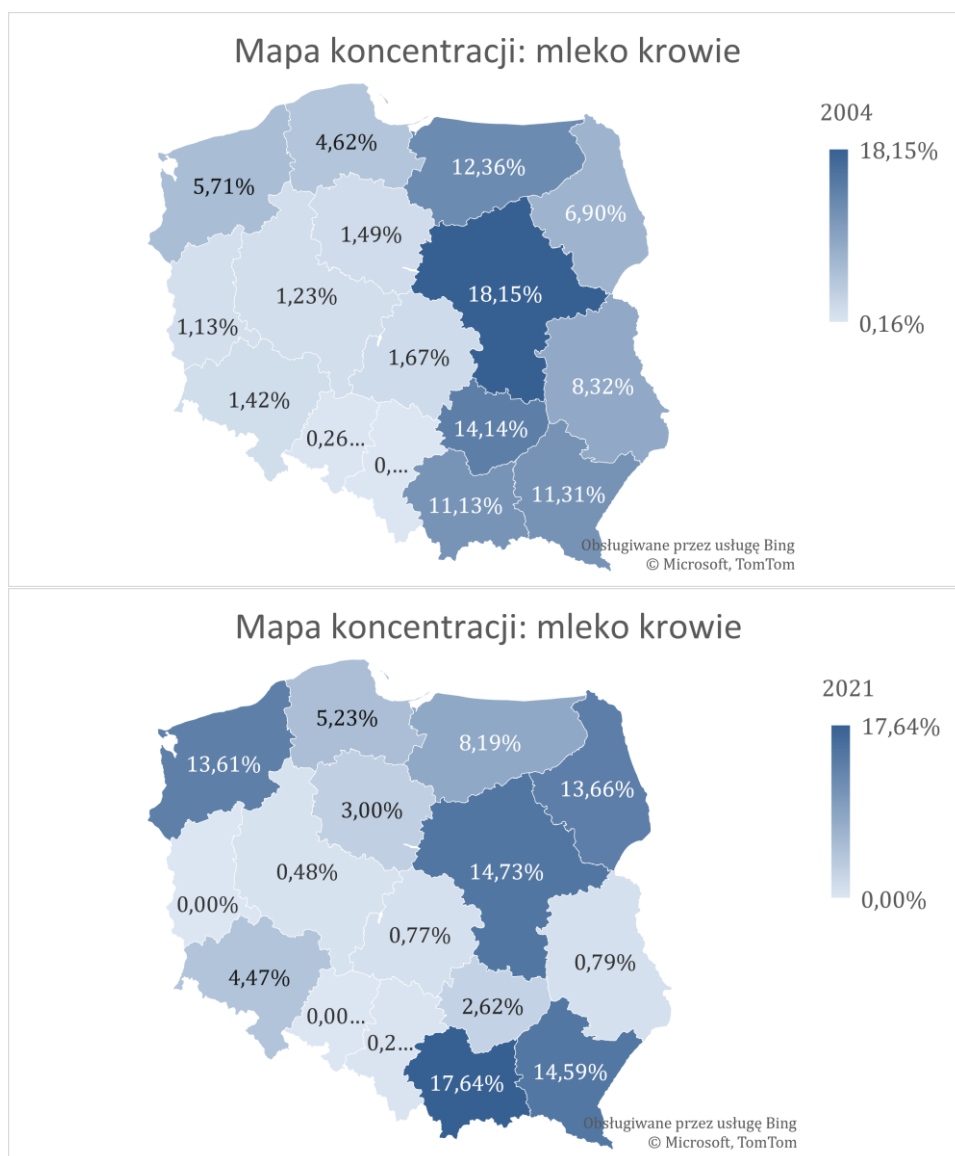
Prezentowane powyżej zmiany poziomu ekologicznej produkcji zwierzęcej są dość typowe dla polskiego rynku. Nie występuje na nim jednoznaczny kierunek zmian, a w znacznej liczbie przypadków można zidentyfikować okresy, w których następuje regres. Pożądany rozwój rynku napotyka na wiele barier, którym towarzyszą przekształcenia rynku. Jednym z obszarów, na których są one uwidocznione jest przestrzenny rozkład ekologicznej produkcji zwierzęcej. W tabeli 19 (oraz korespondującym z nim wykresie 15 przedstawiającym mapę koncentracji potencjału) zgromadzono wyniki analiz dotyczących kształtowania się udziałów absolutnych ekologicznej produkcji zwierzęcej na przykładzie mleka krowiego.

Tabela 19. Udziały absolutne ekologicznej produkcji zwierzęcej w ujęciu przestrzennym na przykładzie ekologicznego mleka krowiego w wybranych latach

Województwa	2004	2010	2015	2021
dolnośląskie	1,42%	3,70%	3,90%	4,47%
kujawsko-pomorskie	1,49%	3,36%	5,11%	3,00%
lubelskie	8,32%	2,98%	0,64%	0,79%
lubuskie	1,13%	0,33%	0,37%	0,00%
łódzkie	1,67%	0,65%	0,99%	0,77%
małopolskie	11,13%	21,57%	27,67%	17,64%
mazowieckie	18,15%	8,77%	9,17%	14,73%
opolskie	0,26%	0,20%	0,00%	0,00%
podkarpackie	11,31%	13,53%	15,07%	14,59%
podlaskie	6,90%	6,19%	4,44%	13,66%
pomorskie	4,62%	6,46%	6,54%	5,23%
śląskie	0,16%	0,69%	0,39%	0,22%
świętokrzyskie	14,14%	7,05%	4,09%	2,62%
warmińsko-mazurskie	12,36%	10,54%	7,60%	8,19%
wielkopolskie	1,23%	0,60%	0,31%	0,48%
zachodniopomorskie	5,71%	13,38%	13,71%	13,61%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

Wykres 30. Mapy koncentracji potencjału ekologicznej produkcji zwierzęcej na przykładzie mleka krowiego w 2004 i 2021 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS

W 2004 roku znaczna część produkcji ekologicznego mleka krowiego zlokalizowana była w województwach małopolskim, mazowieckim, podkarpackim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. W kolejnych latach sytuacja na rynku ewoluowała, a do największych zmian w 2010 roku doszło w województwie małopolskim, którego udział wzrósł o ok. 10 p.p. i zachodniopomorskim, w którym odnotowano wzrost udziału rynkowego w produkcji o ok. 7,5%. Jednocześnie w kilku województwach nastąpił spadek udziału rynkowego (największy miał miejsce w województwie świętokrzyskim). W kolejnych latach produkcja nadal podlegała procesowi przemian w ujęci przestrzennym. W 2021 roku województwami, w których produkowana była największa część ekologicznego mleka krowiego były małopolskie (17,64%), mazowieckie (14,73%), podkarpackie (14,59%), podlaskie (13,66%) i zachodniopomorskie (13,61%).

Wielkość ekologicznej produkcji (zarówno roślinnej, jak i zwierzęcej) jest zróżnicowana biorąc pod uwagę różne rodzaje produktów. W przypadku ekologicznej produkcji roślinnej i w zakresie obejmującym jedynie kategorię zbóż, ziemniaków, warzyw i owoców do produktów o największej skali produkcji w 2021 roku zaliczały się między innymi: jabłka, żyto, owies, inne zboża, pszenica zwyczajna, ziemniaki (włączając sadzeniaki), porzeczka, pszenżyto, aronia i żyto (w konwersji). W przypadku ekologicznej produkcji zwierzęcej mierzonych w sztukach były to między innymi: jaja, ślimaki, kury

użytkowane nieśne, broilery kurze, pozostałe kury, kaczki, gęsi, krowy użytkowane na mleko, pozostałe bydło i bydło utrzymywane na mięso. Z kolei kilka lat wcześniej (w 2015 roku) w zakresie ekologicznej produkcji roślinnej było to żyto (z certyfikatem i w konwersji), inne zboża na ziarno (z certyfikatem i w konwersji), owies, jabłka (z certyfikatem i w konwersji), ziemniaki (włączając sadzeniaki), owies (w konwersji) i pszenżyto. W odniesieniu do ekologicznej produkcji zwierzęcej były nimi: jaja, broilery kurze, gęsi, owce, bydło, krowy użytkowane na mleko, króliki, bydło utrzymywane na mięso i kaczki.

Badania nad rynkiem żywności ekologicznej w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej są niezwykle dla wielu uczestników rynku. Z jednej strony mogą być źródłem informacji dla producentów ekologicznych prowadzących działalność w zakresie produkcji rolnej, a także w prowadzących działalność w zakresie przetwarzania. W przypadku pierwszej grupy interesariuszy możliwe jest w ten sposób pozyskanie informacji na temat kierunków dotychczasowych oraz identyfikacji przyszłych sygnałów zmian. Druga grupa interesariuszy może za ich sprawą monitorować sytuacje na rynku surowców oraz – w razie potrzeby – reagować na zachodzące negatywne zmiany (w szczególności ryzyko niedoborów na rynku). Celem niniejszej części raportu była diagnoza sytuacji panującej w sektorze rolnictwa ekologicznego w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz zachodzącej w ich zakresie dynamiki (także w ujęciu przestrzennym). Kluczowym wnioskiem płynącym z przeprowadzonej analizy jest brak jednoznaczności kierunku zmian zachodzących na rynku. Cykl życia sektora żywności ekologicznej w Polsce nie zachowuje klasycznego kształtu i w przypadku szeregu produktów okresu wzrostu produkcji są zastępowane okresami spadku. W obliczu takich zmian konieczne jest stałe monitorowanie sytuacji rynkowej, w ramach którego narzędzia takie jak np. mapy koncentracji potencjału mogą być cennym źródłem wiedzy dla podmiotów budujących swoją konkurencyjność, jak i dla instytucji nadzorujących i wspierających rozwój sektora żywności ekologicznej.

2.2. Determinanty rozwoju ekologicznej produkcji rolnej i rozwoju rynku żywności ekologicznej ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań polityki rolnej, w tym założeń Zielonego Ładu w opinii właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych, przetwórców, ekspertów.

Rozwój rynku żywności ekologicznej zdecydowanie determinują uwarunkowania makro i mikroekonomiczne. W najbliższych latach znaczącą determinantą kreowania warunków rozwojowych gospodarstw rolnych, a także wytyczającą podejmowane przez nie działania adaptacyjne, będą założenia określone w Planie Strategicznym dla WPR na lata 2023–2027, w tym również w Europejskim Zielonym Ładzie. Założenia te będą oddziaływać na plany funkcjonowania i rozwoju potencjału ekologicznych gospodarstw rolnych, także na ich rentowność funkcjonowania czy rozwój zielonego rolnictwa. W ocenie potencjału rozwoju podaży w zakresie produkcji rolnej i przetwórstwa w sektorze ekologicznej żywności ważne są opinie producentów, przetwórców w zakresie ich poglądów, oczekiwań czy postulatów, które determinują ich plany rozwojowe. W badaniach uwzględniono również opinie ekspertów i podjęto próbę diagnozy kluczowych uwarunkowań ekonomiczno-politycznych oraz społeczno-organizacyjnych, które w opinii badanych będą wiodące w rozwoju rynku żywności ekologicznej. Opinie ekspertów i przetwórców zaprezentowano w tabeli 20.

Tabela 20. Kluczowe uwarunkowania rozwoju rynku żywności ekologicznej w Polsce w opinii ekspertów i przetwórców (w%)

Wyszczególnienie	Eksperti	Przetwórcy
	Struktura odpowiedzi w %	
Uwarunkowania ekonomiczno-polityczne		
polityka UE w zakresie dofinansowania produkcji w gospodarstwach rolnych w systemie ekologicznym, w tym nowy system płatności w zakresie dopłat do produkcji w ramach polityki Europejskiego Zielonego Ładu	73,7	66,7
polityka rolna wspierająca producentów rolnych realizujących przetwórstwo w gospodarstwach rolnych	58,6	47,4
zwiększenie wsparcia doradztwa producentów rolnych i przetwórców w zakresie inwestycji w rozwój	59,0	46,3
monitoring i kontrola jakości realizacji produkcji w gospodarstwach rolnych	24,6	46,9
wprowadzenie regulacji dotyczących monitorowania jakości przetwórstwa żywności ekologicznej	61,5	24,5
ograniczenie finansowania gospodarstw, które nie prowadzą produkcji	87,9	89,6
wprowadzenie badań i ewidencji w GUS spożycia żywności ekologicznej w gospodarstwach domowych	80,0	67,5
opracowanie strategii rozwoju rynku żywności ekologicznej na szczeblu centralnym i w samorządach	56,4	67,8
poprawa skuteczności systemów doradztwa realizowanych w ramach ODR	67,0	78,4
poprawa opłacalności produkcji w gospodarstwach rolnych realizujących produkcję w systemie ekologicznym	72,0	67,4
Uwarunkowania społeczno-organizacyjne		
zwiększenie zaufania wśród konsumentów do producentów i przetwórców na rynku żywności ekologicznej	58,6	68,4

promocja producentów żywności i żywności ekologicznej na szczeblach regionalnych	45,3	56,3
wzrost świadomości społecznej z zakresu oznaczeń na produktach ekologicznych	67,4	45,3
edukacja społeczna w zakresie walorów produkcji ekologicznej – zajęcia w szkołach	59,8	78,5
wzrost dochodów konsumentów	65,8	67,4
współpraca producentów rolnych w celu zwiększania skali i jakości produkcji z gospodarstwa	64,8	98,6
organizacja współpracy producentów i przetwórców ekologicznej produkcji rolnej	54,7	78,5
organizacja kanałów dystrybucji surowców ekologicznych	60,2	67,4
rozwinięcie kanałów sprzedaży żywności ekologicznej	75,0	56,7
organizacja rynków zbytu produktów rolnych z gospodarstw ekologicznych	68,9	78,5
kontraktacje w zakresie dostaw surowców do przetwórstwa	60,6	79,5
kontraktacje w zakresie odbioru produktów z przetwórci ekologicznych	62,7	86,4

Kluczowe w opinii zarówno ekspertów jak i przetwórców uwarunkowania ekonomiczno-polityczne determinujące rozwój rynku żywności ekologicznej w Polsce są :

- **ograniczenie finansowania gospodarstw rolnych**, które nie prowadzą produkcji taką opinię wyraziło 88% ekspertów i ok. 90% przetwórców, takie praktyki ograniczają perspektywy zabezpieczenia surowca, są wyłącznie praktyką wspierającą uzyskiwanie dochodów właścicieli oraz destabilizują rozwój rynku,
- **wprowadzenie badań i ewidencji w GUS** spożycia żywności ekologicznej w gospodarstwach domowych , to także ważny czynnik w zakresie monitorowania konsumpcji, co daje szansę na określenie potencjału popytu i określenia jego chłonności (80 % eksperci, ok 70% przetwórcy),
- **poprawa opłacalności produkcji w gospodarstwach rolnych** realizujących produkcję w systemie ekologicznym oraz polityka UE w zakresie dofinansowania produkcji w gospodarstwach rolnych w systemie ekologicznym, w tym
- **nowy system płatności w zakresie dopłat do produkcji w ramach polityki Europejskiego Zielonego Ładu**, to zdaniem ponad 70% ekspertów i ok. 70% przetwórców także warunek rozwoju tego rynku,
- **poprawa skuteczności systemów doradztwa** realizowanych w ramach ODR, daje szansę na monitorowanie rozwoju szczególnie małych gospodarstw ekologicznych i ok 80% ekspertów oraz ok. 70 % badanych przetwórców wskazuje na ten problem,
- **opracowanie strategii rozwoju rynku żywności** ekologicznej na szczeblu centralnym i w samorządach, to także w opinii ponad 60% badanych ważny atrybut funkcjonowania i rozwoju tego rynku.

Uwzględniając czynniki społeczno-organizacyjne, badani eksperci oraz przetwórcy diagnozują problemy związane z organizacją zbytu i kanałów dystrybucji, a kluczowe aspekty rozwoju rynku w opinii tych dwóch segmentów badanych to:

- **współpraca ekologicznych producentów** rolnych w celu zwiększania skali i jakości produkcji z gospodarstwa,
- **organizacja rynków zbytu produktów** rolnych z gospodarstw ekologicznych także organizacja kanałów dystrybucji tych surowców,
- **kontraktacje**, są ważnym aspektem zapewniającym funkcjonowanie rynku i tu szczególnie przetwórcy wskazują na konieczność tej formy współpracy zarówno w

zakresie dostaw surowców do przetwórstwa, jak i w zakresie odbioru produktów z przetwórci ekologicznych,

- **rozwięnięcie kanałów sprzedaży żywności ekologicznej** i docieranie z produktami do konsumentów, to także postulat w rozwoju popytu na tę żywność,
- **wzrost świadomości społecznej** z zakresu oznaczeń na produktach ekologicznych,
- **zwiększenie zaufania wśród konsumentów** do producentów i przetwórców na rynku żywności ekologicznej i **edukacja społeczna w zakresie walorów** produkcji ekologicznej - **zajęcia w szkołach w zakresie edukacji ekologicznej**, to także ważne aspekty społeczne,
- **wzrost dochodów konsumentów**, jako warunek wzrostu konsumpcji, to także postulat badanych.

Właściciele gospodarstw rolnych realizujących produkcję w systemie założeń rolnictwa ekologicznego oceniali wskazane czynniki, które mogą przyczynić się do rozwoju rynku żywności ekologicznej uwzględniając ich wpływ na rozwój produkcji roślinnej i zwierzęcej. W tabeli 21 zaprezentowano deklaracje bardzo istotnych determinant w rozwoju skali i asortymentu produkcji roślinnej wytwarzanej w systemie założeń rolnictwa ekologicznego z uwzględnieniem poszczególnych województw, w których realizowano badania.

Tabela 21. Deklaracje badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych w zakresie bardzo istotnych determinant rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej (w%)

Wyszczególnianie	Ogółem w populacji	zachodnio-pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
	Struktura odpowiedzi w %					
możliwość adaptacji i funkcjonowania gospodarstwa do założeń Zielonego Ładu, w tym wzrost dopłat do produkcji	52,94	49,7	67,9	45,0	50,8	51,3
działania ze strony władz gminnych na rzecz wsparcia funkcjonowania producentów rolnych np. budowa miejsc sprzedaży	48,74	49,80	41,70	53,60	46,40	52,20
wzrost aktywności Ośrodków Doradztwa Rolniczego w ramach różnych programów pomocowych	48,4	40,00	45,20	54,30	43,80	58,70
poprawa organizacji kanałów dystrybucji	45,56	51,80	41,80	45,40	49,00	39,80
rozwięnięcie współpracy pomiędzy producentami rolnymi i przetwórcami zapewniającymi skup surowców roślinnych	41,48	42,10	47,30	37,00	44,50	36,50
obniżenie kosztów produkcji: w tym energii, paliw, pracy	71,88	69,10	66,60	75,60	68,60	79,50
wzrost cen w skupie	61,38	46,80	56,40	66,70	78,40	58,60
zwiększenie liczby punktów skupu i organizacja sprzedaży surowca	45,76	46,70	37,80	36,80	57,80	49,70
wzrost zainteresowania konsumentów żywnością ekologiczną, także zainteresowania dietą wegetariańską	64,46	67,60	55,80	60,60	70,60	67,70
wzrost zapotrzebowania handlu detalicznego produktami ekologicznymi; wprowadzenie żywności ekologicznej do supermarketów	45,96	42,20	40,00	49,00	46,40	52,20
sprzedaż produktów na targowiskach, bazarach, e-bazaru, w sklepach internetowych	30,9	29,10	30,40	35,50	26,20	33,30
rozwięnięcie eksportu	49,54	42,70	51,70	40,80	48,70	63,80

Uwzględniając opinie badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych, kluczowe czynniki determinujące rozwój ekologicznej produkcji roślinnej są to:

- **czynniki ekonomiczne** m.in. : obniżenie kosztów produkcji, w tym energii, paliw, pracy to opinia ok. 72% badanych (ok. 80% właściciele z województwa mazowieckiego), także konieczny jest wzrost cen w skupie ok 62%(ok 80% badani z woj. lubelskiego),
- **czynniki społeczne** m.in. wzrost zainteresowania konsumentów żywnością ekologiczną , także zainteresowania dietą wegetariańską ok.65% badanych właścicieli wskazuje na to zjawisko(w ok.70% opinie badanych z woj. zachodniopomorskie, lubelskie i mazowieckie),
- **czynniki polityczno-organizacyjne:** możliwość adaptacji i funkcjonowania gospodarstwa do założeń Zielonego Ładu, w tym wzrost dopłat do produkcji ok. 53% badanych (ok 70% woj. podlaskie), także wzrost aktywności Ośrodków Doradztwa Rolniczego w ramach różnych programów pomocowych 48% badanych wskazuje na taką konieczność (ok 59% woj. mazowieckie) oraz działania ze strony władz gminnych na rzecz wsparcia funkcjonowania producentów rolnych np. budowa miejsc sprzedaży – 49% badanych (ok 54% warmińsko-mazurskie) czy rozwinięcie eksportu oraz poprawa kanałów dystrybucji i punktów skupu.

Opinie badanych właścicieli gospodarstw realizujących produkcję w systemie ekologicznej produkcji dotycząca czynników warunkujących rozwój ekologicznej produkcji zwierzęcej zaprezentowano w tabeli 22 uwzględniając deklaracje badanych z podziale na województwa, w których ta działalność jest realizowana.

Tabela 22. Deklaracje badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych w zakresie bardzo istotnych determinant rozwoju ekologicznej produkcji zwierzęcej (w%)

Wyszczególnianie	Ogółem w populacji	zachodnio-pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
	Struktura odpowiedzi w %					
możliwość adaptacji i funkcjonowania gospodarstwa do założeń Zielonego Ładu, w tym wzrost dopłat do produkcji	9,3	14,1	11,2	3,0	8,1	10,1
działania ze strony władz gminnych na rzecz wsparcia funkcjonowania producentów rolnych np. budowa miejsc sprzedaży	36,44	31,70	45,90	35,60	39,30	29,70
wzrost aktywności Ośrodków Doradztwa Rolniczego w ramach różnych programów pomocowych	29,72	28,60	39,60	21,10	36,60	22,70
poprawa organizacji kanałów dystrybucji	39,88	33,90	47,80	43,70	39,40	34,60
rozwinięcie współpracy pomiędzy producentami rolnymi i przetwórcami w zakresie skupu produkcji zwierzęcej	25,4	25,3	28,2	24,5	19,3	29,7
obniżenie kosztów produkcji: w tym koszty pasz, energii, paliw, pracy,	67,96	78,5	68,5	65,7	59,6	67,5
wzrost cen w skupie	77,64	76,50	68,90	79,60	84,50	78,70
zwiększenie liczby punktów skupu i organizacja sprzedaży surowca	71,66	68,90	76,50	68,60	69,80	74,50
wzrost zainteresowania wśród konsumentów żywnością ekologiczną	25,26	21,70	26,70	31,50	22,30	24,10
wzrost zapotrzebowania handlu detalicznego produktami ekologicznymi;	25,84	28,10	25,50	30,80	25,50	19,30

wprowadzenie żywności ekologicznej do supermarketów						
sprzedaż produktów na targowiskach, bazarach, e-bazarku, w sklepach internetowych	47,82	46,60	45,30	52,70	52,30	42,20
rozwinięcie eksportu	25,66	24,70	29,00	18,50	25,80	30,30

Kluczowe czynniki determinujące rozwój ekologicznej produkcji zwierzęcej w opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych to:

- **czynniki ekonomiczne** m.in. : wzrost cen w skupie ok 78%(ok 85% badani z woj. lubelskiego), obniżenie kosztów produkcji, w tym energii, paliw, pracy to opinia ok. 68% badanych (ok. 78% właściciele z województwa zachodniopomorskiego),
- **czynniki związane z organizacją rynku zbytu**: zwiększenie liczby punktów skupu i organizacja sprzedaży surowca 72% badanych postuluje wprowadzenie tego działania (ok. 77% woj. podlaskie) oraz sprzedaż produktów na targowiskach, bazarach, e-bazarku, w sklepach internetowych, może w opinii ok. 48% badanych poprawić funkcjonowanie tego rynku (ok.53% woj. warmińsko-mazurskie i woj. lubelskie), także poprawa organizacji kanałów dystrybucji ok 40% badanych (ok.48% woj. podlaskie),
- **czynniki polityczne**: polityka regionalna czyli działania ze strony władz gminnych na rzecz wsparcia funkcjonowania producentów rolnych np. budowa miejsc sprzedaży – 36% badanych (ok. 46% podlaskie), zaledwie 9% badanych wskazuje jako bardzo ważny czynnik rozwoju możliwość adaptacji i funkcjonowania gospodarstwa do założeń Zielonego Ładu, w tym wzrost dopłat do produkcji.

Perspektywa rozwoju rolnictwa i gospodarstw rolnych realizujących produkcję w systemie ekologicznej produkcji będzie uzależniona od możliwości adaptacji do nowych warunków. Wprawdzie jak wynika z opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych dość sceptycznie oceniają wpływ polityki rolnej w zakresie wdrażania założeń Europejskiego Zielonego Ładu szczególnie w zakresie ekologicznej produkcji zwierzęcej. W badaniach zgromadzono dane szczegółowe dotyczące opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych w zakresie wybranych przepisów dotyczących ograniczeń w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej z uwzględnieniem lokalizacji produkcji(Tabela23) także z uwzględnieniem opinii ekspertów (Tabela 24)

Tabela 23. Istotny wpływ wprowadzenia przepisów dotyczących ograniczeń w ramach nowej polityki rolnej, głównie Zielonego Ładu dla rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej z uwzględnieniem deklaracji właścicieli gospodarstw ekologicznych z poszczególnych województw

Wyszczególnianie	Ogółem w populacji	zachodnio-pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
		Struktura odpowiedzi w %				
redukcja zużycia nawozów fosforowych	63,89	58,80	58,60	70,57	62,50	67,73
redukcja zużycia nawozów potasowych	63,24	57,60	58,00	69,43	61,50	68,13
redukcja zużycia nawozów azotowych	66,7	61,20	61,66	73,14	65,00	70,51
redukcja zużycia insektycydów (środki owadobójcze)	66,63	64,00	57,86	74,31	65,00	70,40
redukcja zużycia herbicydów (środki chwastobójcze)	67,2	65,60	60,40	72,00	66,34	71,32

redukcja zużycia fungicydów (środki grzybobójcze)	67,43	55,73	66,66	82,29	60,34	69,60
ograniczenia antybiotyków w leczeniu zwierząt	72,00	72,59	63,67	72,23	70,35	68,42
stosowanie preparatów biologicznych w produkcji roślinnej	70,21	69,43	63,88	77,14	75,25	64,63

Badani właściciele ekologicznych gospodarstw rolnych wskazują, że ograniczenia w zakresie zużycia nawozów azotowych, fosforowych i potasowych przyczynią się do rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej i tak deklaruje ponad 60% badanych producentów i ok. 60% ekspertów, w tym najbardziej optymistyczni w tym zakresie w ponad 70% są badani rolnicy z województwa warmińsko-mazurskiego. Zdaniem wszystkich badanych redukcja zużycia insektycydów, herbicydów czy fungicydów będzie korzystną i inspirującą właścicieli gospodarstw konwencjonalnych do wprowadzania ekologicznych systemów produkcji i taką opinię wyraziło w tym zakresie ok 70% badanych i tu także zdecydowanie zwolennikami tej opinii są właściciele gospodarstw ekologicznych z województwa warmińsko-mazurskiego. Zdaniem ekspertów redukcja zużycia nawozów w opinii ponad 50% badanych także będzie miała wpływ na rozwój ekologicznej produkcji roślinnej z tytułu proponowanego dodatkowego finansowania. Czynnikiem ekonomicznym jest tu głównym symulatorem, który determinuje decyzje dotyczące rozwoju produkcji.

Tabela 24. Bardzo istotny i istotny wpływ wprowadzenia przepisów dotyczących ograniczeń w ramach nowej polityki rolnej, głównie Zielonego Ładu dla rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej z uwzględnieniem deklaracji właścicieli gospodarstw ekologicznych i ekspertów

Wyszczególnienie	Właściciele gospodarstw	Eksperci
redukcja zużycia nawozów fosforowych	63,89	62,0
redukcja zużycia nawozów potasowych	63,24	52,0
redukcja zużycia nawozów azotowych	66,7	57,10
redukcja zużycia insektycydów (środki owadobójcze)	66,63	70,0
redukcja zużycia herbicydów (środki chwastobójcze)	67,2	63,0
redukcja zużycia fungicydów (środki grzybobójcze)	67,43	64,8
ograniczenia antybiotyków w leczeniu zwierząt	72,00	66,2
stosowanie preparatów biologicznych w produkcji roślinnej	70,21	56,0

Wprowadzenie preparatów biologicznych w produkcji roślinnej to także atut założeń Zielonego Ładu w opinii ok 70% badanych właścicieli gospodarstw rolnych i przyczyni się do wzrostu ekologicznej produkcji roślinnej, te innowacyjne rozwiązania także w opinii 56% ekspertów również będą determinowały rozwój tego sektora. Eksperci (66%) i właściciele gospodarstw (72%) wysoko oceniają regulacje dotyczącą ograniczenia antybiotyków w leczeniu zwierząt i wskazują na jakościowe walory produkcji zwierzęcej oraz możliwości rozwoju tego rodzaju produkcji w systemie ekologicznym.

Założenia Europejskiego Zielonego Ładu, z którymi zderzyli się właściciele gospodarstw, to system dopłat do produkcji, który wymagał od nich deklaracji w zakresie realizacji określonych warunków produkcji, który mógł być objęty dofinansowaniem ze środków UE. Jednym z najbardziej popularnych są propozycje finansowania działalności gospodarstw rolnych i stopień realizacji ekoschematów, którego stopień wykorzystania związany jest ze świadomością rolników oraz profilem gospodarstwa. W działalności gospodarstw rolnych cenna jest pomoc doradcza oraz sprawność działania instytucji wspierających decyzje rozwojowe tych podmiotów. W sytuacji kryzysów geopolitycznych, które doprowadzają do deregulacji rynku i destabilizacji cen, bardzo ważne jest wskazanie obszarów ryzyka oraz ich ograniczanie. Monitorowanie sytuacji gospodarstw rolnych oraz ocena perspektyw ich rozwoju w ramach nowej Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej to warunki konieczne przy podejmowaniu działań tworzących system, który usprawni adaptację rolnictwa w Polsce do wprowadzanych wymagań. W badaniach nad poszukiwaniem determinant rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej uwzględniono również diagnozę opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych i ekspertów czy ekoschematy dotyczącej produkcji roślinnej i zwierzęcej będą wsparciem rozwoju tych segmentów rynku (Tabela 25 i 26).

Tabela 25. EKOSCHEMATY w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej jako wsparcie rozwoju produkcji rolnej w systemie ekologicznej produkcji w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych i ekspertów (w%)

Wyszczególnienie	Właściciele gospodarstw ekologicznych	Eksperti
	W %	
Obszary z roślinami miododajnymi	51,1	50,6
Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt	62,26	50,8
Międzyplony ozime /wsiewki śródplonowe	58,9	56,4
Opracowanie i przestrzeganie planu nawożenia - wariant podstawowy	51,68	54,0
Opracowanie i przestrzeganie planu nawożenia - wariant z wapnowaniem	48,37	51,2
Zróżnicowana struktura upraw	66,4	65,1
Wymieszanie obornika na gruntach ornych w ciągu 12 godzin od aplikacji	47,08	35,4
Stosowanie płynnych nawozów naturalnych innymi metodami niż rozbryzgowo	44,0	35,4
Uproszczone systemy uprawy	50,6	25,6
Wymieszanie słomy z glebą	65,8	45,6
Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych	39,99	58,5
Dobrostan zwierząt - płatności zróżnicowane	60,9	76,5
Prowadzenie produkcji roślinnej w systemie Integrowanej Produkcji Roślin	41,47	58,7
Biologiczna ochrona upraw	51,38	45,4

Badani właściciele ekologicznych gospodarstw rolnych i eksperci w deklaracjach w zakresie wpływu ekoschematów na rozwój produkcji rolnej w systemie ekologicznej produkcji są optymistyczni i każda z tych grup widzi szanse dla rozwoju tej produkcji w ponad 50%.

Niektóre ekoschematy w opinii rolników są zdecydowanie bardziej atrakcyjne tj. zróżnicowana struktura upraw (66% rolnicy, 65% eksperci), wymieszanie słomy z glebą (ok.66% rolnicy, 46% eksperci), z zakresu rolnictwa węgłowego i zarządzania składnikami odżywczymi to ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt (pond.62% rolnicy, ok 51% eksperci) czy międzyplony ozime/ wsiewki śródplonowe (ok.59% rolnicy, ok.56% eksperci) czy biologiczna ochrona upraw (ok.52% rolnicy, ok.45% eksperci), Poza tym eksperci wskazują również na atrakcyjność prowadzenia produkcji w systemie integrowanej produkcji roślin i retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych, także opracowanie i przestrzeganie planu nawożenia.

Ważnym w opinii badanych rolników i ekspertów jest dofinansowanie produkcji w ramach regulacji związanej z dobrostanem zwierząt i wprowadzenie płatności zróżnicowanych dostosowanych do specyfiki produkcji(61% rolników i 71% ekspertów)

O ile badani respondenci szczególnie w grupie właścicieli gospodarstw ekologicznych opiniują założenia dofinansowania produkcji w ramach ekoschematów generalnie pozytywnie, to już nie są przekonani czy odważni do jego zastosowania w pierwszym roku finansowania(Tabela26).

Tabela 26. Deklaracja zastosowania ekoschematu w gospodarstwie w całej populacji badanych gospodarstw ekologicznych i z uwzględnieniem badanych województw (w%)

Lp.	Wyszczególnienie	Stosowanie ekoschematu [%]					
		w całej populacji	w tym :				
			pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
1	Obszary z roślinami miododajnymi	5,83	18,99	24,05	36,71	12,66	7,59
2.	Rolnictwo węgłowe i zarządzanie składnikami odżywczymi						
2.1.	Ekstensywne użytkowanie TUZ z obsadą zwierząt	10,27	17,27	25,18	28,78	14,39	12,95
2.2.	Międzyplony ozime/wsiewki śródplonowe	33,60	18,68	24,62	22,64	14,29	18,90
2.3	Opracowanie i przestrzeganie planu nawożenia - wariant podstawowy	14,50	23,86	13,20	28,93	16,75	16,24
2.4	Opracowanie i przestrzeganie planu nawożenia - wariant z wapnowaniem	9,70	28,03	18,18	18,18	17,42	16,67
2.5	Zróżnicowana struktura upraw	27,92	17,20	19,84	29,63	13,49	19,58
2.6	Wymieszanie obornika na gruntach ornych w ciągu 12 godzin od aplikacji	21,30	22,84	28,03	12,11	17,30	19,72
2.7	Stosowanie płynnych nawozów naturalnych innymi metodami niż rozbrzygowo	9,20	31,20	22,40	6,40	20,80	17,60
2.8	Uprozczone systemy uprawy	12,70	22,67	13,37	30,23	13,95	19,77

2.9	Wymieszanie słomy z glebą	29,47	19,30	17,04	28,82	14,29	20,55
3	Retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych	7,60	21,36	25,24	16,50	12,62	24,27
4	Dobrostan zwierząt - płatności zróżnicowane	18,24	18,62	18,62	27,13	14,98	20,65
5	Prowadzenie produkcji roślinnej w systemie Integrowanej Produkcji Roślin	4,36	30,51	15,25	23,73	18,64	11,86
6	Biologiczna ochrona upraw	10,40	12,77	24,11	31,21	17,73	14,18

Propozycje warunków realizacji produkcji rolnej przedstawione w założeniach dopłat w ramach ekoschematów były w bardzo różnym stopniu wykorzystane przez badanych właścicieli gospodarstw. W całej populacji badanej zaledwie 30% badanych rolników zastosowało wybrane ekoschematy i były to : międzyplony ozime/wsiewki śródplonowe, zróżnicowana struktura upraw, wymieszanie słomy z glebą , w największym stopniu zastały one wskazane przez badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych z województwa warmińsko-mazurskiego. W najmniejszym stopniu badani rolnicy wykorzystują ekoschematy: obszary z roślinami miododajnymi (ok.6%), prowadzenie produkcji roślinnej w systemie Integrowanej Produkcji Roślin (**5%**), retencjonowanie wody na trwałych użytkach zielonych (**8%**) czy opracowanie i przestrzeganie planu nawożenia - wariant z wapnowaniem zaledwie 10%.

2.3. Skala i struktura konsumpcji oraz preferencje konsumentów indywidualnych i przetwórców w zakresie produktów rolnictwa ekologicznego.

Analiza skali i struktury konsumpcji wskazała na różnorodność preferencji badanych konsumentów żywności ekologicznej. Respondenci wykazywali większą skłonność do spożywania ekologicznych produktów roślinnych, co wskazuje na rosnące zainteresowanie tym segmentem żywności.

Tabela 27. Struktura rocznej konsumpcji wybranych produktów żywności ekologicznej w ujęciu ilościowym i wartościowym w deklaracji badanych konsumentów

Produkty	Spożycie kg/l/szt. na osobę rocznie	Struktura konsumpcji w ujęciu wartościowym (%)
1. chleb	21.49	3,27
2. pieczywo pozostałe	25.19	3,67
3. mąka, kasze, płatki	14.76	3,40
4. makaron	12.68	2,93
5. otręby z różnych zbóż	5.46	0,54
6. ziemniaki	22.79	2,01
7. nasiona strączkowych (groch, fasola itp)	7.41	0,88
8. warzywa korzeniowe (buraki, marchew)	15.75	1,77
9. pomidory, ogórki	23.32	5,83
10. kapusta	9.10	1,24
11. cebula	10.89	1,13
12. kiszonki (ogórki, kapusta)	8.22	2,70
13. jabłka, gruszki	19.14	2,26
14. truskawki, maliny	11.93	5,40
15. przetwory owocowe	6.36	1,17
16. mięso i przetwory wieprzowe	13.90	8,47
17. mięso i przetwory wołowe	6.87	4,53
18. mięso i przetwory drobiowe	17.09	7,95
19. mleko krowie	20.86	3,28
20. twarogi, sery	10.93	5,06
21. jogurty, kefir	16.74	7,08
22. masło	9.27	7,09
23. mleko kozie	2.24	0,75
24. przetwory z mleka koziego	2.00	2,48
25. jaja kurze	116.52	5,65
26. miód	4.19	3,61
27. zioła	5.89	6,65
Produkty zwierzęce	33,6	55,95
Produkty roślinne	66,4	44,05

Największe spożycie odnotowano w przypadku pieczywa (25,19 kg/rok), pomidorów i ogórków (23,32 kg/rok), ziemniaków (22,79 kg/rok) oraz chleba (21,49 kg/rok). Produktów roślinnych konsumowano średnio 66,4 kg na osobę rocznie, co jest znaczącą wartością w porównaniu do ilości konsumpcji produktów zwierzęcych 33,6 kg na osobę rocznie. Jaja kurze charakteryzowały się największym ilościowym spożyciem na osobę rocznie (116,52 kg/l/szt.), co może wynikać z ich wszechstronnego zastosowania w kuchni. Warto zauważyć, że chociaż spożycie ilościowe produktów roślinnych było wyższe, to produkty zwierzęce miały wyższy udział wartościowy w konsumpcji (55,95% w porównaniu do 44,05% dla produktów roślinnych). Produktami o najwyższym wartościowo spożyciu były mięso i przetwory wieprzowe oraz drobiowe, a także jogurty i kefiry, masło oraz zioła.

Podsumowując, badani konsumenci reprezentowali zróżnicowane wzorce konsumpcji w zakresie produktów rolnictwa ekologicznego, zarówno pod względem ilościowym, jak i wartościowym. Wyższy udział wartościowy produktów zwierzęcych może wynikać z ich wyższych cen jednostkowych, natomiast wyższe ilościowo spożycie produktów roślinnych wynikać może z większej dostępności i niższych cen tych produktów. Rosnące spożycie produktów roślinnych może być także odzwierciedleniem wzrostu zainteresowania zdrowym stylem życia, troską o środowisko oraz etycznym podejściem do żywności. Z kolei duży wartościowo udział produktów zwierzęcych może być efektem utrzymującej się tradycji spożywania produktów pochodzenia zwierzęcego, które nadal są cenione w pewnych grupach konsumentów. Warto zauważyć rosnące zainteresowanie produktami roślinnymi, jednak produkty zwierzęce nadal mają znaczący udział wartościowy w konsumpcji. Istnieje zatem konieczność monitorowania tych zmian, aby dostosować ofertę do zmieniających się oczekiwań konsumentów.

Tabela 28. Oczekiwane atrybuty dostępnej w sprzedaży żywności w opinii konsumentów, przetwórców, ekspertów

Lp.	Wyszczególnienie	Konsumenci	Przetwórcy	Eksperci
		struktura w %		
CECHY OGÓLNE				
1.	przetwory bez konserwantów	84,3	78,9	73,8
2.	mało przetworzona	65,7	68,7	49,3
3.	jest wytwarzana w czystym środowisku	59,4	17,9	66,9
4.	ma dobry, naturalny smak	67,4	81,5	64,7
5.	ma atrakcyjny wygląd	49,2	64,3	65,8
6.	zawiera więcej białka	40,5	17,2	57,6
7.	ma krótki termin przydatności do spożycia	57,3	9,3	49,1
8.	jej wytwarzanie nie zanieczyszcza środowiska	56,9	17,8	42,6
PRODUKTY ROŚLINNE				
9.	wytwarzana bez nawozów sztucznych	68,2	91,0	54,6
10.	wytwarzana bez środków ochrony roślin	61,9	89,2	69,8
11.	zawiera więcej witamin, soli mineralnych	55,4	25,7	45,6
12.	cechy świeżości (twardość, soczystość)	59,9	34,3	63,2
PRODUKTY ZWIERZĘCE				
13.	zawiera mniej tłuszczu	42,1	35,0	52,6
14.	zwierzęta żywione są naturalnymi paszami (bez dodatku hormonów i antybiotyków)	66,1	27,9	73,4
15.	przetwory mięsne mają niską trwałość	43,9	15,7	50,6

Wśród oczekiwanych atrybutów dostępnej w sprzedaży żywności ekologicznej, zarówno konsumenci, jak i przetwórcy oraz eksperci zwracali szczególną uwagę na brak konserwantów, co może świadczyć o rosnącej świadomości zdrowotnej i preferencjach dotyczących naturalnych produktów. Trend prozdrowotny oraz poszukiwanie naturalnych składników mogą być również powodem oczekiwań konsumentów (65,7%) i przetwórców (68,7%) wobec małego stopnia przetworzenia produktów rolnictwa ekologicznego. Eksperci (66,9%) oraz konsumenci (59,4%) zwracali uwagę na środowiskowe aspekty produkcji żywności, podczas gdy przetwórcy przypisywali temu niższe znaczenie (17,9%). Wszystkie grupy badanych zgodnie podkreślały znaczenie dobrego smaku i naturalności produktów. Dla przetwórców (64,3%) i ekspertów (65,8%) atrakcyjny wygląd ma większe znaczenie niż dla konsumentów (49,2%), co może sugerować, że aspekt wizualny jest kluczowy w procesie produkcji. Eksperci (57,6%) i konsumenci (40,5%) zwracali większą uwagę na ilość białka w porównaniu do przetwórców (17,2%). Podobnie znacząca liczba konsumentów (56,9%)

i ekspertów (42,6%) zwracała uwagę na ekologiczne aspekty produkcji. Konsumentom (57,3%) i ekspertom (49,1%) również w największym stopniu zależało na świeżości produktów, z kolei przetwórcy preferowali dłuższy termin przydatności do spożycia, co z pewnością ułatwia im zarządzanie produkcją.

Zróznicowanie oczekiwań konsumentów, przetwórców oraz ekspertów widoczne było także w odniesieniu do ekologicznych produktów roślinnych i zwierzęcych. W przypadku produktów roślinnych przetwórcy (91,0%) przykładają największą uwagę do braku nawozów sztucznych. Podobnie jak w przypadku nawozów, brak środków ochrony roślin był ważny dla wszystkich badanych grup, a szczególnie przetwórców (89,2%). Konsumentom w największym stopniu (55,4%) zależało na produktach bogatych w witaminy i sole mineralne, co jest kluczowe dla zdrowego stylu życia. Cechy świeżości (twardość, soczystość) były szczególnie istotne dla ekspertów (63,2%) oraz konsumentów (59,9%). W przypadku produktów zwierzęcych wszystkie badane grupy zwracały uwagę na zawartość tłuszczu, choć największy odsetek deklaracji charakteryzował ekspertów (52,6%). Znacząca liczba konsumentów (66,1%) i ekspertów (73,4%) zwracała uwagę na naturalne żywienie zwierząt, co było mniej powszechną praktyką wśród przetwórców (27,9%). Konsumentom i ekspertom zależało bardziej na świeżości produktów (43,9% i 50,6% odpowiednio), podczas gdy zaledwie 15,7% przetwórców deklarowało takie oczekiwania. To zróznicowanie może wynikać z rozbieżności między oczekiwaniami konsumentów a potrzebami produkcyjnymi.

Podsumowując, można zauważyć zróznicowanie oczekiwanych atrybutów dostępnej w sprzedaży żywności ekologicznej wśród konsumentów, ekspertów oraz przetwórców. Ewoluuje ono w kierunku produktów naturalnych, zdrowych, o niskim stopniu przetworzenia, zwracając uwagę na aspekty ekologiczne oraz wartości odżywcze. Przetwórcy, aby sprostać tym oczekiwaniom, muszą równoważyć aspekty zdrowotne, ekologiczne i wizualne, dostosowując strategię produkcji do dynamicznych trendów rynkowych.

Tabela 29. Motywy zakupu żywności ekologicznej opinii badanych konsumentów z uwzględnieniem miejsca zamieszkania (w%)

l.p	Czynniki	Ogółem w populacji	zachodnio-pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
		Struktura w %					
1.	Troska o zdrowie	91,18	92,80	91,10	88,40	91,40	92,20
2.	Przekonanie, że żywność ekologiczna jest bezpieczna dla zdrowia	86,22	87,60	83,70	86,90	85,40	87,50
3.	Smak żywności ekologicznej	34,72	31,70	41,70	42,20	29,20	28,80
4.	Troska o stan środowiska naturalnego	74,46	76,50	73,90	71,80	75,80	74,30
5.	Troska o poszanowanie zwierząt	74,54	78,00	72,80	68,50	76,20	77,20
6.	Wygląd żywności ekologicznej	51,16	55,30	40,20	54,00	53,60	52,70
7.	Polecenie przez znajomych	39,14	39,70	38,10	38,70	43,20	36,00
8.	Dostępność w sklepie, w którym robię codzienne zakupy	67,18	69,30	67,30	65,70	64,60	69,00
9.	Odżywczość (ma więcej białka, witamin i soli mineralnych)	67,22	67,70	66,70	65,10	70,00	66,60
10.	Wygląd zewnętrzny (naturalna wielkość i kształt, barwa itp.)	55,58	60,50	46,50	51,00	61,20	58,70
11.	Zdrowotność (nie zawiera chemii)	90,50	92,00	89,10	87,40	91,60	92,40
12.	Dobry naturalny smak i zapach, świeżość	88,16	89,80	90,80	80,60	90,20	89,40

Analiza wyników badań dotyczących motywów zakupu żywności ekologicznej wśród konsumentów ukazała duże zróznicowanie. Troska o zdrowie była najczęściej deklarowanym

motywem zakupu żywności ekologicznej wśród konsumentów we wszystkich regionach (ogółem w populacji: 91,18%, najwyższe wartości: mazowieckie (92,20%) i zachodniopomorskie (92,80%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (88,40%) i podlaskie (91,10%)). Przekonanie, że żywność ekologiczna jest bezpieczna dla zdrowia było również ważnym motywem zakupu, a konsumentów z różnych regionów interesował ten aspekt w podobnym stopniu (ogółem w populacji: 86,22%, najwyższe wartości: mazowieckie (87,50%) i zachodniopomorskie (87,60%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (86,90%) i podlaskie (83,70%)). Smak żywności ekologicznej nie był głównym motywem zakupowym, ale istniały różnice regionalne, gdzie dla niektórych konsumentów miał on większe znaczenie (ogółem w populacji: 34,72%, najwyższe wartości: podlaskie (41,70%) i warmińsko-mazurskie (42,20%), najniższe wartości: mazowieckie (28,80%) i lubelskie (29,20%)). Konsumentom przejawiali troskę o środowisko, co było widoczne we wszystkich regionach, przy najwyższych wartościach w regionach bardziej zurbanizowanych (ogółem w populacji: 74,46%, najwyższe wartości: zachodniopomorskie (76,50%) i mazowieckie (75,80%), najniższe wartości: podlaskie (73,90%) i warmińsko-mazurskie (71,80%)). Konsumentom zależało również na etycznym traktowaniu zwierząt, a wskazania te były szczególnie wysokie w regionach o wyższym stopniu zurbanizowania (ogółem w populacji: 74,54%, najwyższe wartości: mazowieckie (77,20%) i zachodniopomorskie (78,00%), najniższe wartości: podlaskie (72,80%) i warmińsko-mazurskie (68,50%)). Wygląd produktu miał znaczenie dla konsumentów, zwłaszcza w regionach o wyższym stopniu urbanizacji (ogółem w populacji: 51,16%, najwyższe wartości: zachodniopomorskie (55,30%) i mazowieckie (52,70%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (40,20%) i podlaskie (54,00%)). Polecenia od znajomych miały znaczenie, ale nie były kluczowym motywem zakupu dla większości konsumentów (ogółem w populacji: 39,14%, najwyższe wartości: podlaskie (38,70%) i zachodniopomorskie (39,70%), najniższe wartości: mazowieckie (36,00%) i warmińsko-mazurskie (38,10%)). Dostępność w codziennym sklepie była ważnym motywem zakupu dla większości konsumentów, zwłaszcza w regionach o wyższym stopniu urbanizacji (ogółem w populacji: 67,18%, najwyższe wartości: mazowieckie (69,00%) i zachodniopomorskie (69,30%) najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (65,70%) i podlaskie (67,30%)). Konsumentom zależało także na wartościach odżywczych żywności ekologicznej, a różnice regionalne były stosunkowo niewielkie (ogółem w populacji: 67,22%, najwyższe wartości: lubelskie (70,00%) i zachodniopomorskie (67,70%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (65,10%) i podlaskie (66,70%)). Wygląd zewnętrzny produktu był ważnym motywem zakupu, zwłaszcza dla konsumentów z regionów o wyższym stopniu urbanizacji (ogółem w populacji: 55,58%, najwyższe wartości: mazowieckie (60,50%) i zachodniopomorskie (58,70%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (46,50%) i podlaskie (51,00%)). Z kolei zdrowotność produktu była ważna dla wszystkich grup konsumentów (ogółem w populacji: 90,50%, najwyższe wartości: mazowieckie (92,40%) i zachodniopomorskie (92,00%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (87,40%) i podlaskie (89,10%)). Dobry naturalny smak i zapach oraz świeżość były szczególnie ważne dla mieszkańców regionów o niższym stopniu zurbanizowania (ogółem w populacji: 88,16%, najwyższe wartości: mazowieckie (89,40%) i zachodniopomorskie (89,80%), najniższe wartości: warmińsko-mazurskie (80,60%) i podlaskie (90,80%)).

Podsumowując, motywy zakupu żywności ekologicznej były zróżnicowane wśród konsumentów z różnych regionów Polski. Jednak troska o zdrowie, bezpieczeństwo żywności, zdrowotność oraz dobry naturalny smak i zapach były powszechnie ważne. W regionach o wyższym stopniu urbanizacji (np. mazowieckie), konsumentom zależało bardziej na trosce o środowisko, poszanowanie praw zwierząt, wyglądzie oraz dostępności w codziennym sklepie. Z kolei smak żywności ekologicznej był ważniejszym motywem zakupu dla konsumentów w regionach mniej zurbanizowanych. Wyniki te ukazują kompleksowe i zróżnicowane motywy zakupu żywności ekologicznej, co wymaga uwzględnienia ich w strategiach marketingowych i dostosowania oferty do lokalnych preferencji i oczekiwań konsumentów.

Tabela 30. Istotne cechy surowców ekologicznej produkcji rolnej oczekiwanych w skupie w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych, przetwórców i ekspertów

Oczekiwania wobec surowców	właściciele gospodarstw ekologicznych	przetwórcy	eksperti
	w %		
1. ważny identyfikator producenta, numer atestu wydany przez określoną firmę certyfikującą	89,0	61,4	58,0
2. wysoka jakość parametrów technologicznych zgodna z normami odbiorcy	47,0	72,2	66,2
3. dostarczanie wymaganych cyklicznych certyfikatów dotyczących spełnienia wymogów fitosanitarnych, weterynaryjnych itd.	48,0	45,7	61,2
4. możliwość monitorowania procesu produkcyjnego	49,0	55,0	53,2
5. jednorodność parametrów w całej partii	39,0	98,0	34,0
6. zapewnianie cyklicznych dostaw	78,0	97,0	61,2
7. duże i jednorodne partie towarów odpowiedniej odmiany czy rasy	39,0	71,4	54,8
8. terminowość dostaw	89,0	73,5	49,0
9. możliwość dostarczenia surowców w trakcie przestawiania produkcji	58,0	69,2	49,0
10. produkcja z ograniczeniem śladów węglowych	16,0	18,6	50,8
11. lokalizacja dostawców w regionie – mała odległość od rolnika do odbiorcy	60,0	45,7	36,2
12. posiadanie wdrożonych standardów produkcji zgodnych z HACCP czy normą ISO 9001; 22000; EMAS	5,0	36,4	36,0
13. posiadanie magazynów w gospodarstwie	20,0	16,4	32,0
14. możliwość konfekcjonowania surowców	26,0	18,6	37,5

Właściciele gospodarstw ekologicznych za najbardziej istotne cechy surowców ekologicznych oczekiwanych w skupie uznali posiadanie ważnego identyfikatora producenta, numeru atestu wydanego przez określoną firmę certyfikującą oraz terminowość dostaw (89%). Przetwórcy w największym stopniu zwracali uwagę na jednorodność parametrów w całej partii (98%) oraz zapewnianie cyklicznych dostaw surowców (97%). Z kolei największy odsetek ekspertów wskazywał na znaczenie wysokiej jakości parametrów technologicznych zgodnych z normami odbiorcy (66,2%) oraz zapewnieni cykliczności dostaw surowców (61,2%). Przetwórcy (72,2%) i eksperci (66,2%) zwracali większą uwagę na wysoką jakość parametrów technologicznych, co jest zrozumiałe, biorąc pod uwagę ich wpływ na proces produkcyjny. Eksperti (61,2%) zdecydowanie większą uwagę przywiązywali do dostarczania certyfikatów. Przetwórcy (71,4%) bardziej od właścicieli gospodarstw ekologicznych (39,0%) oraz ekspertów (54,8%) cenili jednorodność partii, która wpływa na proces produkcyjny i utrzymanie standardów. Właściciele gospodarstw ekologicznych (89,0%) i przetwórcy (73,5%) bardziej niż eksperci (49,0%) akcentowali terminowość dostaw zapewniającą płynność procesu produkcyjnego. Przetwórcy (69,2%) i właściciele gospodarstw ekologicznych (58,0%) zwracali większą uwagę, niż eksperci (49,0%), na elastyczność dostaw surowców, która jest istotna w dynamicznych procesach produkcyjnych. Właściciele gospodarstw zwracali także uwagę na lokalność dostaw (60%), zaś posiadanie wdrożonych standardów produkcji zgodnych z HACCP czy normą ISO było dla nich najmniej istotne (5%). Z kolei eksperci w większym stopniu akcentowali aspekt produkcji z ograniczeniem śladów węglowych (50,8%), posiadanie magazynów (32%), a także znaczenie możliwości konfekcjonowania surowców (37,5%).

Podsumowując, różne grupy interesariuszy w branży ekologicznej produkcji rolnej mają swoje priorytety i oczekiwania wobec surowców. Właściciele gospodarstw

ekologicznych zwracali dużą uwagę na identyfikację producenta, dla przetwórców szczególnie istotna była wysoka jakość parametrów technologicznych, jednorodność partii i zapewnienie cyklicznych dostaw. Eksperti bardziej akcentowali znaczenie certyfikatów, produkcji z ograniczeniem śladów węglowych i posiadania wdrożonych standardów produkcji. Właściciele gospodarstw, przetwórcy i eksperci wspólnie podkreślali znaczenie jakości, a różnice w priorytetach mogą wynikać z pełnienia różnych ról w łańcuchu dostaw. Wdrażanie elastycznych rozwiązań, takich jak lokalność dostaw i monitorowanie procesu produkcyjnego, może przyczynić się do zaspokojenia różnorodnych potrzeb rynku żywności ekologicznej.

Tabela 31. Atrybuty surowców ekologicznej produkcji rolnej polskiej w opinii przetwórców i ekspertów

Oczekiwania wobec surowców	atrybuty surowców z gospodarstw ekologicznych w Polsce w opinii przetwórców	atrybuty surowców z gospodarstw ekologicznych w Polsce w opinii ekspertów
	w %	
ważny identyfikator producenta, numer atestu wydany przez określoną firmę certyfikującą	17,9	57,8
wysoka jakość parametrów technologicznych zgodna z normami odbiorcy	8,6	45,9
dostarczanie wymaganych cyklicznych certyfikatów dotyczących spełnienia wymogów fitosanitarnych, weterynaryjnych itd.	15,7	39,8
możliwość monitorowania procesu produkcyjnego	18,6	46,8
jednorodność parametrów w całej partii	17,8	26,9
zapewnianie cyklicznych dostaw	10,7	9,0
duże i jednorodne partie towarów odpowiedniej odmiany czy rasy	8,9	2,0
terminowość dostaw	73,6	57,9
możliwość dostarczenia surowców w trakcie przestawiania produkcji	27,4	24,7
produkcja z ograniczeniem śladów węglowych	18,2	2,7
lokalizacja dostawców w regionie – mała odległość od rolnika do odbiorcy	25,3	38,9
posiadanie wdrożonych standardów produkcji zgodnych z HACCP czy normą ISO 9001; 22000; EMAS	10,5	2,9
posiadanie magazynów w gospodarstwie	9,3	17,9
możliwość konfekcjonowania surowców	7,5	5,9

Wśród atrybutów surowców ekologicznej produkcji rolnej polskiej największy odsetek ekspertów wskazał ważny identyfikator producenta (57,8%), terminowość dostaw (57,9%), możliwość monitorowania procesu produkcyjnego (46,8%) oraz wysoką jakość parametrów technologicznych (45,9%). Przetwórcy, w największym stopniu, wskazywali na terminowość dostaw (73,6%), możliwość dostarczenia surowców w trakcie przestawiania produkcji (27,4%) oraz lokalizację dostawców w regionie (25,3%).

Podsumowując, pomimo istniejących różnic w opiniach ekspertów i przetwórców w ich oczekiwaniach wobec polskich surowców, wskazywana była wspólna potrzeba jakości, bezpieczeństwa i elastyczności w dostawach ekologicznej produkcji rolnej. Lokalność dostawców i identyfikacja polskich surowców zdają się jednak zyskiwać na znaczeniu, z uwagi na rosnące zainteresowanie konsumentów pochodzeniem i jakością produktów lokalnych.

2.4. Skala i struktura wydatków, elastyczność dochodowa i cenowa popytu oraz chłonności rynku w zakresie ekologicznych produktów roślinnych i zwierzęcych.

Analiza skali i struktury wydatków na żywność ekologiczną pokazała, że największą grupę nabywców stanowiły osoby wydające powyżej 2500 zł miesięcznie (42,4%), a najmniejszą grupę osoby wydające od 1001-1500 zł (9,1%) oraz od 501 do 1000 zł (9,2%). Wraz ze wzrostem miesięcznych wydatków na żywność ekologiczną rosła również średnia wartość wydatków na produkty roślinne oraz produkty zwierzęce. A zatem średnia wartość wydatków na żywność ekologiczną wzrastała wraz ze wzrostem miesięcznych wydatków konsumentów na tę kategorię żywności.

Tabela 32. Skala i struktura miesięcznych wydatków na żywność ekologiczną w deklaracjach badanych konsumentów

Przedziały miesięczne wydatków na żywność ekologiczną	% gospodarstw domowych	Średnie miesięczne wydatki na osobę na ekologiczne produkty roślinne (w zł)	Średnie miesięczne wydatki na osobę na ekologiczne produkty zwierzęce (w zł)	Średnie miesięczne wydatki na osobę na ekologiczne produkty (w zł)
1. 0-500 zł	18.9%	118.90	98.64	217,54
2. 501-1000 zł	9.2%	404.44	371.89	776,33
3. 1001-1500 zł	9.1%	563.28	710.69	1273,97
4. 1501 – 2000 zł	9.9%	667.49	855.07	1522,56
5. 2001-2500 zł	10.4%	784.32	1008.47	1792,79
6. Powyżej 2500 zł	42.4%	1341.18	1843.28	3184,46

Badani konsumenci dysponujący wyższym budżetem są bardziej skłonni wydawać więcej na produkty ekologiczne, zarówno roślinne, jak i zwierzęce. Grupa osób wydających na żywność ekologiczną powyżej 2500 zł miesięcznie stanowiła znaczną część badanych, co może wskazywać na rosnące zainteresowanie żywnością ekologiczną wśród osób z wyższym poziomem dochodów.

Analiza wyników badań dotyczących **rocznych wydatków** na osobę na żywność ekologiczną wśród badanych konsumentów ukazała pewne istotne wzorce konsumpcji. Udział wydatków na produkty zbożowe w ogólnej strukturze wydatków na żywność ekologiczną wynosił niespełna 14%. Na zakupy warzyw konsumenci przeznaczali ponad 15% swoich wydatków, przy czym ok. 6% na pomidory i ogórki. Wydatki na owoce i przetwory owocowe stanowiły niespełna 9% ogółu wydatków na żywność ekologiczną, w tym 5,4% wydatków przeznaczano na truskawki i maliny. Około 21% wydatków przeznaczano na mięso i przetwory mięsne, a niespełna 26% na mleko i przetwory mleczne. Produkty zwierzęce dominowały w strukturze wydatków na żywność ekologiczną, stanowiąc ponad połowę ogółu wydatków.

Tabela 33. Skala i struktura rocznych wydatków na osobę na żywność ekologiczną wśród badanych konsumentów z uwzględnieniem województw

Produkty	Średnie roczne wydatki na osobę (w zł)	Struktura wydatków w populacji ogółem (w %)	Struktura wydatków na poszczególne produkty żywności ekologicznej z uwzględnieniem województw w %				
			lubelskie	mazowieckie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	zachodniopomorskie
chleb	772,422	3,27	2,67	1,92	5,55	4,95	3,11
pieczywo pozostałe	864,67	3,67	2,55	2,38	10,13	3,64	1,92
mąka, kasze, płatki	802,622	3,40	3,32	3,96	1,84	2,54	4,66
makaron	690,634	2,93	4,67	2,81	1,63	1,85	2,95
otręby z różnych zbóż	127,856	0,54	0,53	0,54	0,13	0,18	1,10
ziemniaki	473,792	2,01	2,47	1,24	1,98	2,06	2,55
nasiona strączkowych (groch, fasola itp)	207,37	0,88	1,11	1,00	0,48	0,42	1,10
warzywa korzeniowe (buraki, marchew)	417,178	1,77	1,99	1,87	1,60	1,40	1,86
pomidory, ogórki	1376,348	5,83	5,77	5,04	7,95	8,57	4,07
kapusta	292,824	1,24	1,66	1,55	0,38	0,58	1,51
cebula	267,144	1,13	1,38	1,01	0,97	0,75	1,41
kiszonki (ogórki, kapusta)	637,864	2,70	2,98	3,58	1,50	1,10	3,33
jablka, gruszki	532,52	2,26	2,20	1,97	2,25	1,70	3,13
truskawki, maliny	974,908	5,40	3,26	6,33	2,85	3,42	4,04
przetwory owocowe	271,774	1,17	1,49	1,10	0,86	0,67	1,42
mięso i przetwory wieprzowe	1971,59	8,47	7,04	8,11	8,14	9,40	10,08
mięso i przetwory wołowe	1055,168	4,53	3,87	5,52	4,76	2,68	4,97
mięso i przetwory drobiowe	1851,6	7,95	6,90	8,70	9,27	10,66	5,64
mleko krowie	764,53	3,28	2,08	2,37	5,39	4,65	3,33
twarogi, sery	1178,31	5,06	3,74	4,01	4,91	8,49	5,82
jogurty, kefir	1649,22	7,08	4,45	7,13	7,58	11,80	6,70
masło	1652,27	7,09	7,34	6,55	6,44	10,71	5,85
mleko kozie	173,61	0,75	0,59	0,85	1,10	0,17	0,86
przetwory z mleka koziego	576,508	2,48	4,66	0,89	2,54	0,46	3,19
jaja kurze	1315,948	5,65	10,39	6,85	3,50	1,11	3,40
miód	841,77	3,61	4,20	3,50	1,46	1,82	5,74
zioła	1547,602	6,65	6,69	9,25	4,77	4,22	6,27
Produkty zwierzęce	13030,52	55,95	55,26	54,48	55,11	61,96	55,57
Produkty roślinne	10257,53	44,05	43,93	45,53	44,89	38,05	42,76

Widoczne są zatem wyraźne różnice w strukturze wydatków na żywność ekologiczną pomiędzy poszczególnymi województwami. Najwyższe wydatki na chleb odnotowano w województwach podlaskim (5,55%) oraz warmińsko-mazurskim (4,95%), najniższe w województwie mazowieckim (1,92%). Wydatki na pozostałe pieczywo były najwyższe w województwie podlaskim (10,13%), a najniższe w zachodniopomorskim (1,92%). Województwo mazowieckie wyróżnia się najwyższymi wydatkami na mąkę, kasze i płatki (4,66%), podczas gdy województwo podlaskie ma najniższe wydatki na produkty w tej kategorii (1,84%). Województwo warmińsko-mazurskie charakteryzowało się najwyższymi wydatkami na ziemniaki (2,55%), natomiast wydatki na warzywa korzeniowe były stosunkowo niskie we wszystkich regionach. Zaobserwowano duże zróżnicowanie w wydatkach na pomidory i ogórki, z najwyższym udziałem województwa warmińsko-mazurskiego (8,57%) i najniższym województwa zachodniopomorskiego (4,07%). Wydatki

na truskawki i maliny były najwyższe w województwach mazowieckim (6,33%) i warmińsko-mazurskim (4,04%). Najwyższe wydatki na mięso wieprzowe i jego przetwory odnotowano w województwie zachodniopomorskim (10,08%).

Podsumowując, wydatki na poszczególne kategorie żywności ekologicznej różnią się pomiędzy województwami, co może wynikać z lokalnych preferencji, dostępności produktów czy różnic w strukturze społeczno-gospodarczej. Pomimo zróżnicowań, ogólna tendencja utrzymywała się, gdzie produkty zwierzęce dominowały w wydatkach, ale produkty roślinne także miały znaczący udział, co świadczyć może o zrównoważonym podejściu do diety ekologicznej.

Analiza wrażliwości badanych konsumentów na wzrost cen żywności ekologicznej ukazała, że większość respondentów (51%) była gotowa płacić wyższą cenę za żywność ekologiczną, ale tylko do pewnego limitu. Co piąty badany (20%) deklarował, że jest skłonny zapłacić wyższą cenę tylko w wyjątkowych sytuacjach, a zaledwie 10% respondentów deklarowało, że jest gotowych zapłacić wyższą cenę za żywność ekologiczną bez względu na to, jak bardzo wzrosła. Istniała również znacząca grupa osób (19%), które nie były gotowe płacić wyższej ceny za żywność ekologiczną. Struktura odpowiedzi w poszczególnych regionach była zróżnicowana (Tabela.34).

Tabela 34. Wrażliwość badanych konsumentów na wzrost cen żywności ekologicznej wzrost cen żywności ekologicznej (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem w populacji	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
	Struktura deklaracji w %					
1. Jestem gotowy/gotowa płacić wyższą cenę za żywność ekologiczną bez względu na to, jak bardzo wzrosła	10,00	11,80	9,10	9,10	10,20	7,60
2. Jesteśmy gotowi/gotowe płacić wyższą cenę za żywność ekologiczną, ale tylko do pewnego limitu	51,00	51,00	53,20	58,30	46,90	43,90
3. Jestem skłonny/sklonna zapłacić wyższą cenę za żywność ekologiczną tylko w wyjątkowych sytuacjach	20,00	22,20	23,30	19,40	16,80	20,10
4. Nie jestem gotowy/gotowa płacić wyższej ceny za żywność ekologiczną	19,00	15,00	14,30	13,10	26,10	28,40

W województwie lubelskim najwięcej osób, w porównaniu do pozostałych województw, gotowych było zapłacić wyższą cenę bez względu na to, jak bardzo wzrosła (11,80%). Duża grupa badanych była gotowa zapłacić wyższą cenę tylko do pewnego limitu, podobnie jak w województwie mazowieckim (ok. 51%). W województwie mazowieckim relatywnie niewiele osób gotowych było zapłacić wyższą cenę za żywność ekologiczną bez względu na wzrost jej ceny, podobnie jak w województwie zachodniopomorskim (9,10%). Wskazane województwa charakteryzowały się także największym odsetkiem osób gotowych zapłacić wyższą cenę za żywność ekologiczną, ale tylko do pewnego limitu (odpowiednio 53,20% i 58,30%). Najwięcej osób deklarujących brak gotowości do płacenia wyższej ceny za żywność ekologiczną znajdowało się w województwach warmińsko-mazurskim (28,40%) oraz podlaskim (26,10%). Były to również regiony, w których najmniejszy odsetek

respondentów deklarował gotowość do zapłaty wyższej ceny za żywność ekologiczną, ale tylko do pewnego limitu (odpowiednio 43,90% i 46,90%).

Podsumowując, wśród konsumentów istniały regionalne różnice w podejściu do wzrostu cen żywności ekologicznej. W niektórych regionach większość osób była gotowa zapłacić więcej tylko do pewnego limitu, podczas gdy w innych regionach istniała większa skłonność do płacenia wyższej ceny bez względu na wzrost. Niemniej jednak, w każdym regionie istniała grupa osób, która nie była gotowa płacić wyższej ceny za żywność ekologiczną.

Tabela 35. Deklarowany akceptowany przez badanych poziom wzrostu cen produktów ekologicznych przy nie zmienionym poziomie konsumpcji (w%)

Produkty	Do 10% wzrostu ceny	Od 10% do 20% wzrostu ceny	Od 20% do 30% wzrostu ceny	Powyżej 30% wzrostu ceny
	Struktura deklaracji w %			
1. chleb	51%	24%	8%	4%
2. pieczywo pozostałe	54%	23%	7%	2%
3. mąka, kasze, płatki	53%	24%	7%	2%
4. makaron	52%	23%	8%	3%
5. otręby z różnych zbóż	59%	19%	6%	3%
6. ziemniaki	51%	25%	8%	3%
7. nasiona strączkowych (groch, fasola itp)	53%	24%	6%	2%
8. warzywa korzeniowe (buraki, marchew)	49%	25%	8%	3%
9. pomidory, ogórki	45%	27%	11%	4%
10. kapusta	42%	30%	16%	12%
11. cebula	53%	23%	7%	2%
12. kiszonki (ogórki, kapusta)	43%	26%	19%	12%
13. jabłka, gruszki	49%	25%	8%	3%
14. truskawki, maliny	52%	26%	15%	7%
15. przetwory owocowe	56%	21%	7%	2%
16. zioła	56%	18%	8%	3%
17. mięso i przetwory wieprzowe	50%	32%	13%	5%
18. mięso i przetwory wołowe	57%	26%	12%	5%
19. mięso i przetwory drobiowe	51%	28%	13%	8%
20. mleko krowie	54%	29%	13%	4%
21. twarogi, sery	54%	29%	12%	5%
22. jogurty, kefir	55%	29%	12%	4%
23. masło	49%	29%	14%	7%
24. mleko kozie	55%	24%	14%	7%
25. przetwory z mleka koziego	60%	17%	19%	4%
26. jaja kurze	47%	27%	20%	6%
27. miód	53%	26%	17%	4%

Wzrost cen do 10% był akceptowany dla większości produktów, co może świadczyć o wysokiej lojalności konsumentów żywności ekologicznej. Przetwory z mleka koziego, otręby zbóż oraz przetwory owocowe i zioła charakteryzowały się wyższą akceptacją wzrostu cen niż inne kategorie produktów. Kapusta i kiszonki wyróżniały się wyższą akceptacją w

przypadku znacznych podwyżek cen, co może wynikać z ich tradycyjnego charakteru w polskiej kuchni.

Długoterminowy sukces na rynku żywności ekologicznej wymaga monitorowania zmian w preferencjach konsumentów i dostosowania strategii cenowej do zmiennych potrzeb rynkowych. Wyższa akceptacja wzrostu cen dla pewnych produktów może oznaczać większe możliwości podniesienia ich wartości rynkowej. Istotne jest monitorowanie i dostosowanie strategii cenowej w zależności od specyfiki poszczególnych kategorii produktów.

Tabela 36. Akceptowany poziom wzrostu cen chleba ekologicznego, by poziom jego konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	54,80%	55,44%	57,22%	47,75%	39,87%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	21,60%	22,00%	22,11%	35,59%	16,78%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	5,80%	6,00%	5,00%	11,71%	10,47%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,80%	2,22%	2,56%	4,95%	6,81%

W każdym z badanych regionów, większość ankietowanych (ponad 50%) zadeklarowała akceptację wzrostu cen chleba ekologicznego do 10%, co sugeruje, że większość ankietowanych była gotowa akceptować niewielkie podwyżki cen tego produktu. Warto zauważyć pewne różnice regionalne. W województwie zachodniopomorskim i mazowieckim było najwięcej osób akceptujących wzrost cen do 10%, podczas gdy w warmińsko-mazurskim i podlaskim ten odsetek był niższy. W województwie podlaskim występowała stosunkowo wysoka tolerancja na wzrost cen, z 36% respondentów zgadzającymi się na podwyżki do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób akceptujących wzrosty cen do 20% był niższy niż w innych regionach.

Tabela 37. Akceptowany poziom wzrostu cen pozostałego pieczywa ekologicznego, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	56,40%	58,67%	63,11%	54,37%	38,70%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	22,20%	20,11%	18,67%	32,04%	20,93%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	4,60%	5,00%	3,78%	9,22%	10,96%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	1,80%	1,89%	1,33%	4,37%	2,99%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen pozostałego pieczywa do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (63,11%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (38,70%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższy poziom wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 38. Akceptowany poziom wzrostu cen mąki, kasz, płatków ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	55,80%	56,33%	58,33%	54,55%	38,87%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	22,00%	22,67%	21,44%	32,54%	23,26%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	5,20%	4,67%	5,56%	11,48%	8,47%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,00%	2,00%	1,56%	1,44%	1,99%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen mąki, kasz, płatków ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (58,33%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (38,87%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 39. Akceptowany poziom wzrostu cen makaronu ekologicznego, by poziom jego konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	58,20%	58,00%	61,00%	50,48%	38,04%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	19,60%	20,56%	20,11%	37,50%	20,93%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	5,00%	5,44%	4,56%	9,13%	10,47%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,20%	1,67%	1,22%	2,88%	3,16%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen makaronu ekologicznego do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (61%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (38,04%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 40. Akceptowany poziom wzrostu cen otręb z różnych zbóż ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	62,20%	60,89%	63,22%	65,17%	41,36%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	15,20%	17,33%	17,11%	23,38%	19,93%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	4,60%	5,33%	4,89%	7,96%	6,64%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	3,00%	2,11%	1,67%	3,48%	4,32%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen otręb z różnych zbóż ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie podlaskim (65,17%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (41,36%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 41. Akceptowany poziom wzrostu cen ziemniaków ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	52,80%	54,78%	59,33%	47,35%	38,54%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	23,40%	21,44%	20,00%	35,40%	22,43%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	6,80%	7,44%	6,11%	13,72%	6,64%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,00%	2,00%	1,44%	3,54%	6,31%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen ziemniaków ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (59,33%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (38,54%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 42. Akceptowany poziom wzrostu nasion strączkowych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	55,20%	56,89%	57,67%	52,53%	42,86%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	22,00%	21,67%	22,11%	35,35%	20,27%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	6,00%	5,56%	6,11%	8,08%	6,64%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	1,80%	1,56%	1,00%	4,04%	2,49%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen nasion strączkowych ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie mazowieckim (56,89%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (42,86%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 43. Akceptowany poziom wzrostu cen warzyw korzeniowych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	51,80%	54,22%	57,00%	44,25%	39,37%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	24,20%	22,22%	22,11%	36,28%	21,43%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	7,20%	7,00%	5,89%	15,04%	6,64%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	1,80%	2,22%	1,89%	3,98%	5,65%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen warzyw korzeniowych ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (57%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (39,37%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 44. Akceptowany poziom wzrostu cen pomidorów czy ogórków ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	48,40%	50,11%	51,67%	49,91%	34,22%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	26,20%	36,91%	25,33%	23,7	22,26%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	7,80%	9,00%	7,89%	16,74%	12,13%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,60%	3,44%	2,00%	5,15%	4,98%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen pomidorów i ogórków ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (51,67%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (34,22%). W województwie mazowieckim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 45. Akceptowany poziom wzrostu cen kapusty ekologicznej, by poziom jej konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	44,00%	40,00%	44,00%	42,00%	38,54%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	31,00%	28,00%	28,00%	35,96%	25,00%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	16,80%	18,20%	15,40%	13,40%	15,90%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	10,30%	18,70%	10,10%	11,50%	9,80%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen kapusty ekologicznej do 10%, najwięcej w województwie lubelskim i zachodniopomorskim (44%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (38,54%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach mazowieckim i lubelskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 46. Akceptowany poziom wzrostu cebuli ekologicznej, by poziom jej konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	57,80%	58,56%	62,33%	51,66%	36,88%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	19,20%	18,56%	18,44%	35,55%	21,43%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	6,00%	6,56%	4,78%	9,95%	9,80%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,00%	2,00%	1,33%	2,37%	4,32%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen cebuli ekologicznej do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (62,33%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (36,88%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 47. Akceptowany poziom wzrostu kiszonek ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	45,60%	43,70%	41,70%	41,50%	43,02%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	25,80%	24,70%	21,80%	30,66%	27,80%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	16,90%	17,70%	23,70%	19,80%	16,90%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	11,60%	14,70%	12,80%	8,90%	9,70%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen kiszonek ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie lubelskim (45,60%), a najmniej w podlaskim (41,50%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie zachodniopomorskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 48. Akceptowany poziom wzrostu jabłek i gruszek ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	51,60%	54,22%	54,78%	47,68%	37,54%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	25,20%	21,44%	22,33%	35,02%	23,26%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	6,60%	7,44%	8,00%	12,66%	7,31%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	1,60%	2,56%	1,78%	4,64%	5,65%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen jabłek i gruszek ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (54,78%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (37,54%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 49. Akceptowany poziom wzrostu cen truskawek, malin ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	52,40%	50,11%	53,67%	52,80%	49,90%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	25,90%	26,90%	24,90%	26,70%	25,90%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	18,70%	16,90%	13,90%	11,90%	15,90%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	3,90%	6,90%	7,80%	8,60%	8,90%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen truskawek i malin ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (53,67%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (49,90%). We wszystkich województwach akceptacja dla wzrostu cen do 20% była zbliżona (ok.25%). W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 30%) był największy.

Tabela 50. Akceptowany poziom wzrostu przetworów owocowych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	58,20%	58,22%	59,67%	60,30%	43,02%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	19,00%	18,11%	19,56%	29,15%	19,44%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	6,00%	6,89%	6,00%	8,04%	6,15%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	1,80%	2,44%	1,67%	2,51%	3,65%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen przetworów owocowych ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie podlaskim (60,30%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (43,02%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższy poziom wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 51. Akceptowany poziom wzrostu ziół ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	63,00%	60,00%	62,56%	49,76%	46,35%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	13,80%	16,78%	17,78%	27,54%	14,78%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	5,80%	6,11%	5,11%	15,94%	9,14%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,40%	2,78%	1,44%	5,31%	1,66%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen ziół ekologicznych do 10%, najwięcej w województwach lubelskim (63%) i zachodniopomorskim (62,56%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (46,35%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach warmińsko-mazurskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższy poziom wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 52. Akceptowany poziom wzrostu mięsa i przetworów wieprzowych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	51,00%	53,00%	55,89%	42,15%	48,70%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	33,70%	35,80%	23,90%	33,18%	31,80%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	15,70%	6,89%	11,70%	17,49%	12,80%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	7,9%	4,30%	8,90%	7,20%	6,90%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen mięsa i przetworów wieprzowych ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie

zachodniopomorskim (55,89%), a najmniej w podlaskim (42,15%). W województwie mazowieckim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwach lubelskim i podlaskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 53. Akceptowany poziom wzrostu cen mięsa i przetworów wołowych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	67,90%	53,78%	59,80%	42,06%	61,80%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	21,60%	30,60%	20,89%	36,70%	21,10%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	7,80%	9,60%	16,70%	14,49%	12,96%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	3,40%	6,90%	2,89%	7,01%	4,15%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen mięsa i przetworów wołowych ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie lubelskim (67,90%), a najmniej w podlaskim (42,06%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie zachodniopomorskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 30%) był największy.

Tabela 54. Akceptowany poziom wzrostu cen mięsa i przetworów drobiowych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	48,60%	52,80%	51,80%	42,92%	56,90%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	24,20%	27,40%	31,90%	34,91%	22,59%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	17,80%	9,80%	7,78%	14,62%	15,61%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	9,10%	9,80%	8,90%	6,60%	5,48%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen mięsa i przetworów drobiowych ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie mazowieckim (52,80%), a najmniej w podlaskim (42,92%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie lubelskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 55. Akceptowany poziom wzrostu cen mleka krowiego ekologicznego, by poziom jego konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	56,00%	56,78%	58,56%	50,50%	45,90%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	35,50%	26,90%	21,56%	31,50%	29,80%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	6,00%	12,80%	14,90%	12,50%	17,90%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	2,40%	3,78%	5,60%	4,00%	6,15%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen mleka krowiego ekologicznego do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (58,56%), a

najmniej w warmińsko-mazurskim (45,90%). W województwie lubelskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 56. Akceptowany poziom wzrostu cen twarogów i serów ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	53,80%	53,89%	57,67%	59,46%	45,80%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	20,40%	28,80%	28,70%	29,19%	35,70%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	18,60%	14,70%	10,70%	7,57%	10,30%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	7,30%	3,33%	3,78%	3,24%	7,70%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen twarogów i serów ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie podlaskim (59,46%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (45,80%). W województwie warmińsko-mazurskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie lubelskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 57. Akceptowany poziom wzrostu cen jogurtu i kefiru ekologicznego, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	55,40%	55,22%	60,44%	59,24%	46,70%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	31,90%	28,90%	29,80%	27,17%	24,80%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	7,40%	11,90%	5,78%	9,24%	24,70%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	5,30%	4,11%	4,50%	4,35%	3,82%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen jogurtów i kefirów ekologicznych do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (60,44%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (46,70%). W województwie lubelskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 58. Akceptowany poziom wzrostu cen masła ekologicznego, by poziom jego konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	53,60%	53,90%	58,11%	39,13%	42,70%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	29,80%	18,56%	28,90%	39,80%	29,80%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	8,40%	16,90%	10,90%	15,02%	18,90%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	8,90%	10,80%	2,11%	6,32%	9,10%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen masła ekologicznego do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (58,11%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (42,70%). W województwie podlaskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 59. Akceptowany poziom wzrostu cen mleka koziego ekologicznych, by poziom jego konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	60,40%	60,44%	64,78%	48,20%	41,03%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	16,40%	26,90%	17,80%	30,18%	29,70%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	17,90%	9,20%	6,80%	15,77%	18,70%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	5,60%	4,11%	10,80%	5,41%	10,70%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen mleka koziego ekologicznego do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (64,78%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (41,03%). W województwie lubelskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 60. Akceptowany poziom wzrostu cen przetworów z mleka koziego ekologicznego, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	60,20%	61,67%	65,56%	57,73%	54,80%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	18,70%	13,44%	14,22%	25,26%	15,45%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	16,80%	17,90%	17,00%	13,92%	27,60%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	3,60%	7,80%	3,44%	1,55%	2,49%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen przetworów z mleka koziego ekologicznego do 10%, najwięcej w województwie zachodniopomorskim (65,56%), a najmniej w warmińsko-mazurskim (54,80%). W województwie lubelskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 61. Akceptowany poziom wzrostu cen jaj kurzych ekologicznych, by poziom ich konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	50,00%	50,00%	50,56%	50,24%	33,22%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	33,90%	25,50%	23,22%	32,20%	21,76%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	11,80%	17,80%	19,70%	13,17%	37,80%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	4,40%	7,40%	7,20%	3,90%	6,48%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen jaj kurzych ekologicznych do 10%, najmniej w warmińsko-mazurskim (33,22%). W województwie lubelskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie warmińsko-mazurskim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Tabela 62. Akceptowany poziom wzrostu cen miodu ekologicznego, by poziom jego konsumpcji pozostał bez zmian (w%)

Wyszczególnienie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
1. Do 10% wzrostu ceny	53,00%	50,67%	53,78%	55,38%	51,90%
2. Od 10% do 20% wzrostu ceny	36,20%	20,33%	22,67%	27,18%	25,90%
3. Od 20% do 30% wzrostu ceny	7,80%	24,70%	18,90%	13,33%	18,70%
4. Powyżej 30% wzrostu ceny	3,80%	4,44%	5,20%	3,59%	3,99%

W każdym z badanych regionów przeważała akceptacja wzrostu cen miodu ekologicznego do 10%, najwięcej w województwie podlaskim (55,38%), a najmniej w mazowieckim (50,67%). W województwie lubelskim odnotowano najwyższą akceptację dla wzrostu cen do 20%. W województwie mazowieckim odsetek osób zgadzających się na wyższe poziomy wzrostu cen (powyżej 20%) był największy.

Podsumowując, w poszczególnych regionach istniało zróżnicowanie w akceptowanych poziomach wzrostu wszystkich grup produktów ekologicznych. Istniała tendencja do malejącej akceptacji w miarę wzrostu cen. Warto zauważyć, że powyżej 30% wzrostu cen, akceptacja ta była już stosunkowo niska, co może skutkować spadkiem konsumpcji w przypadku znaczących podwyżek cen. Różnice w akceptacji wyższego poziomu cen mogą być związane z poziomem edukacji ekologicznej. W regionach o wyższym poziomie świadomości ekologicznej, konsumentom może być łatwiej zrozumieć korzyści płynące z produktów ekologicznych, co wpływa na ich gotowość do akceptacji wyższych cen. Producenci i sprzedawcy produktów ekologicznych powinni zatem dostosować swoje strategie cenowe do różnic regionalnych w akceptacji poziomu wzrostu cen. W regionach o niższej akceptacji dla wzrostów cen mogą być konieczne bardziej umiarkowane strategie cenowe lub dodatkowe działania promocyjne.

Ponad 30% respondentów zadeklarowało, że w przypadku wzrostu dochodu o 10%, zwiększą swoje wydatki na żywność ekologiczną o 5%, najczęściej w województwie lubelskim i zachodniopomorskim. Kolejne 27% respondentów zadeklarowało, że w przypadku wzrostu dochodu, zwiększą wydatki na żywność ekologiczną o 10%, najczęściej w województwie mazowieckim i lubelskim (powyżej 29%)(Tabela 63). Zaledwie 9% respondentów zadeklarowało, że zwiększy swoje wydatki o 15% wraz z wzrostem dochodu o 10%, najczęściej w województwie lubelskim (13%). Około 33% respondentów zadeklarowało, że ich wydatki na żywność ekologiczną pozostaną bez zmian, pomimo wzrostu dochodu, najczęściej w województwie warmińsko-mazurskim (43,20%). W przypadku spadku dochodu o 10%, odpowiednio 26% i 33% respondentów zadeklarowało, że zmniejszy swoje wydatki o 5% i 10%. Województwa takie jak lubelskie i zachodniopomorskie wykazywały wyższe skłonności do zmniejszenia wydatków o 10% w przypadku spadku dochodu. Około 13% respondentów zadeklarowało, że wraz ze spadkiem dochodu o 10%, zmniejszą wydatki o 15%. W województwach warmińsko-mazurskim i mazowieckim odsetek ten był relatywnie najwyższy. W przypadku spadku dochodu o 10%, około 29% respondentów zadeklarowało, że ich wydatki pozostaną bez zmian, najczęściej w województwie podlaskim (32%).

Tabela 63. Deklaracje reakcji badanych konsumentów w zakresie wydatków na żywność ekologiczną przy wzroście ich dochodu (w%)

Wyszczególnienie		Ogółem w populacji	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie
		Struktura odpowiedzi w %					
Jeżeli dochód mojego gospodarstwa domowego wzrośnie o 10% to wydatki na żywność ekologiczną:	wzrosną o 5%	31%	33,20%	31,00%	33,10%	28,90%	29,60%
	wzrosną o 10%	27%	29,40%	29,30%	28,90%	25,20%	23,60%
	wzrosną o 15%	9%	13,00%	10,30%	11,00%	6,40%	3,70%
	pozostaną bez zmian	33%	24,40%	29,30%	27,00%	39,50%	43,20%
Jeżeli dochód mojego gospodarstwa domowego spadnie o 10% to wydatki na żywność ekologiczną:	spadną o 5%	26%	29,60%	23,90%	29,70%	22,00%	23,80%
	spadną o 10%	33%	33,00%	33,20%	31,10%	33,20%	34,10%
	spadną o 15%	13%	12,40%	13,20%	9,70%	12,80%	15,30%
	pozostaną bez zmian	29%	25,00%	29,70%	29,60%	32,00%	26,90%

Podsumowując, wśród badanych istniała pewna elastyczność w zakresie wydatków na żywność ekologiczną w zależności od wzrostu dochodu. Respondenci wykazywali gotowość do zwiększenia wydatków na żywność ekologiczną wraz ze wzrostem dochodu, choć w różnym stopniu. Istniała również znaczna grupa konsumentów (około 33%), która utrzymałaby swoje wydatki na stałym poziomie. Spadek dochodu miał zróżnicowany wpływ na zachowania zakupowe konsumentów. Znaczna grupa respondentów (około 29%) zadeklarowała, że utrzymałaby swoje wydatki na żywność ekologiczną na stałym poziomie. Wartości te różnią się w zależności od regionu, co może wynikać z lokalnych preferencji, poziomu świadomości ekologicznej i dostępności produktów.

Tabela 64. Elastyczność dochodowa badanych konsumentów w zakresie żywności ekologicznej z uwzględnieniem skali wydatków na żywność ekologiczną i dochodów

Wyszczególnienie	<i>Współczynniki</i>	<i>Błąd standardowy</i>
Ogółem w populacji	0.275855	0.025046
lubelskie	0.265231	0.062327
mazowieckie	0.201613	0.050429
podlaskie	0.398521	0.069706
warmińsko-mazurskie	0.273394	0.043688
zachodniopomorskie	0.15834	0.05312

W populacji ogólnej współczynnik elastyczności dochodowej wynosi 0.276, co oznacza, że 1% wzrost dochodu przekłada się na wzrost wydatków na żywność ekologiczną o 0.276%. Konsumentów w województwach warmińsko-mazurskim oraz lubelskim cechuje podobna, choć nieco niższa elastyczność dochodowa w porównaniu do populacji ogólnej. Konsumentów z województw mazowieckiego i zachodniopomorskiego wykazują niższą elastyczność dochodową w porównaniu do ogółu badanej populacji. Konsumentów w województwie podlaskim cechuje relatywnie wysoka elastyczność dochodowa, co sugeruje, że są bardziej skłonni zwiększać wydatki na żywność ekologiczną wraz z wzrostem dochodów.

Elastyczność dochodowa jest kluczowym wskaźnikiem analizy, pozwalającym zrozumieć, w jaki sposób zmiany dochodów wpływają na wydatki na żywność ekologiczną. Regionalne różnice w elastyczności dochodowej mogą wynikać z lokalnych uwarunkowań kulturowych, dostępności produktów czy stopnia świadomości ekologicznej. Wysoka elastyczność dochodowa w województwie podlaskim sugeruje potencjał wzrostu rynku produktów ekologicznych w tym regionie, co może być istotne dla strategii marketingowych i rozwoju produkcji.

2.5. Stan i uwarunkowania rozwoju kanałów dystrybucji surowców i produktów przetworzonych na rynku żywności ekologicznej .

Rynek żywności ekologicznej pomimo wielu działań aktywizujących i diagnozujących jego rozwój pozostaje rynkiem o charakterze niszowym, stanowiącym niewielką część rynku żywnościowego w Polsce. Rynek żywności ekologicznej może rozwijać się w sytuacji optymalizacji podaży surowców i gotowych produktów z uwzględnieniem oczekiwań klientów oraz poprzez organizację skutecznych kanałów dystrybucji. Jeszcze ok 20 lat wstecz postulatami w ramach działań, które ograniczałyby barierę dostępności żywności ekologicznej było wprowadzanie produktów do sklepów wielkopowierzchniowych, choć nie spowodowało to znacznej poprawy w dostępności tych produktów z uwagi na ograniczone możliwości rozdrobnionej produkcji rolnej i niedostatków przetwórstwa. Sprzedaż produktów ekologicznych w sklepach wielkopowierzchniowych jest popularna w krajach, gdzie podaż jest usytuowana na relatywnie wysokim poziomie. Biorąc pod uwagę rozdrobnienie produkcji ekologicznej w Polsce i obniżenie percepcji jakości żywności dostępnej w hipermarketach, znacznie lepszym rozwiązaniem w tworzeniu koncepcji optymalizacji dostępności jest budowanie własnych kanałów dystrybucji przez producentów, to przyczyni się do ograniczenia marż pośredników. Kanały dystrybucji w Polsce wciąż znajdują się na etapie kształtowania się i są nimi głównie formy sprzedaży bezpośredniej, a także sklepy specjalistyczne z żywnością ekologiczną. W procesie poszukiwania optymalnych kanałów dystrybucji i miejsc sprzedaży na rynku żywności ekologicznej, w badaniach podjęto próbę identyfikacji miejsc nabywania żywności ekologicznej przez badanych konsumentów (Tabela 65).

Tabela 65. Miejsca zakupu żywności ekologicznej w opinii badanych konsumentów (w %)

Wyszczególnienie	Ogółem	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
	Struktura deklaracji w %					
Dyskonty	19,28	25,30	16,10	13,50	19,20	22,30
Hipermarkety	2,42	1,60	3,70	4,20	1,60	1,00
Targowiska	18,30	21,90	11,20	19,50	14,20	24,70
drogerie	4,36	5,60	0,60	1,90	7,60	6,10
sklepy/punkty sprzedaży osiedlowe	5,36	1,20	13,30	10,40	0,80	1,10
sklepy stacjonarne z żywnością ekologiczną	13,86	11,70	17,60	14,70	12,20	13,10
bezpośrednio w gospodarstwie ekologicznym	15,26	20,40	7,00	8,80	20,40	19,70
sklep internetowy producenta	11,98	9,10	12,00	19,40	11,20	8,20
sklep internetowy inny niż producenta	7,86	1,40	18,50	16,50	1,20	1,70
crowdfarming (zapisy u rolnika na produkcję w toku)	1,52	1,80	0,30	1,80	1,60	2,10

Najpopularniejsze miejsca zakupu żywności ekologicznej w opinii badanych respondentów to:

- **dyskonty** (ok.19% badanych ogółem, ok.22 % konsumenci z woj.. mazowieckiego),
- **targowiska** (ok.18 % badanych, ok. 25% konsumenci z woj. mazowieckiego),
- **bezpośrednio w gospodarstwie ekologicznym** (ok. 15% badanych, ok.21 % konsumenci z woj. lubelskiego),
- **sklep stacjonarny z żywnością ekologiczną** (ok.14%, ok. 18% konsumenci z województwa podlaskiego),
- **sklep internetowy producenta** (ok.12%, ok. 19% konsumenci z woj. podlaskiego).

Częstotliwość nabywania produktów żywności ekologicznej , to zakupy realizowane przez ok.30% badanych raz w tygodniu, ok 27% dokonuje zakupu żywności raz na dwa tygodnie i ok 24% kilka razy w tygodniu (Tabela 66)

Tabela 66. Częstotliwość zakupu żywności ekologicznej w opinii badanych konsumentów

Wyszczególnienie	Ogółem	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
codziennie	5,3	5,9	4,9	3,2	2,9	9,1
kilka razy w tygodniu mniej niż 7	23,6	25,8	15,6	23,4	18,6	33,5
raz w tygodniu	29,5	30,7	16,9	28,6	27,2	42,3
raz na dwa tygodnie	26,5	19,7	43,5	25,6	32,5	11,7
raz w miesiącu	15,4	17,8	19,1	19,2	18,6	3,4

Konsumenci z województwa mazowieckiego najczęściej realizują zakupy żywności ekologicznej ok 43% z nich dokonuje zakupu kilka razy w tygodniu. Natomiast jak wynika z badań, ponad 50% respondentów realizuje zakupy raz lub dwa razy w tygodniu. Jest to konsekwencja specyfiki miejsc nabywania tej żywności m.in. dyskonty, targowiska czy bezpośrednio w gospodarstwie.

Badani konsumenci nie korzystają z nowoczesnych form handlu, wprawdzie zakupy żywności przez Internet stały się bardziej popularną formą zaopatrzenia, jednak w przypadku żywności ekologicznej nadal dominują bezpośrednie formy kontaktu z producentem (ponad 40% badanych). Ograniczony asortyment i często brak zaufania do powstałych sklepów internetowych, są w wielu przypadkach barierą w wykorzystaniu e-handlu. Natomiast rozwijające się targowiska, ekobazarki, zielone targi, które też umożliwiają spędzanie wolnego czasu i korzystanie z zasobów lokalnego rękodzieła są coraz bardziej popularną formą sprzedaży żywności ekologicznej i lokalnej. Brak promocji i tożsamości marki producenta z marką sklepu w sieci, ograniczony asortyment świeżych produktów, jest barierą w rozwijaniu nowoczesnych form handlu.

W tworzeniu skutecznych kanałów dystrybucji ważną kwestią jest zapewnienie infrastruktury, umożliwiającej współpracę i przepływ towarów w poszczególnych ogniwach kanału dystrybucji. Organizacja obrotu towarami, zapewnienie systematycznego przepływu i warunków umożliwiających sprawność funkcjonowania poszczególnych uczestników kanału jest przejawem dojrzałości rynku. Na rynku żywności ekologicznej organizacja i usprawnienie handlu na poziomie gospodarstwa rolnego jest jednym z problemów i wyzwań

w procesie kształtowania rozwoju tego rynku. Uwzględniając zakres produkcji w ekologicznych gospodarstwach rolnych, skalę tej produkcji, wydajność, rozdrobnienie gospodarstw, specyfikę ich oferty produkcyjnej czy wreszcie możliwości w zakresie przechowywania, konfekcjonowania czy przetwórstwa, to bardzo złożony problem w organizacji funkcjonowania ogniwa zajmującego się dystrybucją towarów z gospodarstwa do kolejnych ogniw. W badaniach podjęto problem identyfikacji form sprzedaży produktów roślinnych i zwierzęcych w ekologicznych gospodarstwach rolnych oraz uwzględniono opinię ekspertów dotyczącą form sprzedaży popularnych w przyszłości, które umożliwiałaby organizację sprzedaży w ramach tego ogniwa, badani mogli wskazać więcej niż jedna odpowiedź (Tabela 67)

Tabela 67. Formy sprzedaży produktów ekologicznych z gospodarstw ekologicznych w opinii badanych właścicieli gospodarstw oraz rozwojowe formy sprzedaży w gospodarstwach ekologicznych w opinii ekspertów

Formy sprzedaży	Produkty roślinne w %	Produkty zwierzęce w %	Formy sprzedaży w gospodarstwach, rozwijające strukturę rynku w opinii ekspertów w %
1. bezpośrednio w gospodarstwie	72,49	78,7	30,8
2. kontrakty z firmami eksportującymi	10,02	55,2	67,8
3. przetwórnice (także spółdzielnie mleczarskie)	68,8	86,9	74,9
4. targowiska, ryneczki, targi	43,8	50,46	40,7
5. giełda internetowa	28,6	8,0	56,9
6. rynek hurtowy	10,91	4,3	26,9
7. giełdy towarowe	9,0	6,0	38,9
8. sklepy specjalizujące się w sprzedaży żywności ekologicznej	3,2	0	37,9
9. dostawy do gastronomii (restauracje, szpitale, stołówki szkolne)	12,3	0	47,0
10. dostawy bezpośrednio do konsumenta	51,8	24,4	26,8
11. sprzedaż przez e-bazarek	15,4	1,0	68,9
12. sprzedaż w sklepie internetowym	27,7	0	37,9
13. dyskonty	0	0	10,9
14. hipermarkety	0	0	39,1
15. drogerie	0	0	25,1

Główne formy sprzedaży produktów roślinnych w deklaracji badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych to:

- bezpośrednio w gospodarstwie (ok. 73% badanych),
- sprzedaż do przetwórci, także do spółdzielni mleczarskich, które niestety często skupują surowiec jako towar z gospodarstwa konwencjonalnego (ok 70% badanych deklaruje taką formę sprzedaży),
- dostawy bezpośrednio do konsumenta (ok. 52% badanych),
- targowiska, ryneczki, targi (ok. 44% badanych właścicieli gospodarstw),
- giełda internetowa czy sprzedaż w sklepie internetowym (po ok. 30% ankietowanych).

Produkty zwierzęce badani producenci sprzedają :

- do przetwórci ok. 87 % producentów realizujących produkcję zwierzęcą w takiej formie realizuje jej sprzedaż,

- sprzedaż w gospodarstwie szczególnie w przypadku drobiu deklaruje ok 80% ankietowanych,
- targowiska, to popularna forma sprzedaży, która jest wykorzystywana przypadku ok. 50% właścicieli gospodarstw,
- dostawy bezpośrednio do konsumenta realizuje ponad 20% rolników.

Eksperci jako przyszłościowe formy sprzedaży produktów ekologicznych na poziomie gospodarstwa, które przyczynią się do poprawy sprawności funkcjonowania rynku to:

- przetwórnice – ok. 75%,
- kontrakty z firmami eksportującymi – ok. 68% ,
- sprzedaż przez e-bazarek – 69% i giełda internetowa – 57%,
- hipermarkety – ok.40%.

W opinii badanych ekspertów rozwiązaniami usprawniającymi funkcjonowanie rynku żywności ekologicznej będzie wprowadzenie nowoczesnych form sprzedaży towarów wytwarzanych przez gospodarstwa ekologiczne, kontrakty z przetwórcami czy sprzedaż produkcji roślinnej czy zwierzęcej w ramach kontraktów firmom eksportującym zapewni rynki zbytu oraz dostępność surowców w przetwórstwie. W opinii ekspertów koniecznym będzie również wprowadzenie oferty produktów ekologicznych z gospodarstw rolnych do oferty e-bazarkach czy giełdach internetowych. Jednak aby te formy mogłyby być realizowane potrzebna jest koncentracja produkcji, wprowadzenie standaryzacji produkcji, pozyskanie kompetencji w zakresie dostarczenia towaru o określonych parametrach jakościowych i wymaganej skali.

Główne pożądane formy współpracy realizowane z dostawcami z opinii przetwórców zaprezentowano w tabeli 68.

Tabela 68. Pożądane formy organizacji współpracy z dostawcami surowców ekologicznych do przetwórstwa w opinii przetwórców (w%)

Formy zakupu	Struktura w %
długoterminowe indywidualne kontrakty z rolnikami	44.3
kontrakty z grupą producencką lub spółdzielnią ekologicznych producentów rolnych	18.6
umowy handlowe długoterminowe z pośrednikami	2.1
zakup na giełdach hurtowych w Polsce	10.0
zakup na rynkach towarowych w Polsce	9.3
import za pośrednictwem firm handlowych	7.1
kontrakty z producentami z zagranicy	8.6
zakup na elektronicznych giełdach z ofertą surowców ekologicznej produkcji rolnej	44.3

Jak deklarują badani przetwórcy główne formy zapewniające dostawy surowców do przetwórnicy, to w opinii ponad 40% **długoterminowe indywidualne kontrakty z rolnikami i zakup na elektronicznych giełdach**, w których ofercie są surowce z ekologicznej produkcji rolnej. Około 20% ankietowanych wskazuje, że zakupu surowców powinien być realizowany z wykorzystaniem kontraktów z grupą producencką czy spółdzielnią ekologicznych producentów rolnych.

Kolejne ogniwo funkcjonujące w kanale dystrybucji to przetwórcy, którzy także powinni realizować sprawną i skuteczną sprzedaż do odbiorców, którzy będą rynkami docelowymi. W badaniach podjęto próbę diagnozy form sprzedaży, które występują w badanych podmiotach z sektora przetwórstwa oraz zgromadzono opinię ekspertów dotyczącą diagnozy pożądaných form sprzedaży produktów ekologicznych przez przetwórcie w przyszłości, w kontekście kształtowania rozwoju tego rynku (Tabela 69).

Tabela 69. Formy sprzedaży oferty produktów ekologicznych realizowane w badanych przetwórciach w opinii badanych przetwórców i ekspertów (w%)

Formy sprzedaży	Formy sprzedaży deklarowane przez przetwórców	Formy sprzedaży w przyszłości w opinii ekspertów
	Struktura odpowiedzi w %	
1. sprzedaż w sklepie firmowym	13,6	40,7
2. sprzedaż do hurtowni	42,9	67,9
3. rynek, targ	52,10	59,0
4. sprzedaż do przetwórstwa	55,7	66,8
5. dostawy do małych sklepów	71,4	89,0
6. dostawy do supermarketów	15,0	27,9
7. dostawy do gastronomii (restauracje, szpitale, stołówki szkolne)	45,0	78,9
8. sprzedaż przez e-bazarek	44,3	68,9
9. sprzedaż w sklepie internetowym	26,4	88,1
10. sprzedaż na giełdzie internetowej	24,3	84,8
11. sprzedaż do odbiorców z zagranicy	19,3	51,6
12. sprzedaż do firm eksportujących	15,8	52,8
13. sprzedaż zagranicznym pośrednikom	13,8	40,4
14. dostawy do konsumenta na zamówienie	39,7	27,9

Główne formy sprzedaży produktów na ogniwie przetwórci w opinii badanych przetwórców to:

- dostawy do małych sklepów, taką formę deklaruje ponad 70% badanych przetwórców,
- sprzedaż do dalszego przetwórstwa, tak deklaruje ok. 56% badanych szczególnie młyny, przetwórcy owoców czy warzyw,
- rynek, targ ponad 50% respondentów,
- dostawy do gastronomii, sprzedaż przez e-bazarek, sprzedaż do hurtowni czy dostawy do konsumenta realizuje 40% ankietowanych.

Atrakcyjne i pożądane formy sprzedaży z ogniwa przetwórców, to duża dywersyfikacja kanałów odbiorców w opinii badanych ekspertów kluczowe segmenty odbiorców to:

- dostawy do małych sklepów – 90%,
- **sprzedaż w sklepie internetowym, sprzedaż przez e-bazarek czy na giełdzie internetowej -ok. 90%,**
- dostawy do gastronomii -80%, przetwórstwa – 67%.
- sprzedaż do hurtowni – 70%,
- rynek, targ – 60%
- sprzedaż na rynki zagraniczne, pośrednikom czy firmom eksportującym – ponad 50%.

2.6. Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju współpracy pomiędzy uczestnikami rynku żywności ekologicznej.

Potencjał produkcji i przetwórstwa na rynku żywności ekologicznej może być wzmocniony poprzez trwałą współpracę (kontrakty) rolników z przetwórcami przy efektywnych ekonomicznie i akceptowalnych przez każdego warunkach. W związku z tym ważne jest poznanie postaw i opinii poszczególnych uczestników rynku na temat zakresu współpracy, ich pożądaných form, które powinny być wprowadzone czy barier rozwoju rynku żywności ekologicznej oraz wskazanie możliwości warunków ich eliminacji. Szczególnie jest to ważne w regionach o dużej skali produkcji surowca, a w których brakuje systemu przetwórstwa, dystrybucji i sprzedaży produktów ekologicznych.

W badaniach podjęto próbę identyfikacji stopnia rozwoju współpracy pomiędzy uczestnikami rynku żywności ekologicznej w opinii ekspertów, co zaprezentowano w tabeli 70. Jak wskazują opinie badanych ekspertów, wskazane rodzaje współpracy we wszystkich przypadkach wymagają wsparcia w zakresie wzmocnienia potencjału do dalszego rozwoju. Jak oceniają eksperci współpraca między producentami w ramach grup producenckich w opinii ok. 8% jest rozwinięta i posiadająca potencjał dalszego rozwoju, a w opinii ok. 27% badanych jest rozwinięta jednak nie posiada potencjału dalszego rozwoju.

Tabela 70. Ocena stopnia rozwoju współpracy pomiędzy wskazanymi uczestnikami rynku żywności ekologicznej opinii ekspertów *(Ocena stopnia rozwoju współpracy: 1 – nierozwinięta i niepotrzebna, 2 – nierozwinięta i potrzebna, 3 – trudno powiedzieć, 4 – rozwinięta i nieposiadająca potencjału dalszego rozwoju, 5 – rozwinięta i posiadająca potencjał dalszego rozwoju)

Rodzaj współpracy	Ocena*	%
współpraca między producentami w ramach grupy producenckiej	1	8.6
	2	15.8
	3	41.2
	4	26.8
	5	7.6
współpraca między producentami w ramach stowarzyszeń producentów rolnych	1	3.7
	2	27.1
	3	31.2
	4	26.1
	5	11.8
współpraca między producentami poza współpracą w ramach grupy producenckiej i w ramach stowarzyszeń producentów rolnych	1	3.6
	2	17.4
	3	43.8
	4	26.0
	5	9.2
współpraca między producentami a przetwórcami	2	13.2
	3	35.8
	4	37.6
	5	13.4
współpraca między przetwórcami	2	21.2
	3	41.0
	4	29.4

	5	8.4
współpraca między producentami a podmiotami sektora naukowo-badawczego	1	0.6
	2	23.3
	3	28.8
	4	37.2
	5	10.1
współpraca między przetwórcami a podmiotami sektora naukowo-badawczego	1	3.0
	2	21.6
	3	28.2
	4	37.6
	5	9.6

Współpraca pomiędzy :

- producentami w ramach grupy producenckiej,
- producentami w ramach stowarzyszeń producentów rolnych,
- producentami a przetwórcami,
- przetwórcami,
- producentami a podmiotami sektora naukowo-badawczego,
- przetwórcami a podmiotami sektora naukowo-badawczego, jak wskazują badani eksperci jest konieczna w rozwoju rynku żywności ekologicznej, szczególnie w zapewnieniu przepływu towaru i wymagają w opinii ponad 30 % badanych usprawnienia. Jak deklarują badani eksperci, są one rozwinięte niestety nie mają potencjału do dalszego funkcjonowania i rozwoju, a ponad 20% deklaruje także, że są na nieodpowiednim poziomie rozwoju a konieczne.

Intensywność i jakość współpracy w poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego rynku żywności ekologicznej jest na nieodpowiednim poziomie, a ograniczenia tej współpracy wskazują szczególnie grupy respondentów, deklaracje właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych, przetwórców i ekspertów zaprezentowano w tabeli 71.

Tabela 71. Kluczowe ograniczenia współpracy pomiędzy podmiotami występującymi na rynku żywności ekologicznej w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych, przetwórców i ekspertów (w%)

Wyszczególnienie	Właściciele gospodarstw	Przetwórcy	Eksperci
	Struktura odpowiedzi w %		
trudność w nawiązywaniu kontaktów	49,68	26,8	56,2
obawy przed negatywnymi skutkami współpracy	64,46	35,9	70,4
brak zaufania do partnerów	62,4	67,9	70,1
brak liderów integrujących producentów	50,12	46,6	54,8
brak dobrych przykładów budowania współpracy	52,56	37,9	47,8
złe doświadczenia	57,76	25,9	46,6
duże odległości między potencjalnymi partnerami	53,12	56,7	48,9
ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z innymi producentami ekologicznymi ze względu na niski poziom produkcji	54,06	46,8	57,9
ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z przetwórcami	45,54	36,5	40,5

ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z pośrednikami	44,36	19,7	56,7
ograniczone zainteresowanie przetwórców współpracą z producentami ekologicznymi	48,44	36,7	40,6

Główne ograniczenia na które wskazują poszczególne grupy uczestniczące w badaniu to:

- brak zaufania do partnerów,
- obawy przed negatywnymi skutkami współpracy,
- brak liderów integrujących producentów,
- duże odległości pomiędzy potencjalnymi partnerami,
- ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z innymi producentami ekologicznymi ze względu na niski poziom produkcji,
- złe doświadczenia z dotychczasowej współpracy.

Diagnoza ograniczeń współpracy jest różnie postrzegana w przypadku badanych właścicieli gospodarstw rolnych z różnych województw w Polsce. Niektóre aspekty związane z trudnością nawiązywania kontaktów, brakiem zaufania do partnerów czy obawy przed negatywnymi skutkami współpracy są silniej zauważane w przypadku badanych z województwa lubelskiego. Brak dobrych przykładów, złe doświadczenia czy duże odległości między potencjalnymi partnerami, to ograniczenia, które są dostrzegane silniej w porównaniu do badanych rolników z innych województw (Tabela 72).

Tabela 72. Ograniczenia współpracy pomiędzy uczestnikami kanałów dystrybucji w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych (w%)

Wyszczególnianie	Ogółem w populacji	zachodnio-pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
		Struktura odpowiedzi w %				
trudność w nawiązywaniu kontaktów	49,68	58,1	49,5	48	59,3	33,5
obawy przed negatywnymi skutkami współpracy	64,46	68,5	57,8	68,8	69,2	58,0
brak zaufania do partnerów	62,4	64,2	60,0	64,3	66,0	57,5
brak liderów integrujących producentów	50,12	52,8	47,0	53,3	52,3	45,2
brak dobrych przykładów budowania współpracy	52,56	58,1	52,5	49,9	56,5	45,8
złe doświadczenia	57,76	65,0	58	56,8	62,2	46,8
duże odległości między potencjalnymi partnerami	53,12	61,3	50,2	55,7	56,4	42
ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z innymi producentami ekologicznymi ze względu na niski poziom produkcji	54,06	56,9	59,7	54	58,5	41,2
ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z przetwórcami	45,54	46,1	49,7	52,3	40,5	39,1
ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z pośrednikami	44,36	45,1	50,9	46,9	40,2	38,7
ograniczone zainteresowanie przetwórców współpracą z producentami ekologicznymi	48,44	51,6	53,0	53,3	45,9	38,4

Z diagnozy ograniczeń wynika, że konieczna jest praca w zakresie integracji i budowania relacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami. Należy rozpatrywać uwarunkowania regionalne i bardzo osobliwie podchodzić do tworzenia relacji pomiędzy partnerami rozpatrując uwarunkowania subkulturowe. Konieczne jest poznanie oczekiwań w zakresie budowania współpracy i tworzenia relacji, które wskazywali właściciele gospodarstw rolnych, przetwórcy i eksperci (Tabela 73.)

Tabela 73. Warunki sprzyjające budowaniu współpracy wśród uczestników na rynku żywności ekologicznej w opinii badanych właścicieli gospodarstw rolnych, przetwórców i ekspertów

Wyszczególnienie	Właściciele gospodarstw rolnych	Przetwórcy	Eksperti
	w %		
organizacja seminariów edukacyjnych (dla rolników, przetwórców i pośredników) na temat budowania sieci i współpracy	63,6	82,2	58,7
wspólne wyjazdy studyjne rolników, przetwórców i pośredników	74,88	87,7	67,9
kampanie promocyjne na temat budowania sieci i zasad współpracy	59,1	89,5	67,9
pomoc w zakresie organizacji i tworzenia sieci	66,68	74,3	35,7
zaangażowanie podmiotów, które koordynowałyby współpracę między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci	62,3	56,4	46,7
wsparcie finansowe do tworzenia sieci	74,78	72,9	86,4
uruchomienie platformy umożliwiającej kontakt między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci	57,7	81,4	68,9
pomoc ekspercka	67,9	54,3	78,6

W opinii badanych grup respondentów wszystkie wymienione w badaniu działania sprzyjające budowaniu współpracy pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku żywności ekologicznej i należy je rozpatrywać jako rekomendowane do tworzenia łańcucha marketingowe na rynku żywności ekologicznej.

Uwzględniając skalę aprobaty poszczególnych grup badanych respondentów można wskazać kluczowe pożądane działania, które umożliwiają tworzenie sieci współpracy pomiędzy partnerami na rynku żywności ekologicznej i są to:

- konieczność wsparcia finansowego partnerów gotowych do tworzenia sieci,
- wspólne wyjazdy studyjne rolników, przetwórców i pośredników,
- kampanie promocyjne na temat budowania sieci i zasad współpracy,
- organizacja seminariów edukacyjnych (dla rolników, przetwórców i pośredników) na temat budowania sieci i współpracy,
- pomoc ekspercka.

Rekomendacje w zakresie budowania współpracy mogą być zróżnicowane w zależności po rodzaju podmiotów ich potrzeb integracyjnych czy związane z uwarunkowaniami regionalnymi. Dlatego w poszukiwaniu skutecznych form tworzenia warunków współpracy pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku żywności ekologicznej należy uwzględnić specyfikę danego regionu. W tabeli 74 zaprezentowano opinie właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych z uwzględnieniem województw, w której można zauważyć szczególne potrzeby integracyjne w danych województwach.

Tabela 74. Determinanty budowania współpracy wśród uczestników na rynku żywności ekologicznej w opinii badanych właścicieli gospodarstw rolnych

Wyszczególnianie	Ogółem w populacji	zachodnio-pomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
		Struktura odpowiedzi w %				
organizacja seminariów edukacyjnych (dla rolników, przetwórców i pośredników) na temat budowania sieci i współpracy	63,6	66	60,8	62,6	72,5	56,1
wspólne wyjazdy studyjne rolników, przetwórców i pośredników	74,88	77,7	70,7	72,3	83,3	70,4
kampanie promocyjne na temat budowania sieci i zasad współpracy	59,1	70,8	52,7	57,8	70,6	43,6
pomoc w zakresie organizacji i tworzenia sieci	66,68	78,5	57,5	65,8	77,1	54,5
zaangażowanie podmiotów, które koordynowałyby współpracę między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci	62,3	71,6	56	60,5	69,1	54,3
wsparcie finansowe do tworzenia sieci	74,78	81,6	73,2	72,3	80,8	66,0
uruchomienie platformy umożliwiającej kontakt między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci	57,7	69,0	56,9	50,7	66,5	45,4
pomoc ekspercka	67,9	73,1	68,7	69,0	73,6	55,1

Jak wynika z przeprowadzonych badań i w opinii badanych właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych :

1. organizacja seminariów edukacyjnych (dla rolników, przetwórców i pośredników) na temat budowania sieci i współpracy, szczególnie jest oczekiwana przez właścicieli gospodarstw z województw a lubelskiego,
2. wspólne wyjazdy studyjne rolników, przetwórców i pośredników oczekują w zdecydowanej większości badani z województwa lubelskiego,
3. kampanie promocyjne na temat budowania sieci i zasad współpracy, deklarują zdecydowanie silniej badani z województwa zachodniopomorskiego i lubelskiego,
4. pomoc w zakresie organizacji i tworzenia sieci w większej skali zauważają rolnicy w województwa zachodniopomorskiego,
5. zaangażowania podmiotów, które koordynowałyby współpracę między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci oczekują badani z województwa zachodniopomorskiego,

6. wsparcie finansowe do tworzenia sieci jest konieczne szczególnie w opinii rolników z województwa zachodniopomorskiego i lubelskiego,
7. uruchomienia platformy umożliwiającej kontakt między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci oczekują badani z województwa zachodniopomorskiego,
8. pomoc ekspercka jest konieczna szczególnie w opinii badanych z województwa zachodniopomorskiego i lubelskiego.

Jednym z kluczowych obszarów wymagających pogłębionej analizy jest kwestia działań podejmowanych na wszystkich szczeblach łańcucha marketingowego, który w ujęciu modelowym tworzą: producenci (gospodarstwa rolne), przetwórcy, pośrednicy. Pożądanym skutkiem stworzenia i wdrożenia współpracy w ramach działań marketingowych na rynku żywności ekologicznej powinno być usprawnienie procesów rynkowych, szczególnie w odniesieniu do dystrybucji produktów ekologicznych. Wprowadzenie działań opartych na integracji i współpracy powinno przełożyć się na rozwój rynku żywności ekologicznej, z którego skorzystają wszyscy jego uczestnicy, a w szczególności konsumenci, producenci i przetwórcy.

2.7. Wolumen oferty sektora rolnictwa ekologicznego w produkcji roślinnej i zwierzęcej o najwyższym potencjale rozwoju oraz kluczowe atrybuty oferty żywności ekologicznej.

Zwiększenie skali produkcji, rozwój gospodarstw ekologicznych, zintensyfikowanie skali inwestycji, zależy od perspektyw funkcjonowania rynku także skali opłacalności i rentowności produkcji. W sektorze rolnictwa ekologicznego, produkcji ekstensywnej, przy rozdrobnionym areale upraw, ograniczonym rynku zbytu, deficycie siły roboczej warunkiem koniecznym jest uzyskanie dochodu umożliwiającego pokrycie kosztów funkcjonowania gospodarstwa. Z tym samym problemem związany jest rozwój przetwórstwa i poziom marż jakie występują na poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego na rynku żywności ekologicznej. Poziom nadwyżki dochodów nad kosztami decyduje o sprawności działania rynku i determinuje skalę podaży i popytu. W badaniach uwzględniono diagnozę nadwyżki dochodów nad kosztami, którą uzyskują poszczególni uczestnicy rynku i w tabeli 75. zaprezentowano deklaracje właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych z uwzględnieniem podziału na województwa, w których realizowano badania i były to gospodarstwa wskazujące taką produkcję. W prezentacji wyników uwzględniono średni poziom deklarowanego przez badanych poziomu nadwyżki w przypadku każdej z kategorii produkcji. W populacji badanych gospodarstw ekologicznych 70% wskazuje na realizację produkcji roślinnej, 55 % deklaruje produkcję zwierzęcą, w tym 25% gospodarstw realizuje produkcję mieszaną.

Tabela 75. Średni poziom uzyskiwanej nadwyżki dochodu nad kosztami w przypadku realizowanej produkcji zwierzęcej w opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych (w%)

Rodzaj produkcji	Struktura gospodarstw deklarujących produkcję	Średnio w gospodarstwach deklarujących produkcję					zachodnio pomorskie	
	w %		podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie		
			średnia w %					
1. trzoda chlewna	3,04	27,89	33,75	20,13	28,52	24,09	32,95	
2. bydło mleczne	10,59	17,59	20,00	8,00	21,43	17,50	21,00	
3. bydło opasowe	17,70	22,73	27,86	22,22	21,88	17,50	24,17	
4. konie	6,00	23,97	27,08	25,48	25,53	19,55	22,23	
5. owce	1,56	17,45	16,43	18,33	17,50	b.d.	b.d.	
6. kozy	7,26	28,55	12,60	22,50	31,67	31,00	45,00	
7. drób	6,37	45,50	27,50	75,00	35,00	40,00	50,00	
8. jaja	10,00	38,01	64,23	36,67	27,50	31,67	30,00	
9. mleko krowie	4,37	17,59	30,00	12,14	18,33	17,50	10,00	
10. mleko kozie	1,41	39,67	b.d.	b.d.	41,67	30,00	41,67	
11. inne: strusie	2,15	16,40	b.d.	12,00	b.d.	20,00	20,00	

Najczęściej badani deklarują produkcję bydła opasowego i mlecznego to ok. 28% badanych gospodarstw, część z nich prowadzi te rodzaje produkcji jednocześnie, popularna jest hodowla kóz ok. 7% czy produkcja drobiu ponad 6% i jaj 10%.

Jak wynika z deklaracji badani właściciele w każdej z wymienionych rodzajów produkcji zwierzęcej w ujęciu średniej uzyskują nadwyżkę dochodu nad kosztami i najwyższy poziom jest w przypadku produkcji drobiu średnio w populacji ok. 45% , także produkcja jaj czy

mleka koziego generują średnio ok. 40% marżę. Produkcja kóz i trzody chlewnej są także dochodowe i generują średnio ok. 30% nadwyżkę.

Ważnym aspektem rozważań jest fakt, który wynika z badań w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych, iż deklarowany poziom nadwyżki nie jest jednakowy i satysfakcjonujący w przypadku wszystkich gospodarstw, część z nich nie jest w stanie podać szacowanego kosztu czy dochodu, a inna grupa deklaruje, że generuje ewentualnie do 5% takiej nadwyżki.

W szacowaniu potencjału podaży i możliwości jej rozwoju, istotnym jest wskazanie poziomu satysfakcjonującej marży jaką chcieliby uzyskać producenci i która umożliwi im podjęcie decyzji o rozwoju produkcji, w badaniach uczestniczyli właściciele gospodarstw i eksperci (Tabela 76.).

Tabela 76. Deklarowany poziom nadwyżki dochodu nad kosztami przy którym rozwijano by wskazaną produkcję zwierzęcą w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych i ekspertów

Rodzaj produkcji	właściciele gospodarstw	eksperti
	średnio w %	
1. trzoda chlewna	39,25	30,0
2. bydło mleczne	34,11	40,0
3. bydło opasowe	37,23	50,0
4. konie	43,42	43,0
5. owce	26,90	36,0
6. kozy	36,60	40,0
7. drób	39,92	36,0
8. jaja	42,50	40,0
9. mleko krowie	34,62	30,0
10. mleko kozie	30,67	50,0
11. inne : strusie	23,33	20,0

Szacowany poziom nadwyżki dochodu nad kosztami w przypadku opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych prowadzących przedmiotową działalność i tych którzy jej nie prowadzą, waha się w przedziale od 25 do 40% i zależy od rodzaju prowadzonej działalności. Zabezpieczenie stałego poziomu nadwyżki daje szansę na perspektywy inwestycyjne i możliwości rozwoju z założeniem pewnego rynku zbytu. W opinii ekspertów, te nadwyżki są ok.5- 15% wyższe w porównaniu do deklaracji właścicieli gospodarstw, w przypadku produkcji bydła opasowego, mleka koziego, hodowli owiec, bydła mlecznego. Szacunki ekspertów są niższe od 2 do 9 % w przypadku produkcji mleka krowiego, produkcji drobiu, trzody chlewnej.

Właściciele gospodarstw mają różne oczekiwania co do poziomu marży w zależności od miejsca, w której realizują działalność (Tabela 77).

Najwyższe nadwyżki, które umożliwią rozwijanie działalności chcą uzyskiwać badani rolnicy z województwa podlaskiego w przypadku produkcji trzody chlewnej, bydła mlecznego, opasowego czy koni. W przypadku produkcji kóz, drobiu i jaj badani z województwa mazowieckiego do decyzji o rozwijaniu wymienianej produkcji oczekują ok 50% nadwyżki i jest to najwyższy wskaźnik wśród województw w których realizowano badania.

Tabela 77. Deklarowany poziom nadwyżki dochodu nad kosztami przy którym rozwijano by wskazana produkcję zwierzęcą w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych z uwzględnieniem województw

Rodzaj produkcji	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie	Ogółem w populacji
	średnia w %					
1. trzoda chlewna	37,00	45,00	42,00	36,43	35,83	39,25
2. bydło mleczne	35,00	39,00	36,65	33,7	26,18	34,11
3. bydło opasowe	35,95	40,58	38,85	37,56	33,2	37,23
4. konie	45,00	67,08	25,04	48,00	32,00	43,42
5. owce	b.d.	25,00	32,00	27,5	30,00	26,90
6. kozy	45,00	28,00	28,33	31,67	50,00	36,60
7. drób	46,67	31,25	35,00	31,67	55,00	39,92
8. jaja	45,00	47,5	30,00	40,00	50,00	42,50
9. mleko krowie	35,00	38,75	34,25	38,00	27,08	34,62
10. mleko kozie	45,00	b.d.	25,00	45,00	38,33	30,67
11. inne : strusie	50,00	b.d.	16,67	b.d.	50,00	23,33

Produkcja zwierzęca nie jest mocną stroną sektora ekologicznej produkcji rolnej w Polsce, więc w perspektywie tworzenia warunków do rozwijania potencjału produkcji konieczne jest zbudowanie zespołów i grup producenckich, które będą uzyskiwały akceptowalny poziom kosztów i dochodów czy skali produkcji. Konieczne jest także z uwagi na specyfikę produkcji m.in. drób zapewnienie płynnego odbioru surowca po zagwarantowanych cenach. W innym przypadku większość gospodarstw będzie realizowała produkcje roślinną i niestety z zakresu przemysłowej produkcji t.j. zielonek czy kukurydzy przeznaczonej na pasze.

W ocenie wolumenu atrakcyjnych w produkcji i ofercie rynkowej surowców, które mogą w przyszłości być perspektywiczne cenna jest opinia właścicieli, przetwórców i ekspertów, które kategorie produkcji zwierzęcej będą popularne oraz będzie na nie zapotrzebowanie (Tabela 78).

Tabela 78. Oferta z największym potencjałem rozwoju na rynku żywności ekologicznej w opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych, ekspertów i przetwórców

Rodzaj produkcji	właściciele gospodarstw	eksperci	przetwórcy
	Struktura w %		
1. trzoda chlewna	7,58	30,0	15,0
2. bydło mleczne	9,91	49,5	67,0
3. bydło opasowe	15,16	30,4	25,0
4. konie	1,90	3,0	2,0
5. owce	3,35	20,6	30,0
6. kozy	3,50	49,4	50,0
7. drób	12,97	66,6	69,0
8. jaja	18,95	69,0	56,0
9. mleko krowie	13,56	39,7	68,5
10. mleko kozie	13,12	40,6	70,8

W ocenie wolumenu ekologicznej produkcji zwierzęcej zdecydowanie opinie ekspertów i przetwórców są bardziej zbieżne w porównaniu z opinią właścicieli gospodarstw ekologicznych. Bardzo ważnym zjawiskiem zaobserwowanym w badaniach jest fakt, że

badani rolnicy w większości nie mają wiedzy co do oczekiwań rynku czyli konsumentów i przetwórców, na to także wskazują wyniki badań.

W ocenie przetwórców i ekspertów bardzo duży potencjał jest w przypadku **produkcji bydła mlecznego** z uwagi na zapotrzebowanie na **mleko krowie** i tak deklaruje ok.70 przetwórców i ponad 40% ekspertów, także produkcję mleka jako ofertę z potencjałem oceniają rolnicy i ok. 14% z nich taką opinię wyraziło i jest jeden z najwyższych wskaźników w tej grupie badanych.

Oferta z potencjałem rozwojowym w opinii przetwórców i ekspertów, także dużej części rolników to **produkcja drobiu, jaj czy mleka koziego**.

Z uwagi na specyfikę produkcji i doświadczenie, kompetencje należy potencjał rozwoju produkcji ekologicznej rozpatrywać w ujęciu regionalnym (Tabela 79)

Tabela 79. Oferta z największym potencjałem rozwoju na rynku żywności ekologicznej w opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych z uwzględnieniem województw (w%)

Rodzaj produkcji	Ogółem w populacji w %	w tym				
		zachodnio pomorskie	podlaskie	warmińsko -mazurskie	lubelskie	mazowieckie
		% wskazań				
1. trzoda chlewna	7,58	19,23	26,92	21,15	19,40	13,46
2. bydło mleczne	9,91	17,65	23,53	32,35	11,76	14,71
3. bydło opasowe	15,16	14,42	21,15	34,62	15,42	15,38
4. konie	1,90	0,00	61,54	23,08	15,38	0,00
5. owce	3,35	0,00	39,13	39,13	8,70	13,04
6. kozy	3,50	16,67	20,83	37,50	12,50	12,50
7. drób	12,97	29,21	12,36	22,47	19,10	16,85
8. jaja	18,95	27,69	16,92	17,69	19,23	18,46
9. mleko krowie	13,56	17,20	16,13	35,48	13,98	17,20
10. mleko kozie	13,12	22,22	5,56	38,89	15,56	17,78

Badani rolnicy z województwa podlaskiego wskazują na atrakcyjność ekologicznej produkcji trzody chlewnej, koni i owiec. W przypadku badanych właścicieli z województwa zachodniopomorskiego istotna jest hodowla drobiu i produkcja jaj, a badani z województwa warmińsko-mazurskiego wskazują na produkcje mleka krowiego i koziego.

W poszukiwaniu perspektyw rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej określono oczekiwaną średnią nadwyżkę dochodu nad kosztami w przypadku wybranych kategorii produkcji uwzględniając opinie rolników realizujących każdy ze wskazanych rodzajów produkcji oraz opinię ekspertów. Produkcja roślinna jest bardziej popularną formą realizacji produkcji ekologicznej w badanych gospodarstwach rolnych i 70% z nich taką działalność deklaruje.

W opinii badanych właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych nadwyżka dochodu nad kosztami w ekologicznej produkcji roślinnej jest poziomie ok. 30% i jest najwyższa w przypadku warzyw i zmienników (Tabela 80).

Tabela 80. Deklaracja badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych w zakresie uzyskiwanej nadwyżki nad kosztami w przypadku realizowanej produkcji roślinnej (w%)

Rodzaj upraw	Struktura gospodarstw deklarujących produkcję	średnio w populacji deklarującej produkcję	warzywno-mazurskie	lubelskie	mazowieckie	podlaskie	zachodniopomorskie
	średnia w %						
1. zboża	65,78	26,90	25.96	27.28	24.24	24.14	32.89
2. ziemniaki	11,19	31,57	26.25	33.19	28.43	30.76	39.20
3. strączkowe	7,26	25,74	31.63	21.56	23.62	27.74	24.15
4. warzywa	13,26	35,78	22.64	41.10	34.57	28.04	52.55
5. owoce	8,96	27,38	16.43	33.26	27.33	28.54	31.36
6. inne : kukurydza, zielonka	18,37	27,89	20.13	28.52	24.09	33.75	32.95

Trzeba pamiętać, że jest to wskaźnik średniej nadwyżki i kilkanaście procent z badanych gospodarstw uzyskuje nadwyżkę na poziomie 2-3% lub nie jest w stanie określić jej poziomu z uwagi na brak kalkulacji kosztów czy dochodów oraz z uwagi na brak stabilności cen uzyskiwanych z swoje produkty.

Jak wynika z deklaracji badanych najwyższe marże uzyskują rolnicy w przypadku zbóż, zmienników i warzyw w województwie zachodniopomorskim. Warzywa strączkowe są najbardziej atrakcyjne z uwagi na nadwyżkę dochodów nad kosztami w przypadku województwa warmińsko-mazurskiego, a produkcja owoców jest najbardziej atrakcyjna w województwie lubelskim.

Potencjał rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej w Polsce powinniśmy wykorzystać, rozwijać wydajność i skalę produkcji, z uwagi na dynamicznie rozwijające się trendy. Zainteresowanie konsumentów dietą wegetariańską i oczekiwania wobec jakości żywności wzrasta, czego skutkiem będzie wzrost skali spożycia ekologicznej produkcji roślinnej. Zwiększy się zapotrzebowanie sektora przetwórców na ekologiczne surowce roślinne. W tym mikroklimacie uwarunkowań należy diagnozować warunki rozwoju ekologicznej produkcji roślinnej. W badaniach podjęto próbę diagnozy w jakich okolicznościach nadwyżki dochodu nad kosztami w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych i ekspertów możliwy będzie wzrost produkcji wybranych kategorii produkcji (Tabela 81).

W opinii badanych rolników oczekiwania co do nadwyżki dochodu nad kosztami w przypadku ekologicznej produkcji roślinnej z uwagi na niestabilność produkcji, brak możliwości przewidywania skali zbiorów oraz wrażliwość produkcji w porównaniu do produkcji zwierzęcej jest większa, stąd oczekiwania co do marży również. Rozwój produkcji ekologicznych zbóż, ziemniaków, strączkowych, warzyw, owoców jest możliwy w opinii badanych właścicieli gospodarstw rolnych przy uzyskiwaniu ponad 40% nadwyżki a w przypadku niektórych kategorii np. warzyw ok. 50%.

Tabela 81. Deklarowany poziom nadwyżki dochodu nad kosztami przy którym rozwijano by wskazaną produkcję w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych i ekspertów (w%)

Rodzaj upraw	właściciele gospodarstw ekologicznych	eksperti
	Średnie wskazań w %	
1. zboża	45,73	38,0
2. ziemniaki	49,86	36,0
3. strączkowe	45,51	35,0
4. warzywa	51,33	48,0
5. owoce	42,16	56,0
6. inne : kukurydza,zielonka	48,02	30,0

Eksperti przewidywali ponad 30% nadwyżki i najwyższe w przypadku owoców 56%, jest wyższy poziom w porównaniu do deklaracji producentów rolnych , i warzyw gdzie eksperti wskazali 48% wskaźnik marży. Uwzględniając deklarowane obecne poziomy wskaźników uzyskiwane w badanych gospodarstwach oczekiwany jest średni od 15 do ponad 20% wzrost marż , i ten poziom może być akceptowany przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych.

Istotnym w określeniu potencjału produkcji roślinnej ekologicznych gospodarstw rolnych jest wskazanie specyfiki funkcjonowania tych gospodarstw w poszczególnych regionach kraju i jak wskazują badania już na przykładzie tych pięciu województw można zauważyć zróżnicowanie oczekiwań (Tabela 82).

Tabela 82. Średni deklarowany poziom nadwyżki dochodu nad kosztami przy którym rozwijano by wskazaną produkcję w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych z uwzględnieniem województw

Rodzaj upraw	zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie	Średnio w populacji
	średnia w %					
1. zboża	50.79	45.64	40.95	46.05	45.24	45,73
2. ziemniaki	57.08	48.15	43.90	53.77	46.39	49,86
3. strączkowe	46.45	48.17	46.34	40.31	46.29	45,51
4. warzywa	65.63	45.77	37.29	57.68	50.30	51,33
5. owoce	47.84	48.03	26.61	46.32	42.00	42,16
6. inne : kukurydza,zielonka	57.94	43.17	38.99	48.02	51.96	48,02

Poziom uzyskiwanych marż przy, którym producenci rolni będą rozważać rozwój produkcji w przypadku zbóż, ziemniaków, warzyw jest najwyższy w przypadku badanych z województwa zachodniopomorskiego i jest na poziomie powyżej 50%. Rozwój produkcja strączkowych czy warzyw w przypadku województwa podlaskiego będzie możliwy także przy uzyskaniu nadwyżki na poziomie ok.48%, w przypadku rolników z województwa warmińsko-mazurskiego to poziom ok.27%.

Poziom kosztów i szacowane dochody uzyskiwane ze sprzedaży w gospodarstwie są uzależnione m.in. od skali produkcji, skali kosztów jednostkowych oraz poziomu cena jakie mogą uzyskiwać właściciele za wytworzone towary. Przy tak rozdrobnionej produkcji i różnorodnych formach sprzedaży oraz z uwagi na specyfikę segmentu klientów szacunki poziomu kosztów, cen, dochodów powinny być przeprowadzane w poszczególnych segmentach gospodarstw. Istotnym zidentyfikowanym w trakcie badań problemem jest

powszechne zjawisko braku świadomości poniesionych kosztów oraz trudność w określeniu uzyskiwanych cen czy dochodu. Brakuje w wielu gospodarstwach kalkulacji ekonomicznej podejmowanych decyzji inwestycyjnych czy rozwojowych, brakuje orientacji co to kosztochłonności alternatywnych działalności rolniczej w relacji do prowadzonej. Koniecznym zatem wydaje się ciągłe kształcenie menedżerskie czy potrzeba menedżerów gospodarstw rolnych, którzy będą podejmować decyzje uwarunkowane czynnikami makro i mikroekonomicznymi aby tworzyć przewagę konkurencyjną ekologicznej produkcji rolnej.

Atrakcyjność produkcji roślinnej w kontekście zapotrzebowania rynku widzą zdecydowanie eksperci i ok.60% z nich wskazuje na atrakcyjność w obrocie wszystkich wskazanych kategorii produkcji roślinnej (Tabela 83). Uwzględniając opinie badanych właścicieli gospodarstw rolnych, przetwórców i ekspertów główne segmenty ekologicznej produkcji roślinnej to:

- warzywa,
- zboża,
- owoce.

Potencjał w przypadku zapotrzebowania na nasiona strączkowe widzą eksperci ok.68% i przetwórcy ok.58%.

Tabela 83. Oferta z największym potencjałem rozwoju na rynku żywności ekologicznej w opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych, ekspertów i przetwórców

Rodzaj upraw	właściciele gospodarstw ekologicznych	ekspertów	przetwórcy
	Średnie wskazań w %		
1. zboża	23,61	77,9	45,0
2. ziemniaki	14,67	59,0	30,0
3. strączkowe	11,30	68,0	58,0
4. warzywa	26,93	78,0	67,0
5. owoce	17,48	69,0	55,0
6. inne : kukurydza, zioła	6,01	56,0	12,0

Tabela 84. Oferta z największym potencjałem rozwoju na rynku żywności ekologicznej w opinii badanych właścicieli gospodarstw ekologicznych z uwzględnieniem województw

Rodzaj upraw	Ogółem wśród badanych rolników	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie	zachodniopomorskie
	Struktura odpowiedzi w %					
1. zboża	23,61	17,38	28,57	15,71	16,90	21,43
2. ziemniaki	14,67	25,29	18,77	15,33	22,22	18,39
3. strączkowe	11,30	10,95	50,25	8,46	25,37	4,98
4. warzywa	26,93	18,79	21,92	14,82	22,34	22,13
5. owoce	17,48	21,86	24,76	14,79	19,29	19,29
6. inne : zioła	6,01	27,10	22,43	17,76	14,02	18,69

Potencjał rozwoju rynku w opinii producentów z wybranych województw gdzie realizowano badania w niektórych kategoriach jest zróżnicowany i deklaracje w zakresie atrakcyjności poszczególnych rodzajów produkcji również:

- warzywa – zachodniopomorskie
- ziemniaki- podlaskie,
- strączkowe – warmińsko-mazurskie,
- owoce- warmińsko-mazurskie,
- zioła- podlaskie.

W opinii badanych przetwórców nadwyżka przychodów nad kosztami w poszczególnych rodzajach działalności jest różna i najwyższa jest uzyskiwana w przypadku przetwórstwa drobiu średnio na poziomie 47%. Przetwarzanie ryb, przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw, przetwórstwo mleka oraz destylowanie , rektyfikowanie i mieszanie alkoholi są to kategorie działalności, które w opinii badanych uzyskują ok. 40% nadwyżkę dochodów nad kosztami (Tabela 85).

Tabela 85. Ocena opłacalności produkcji wybranych kategorii przetwórstwa w sektorze żywności ekologicznej w opinii przetwórców (w%)

Rodzaje produkcji	Ile nadwyżki nad kosztami uzyskuje się w przypadku realizowanej działalności?	Przy jakim poziomie nadwyżki nad kosztami rozwijano by działalność?
	średnia w %	średnia w %
1. produkcja soków z owoców i warzyw	25,0	45,5
2. pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	39,5	50,5
3. pakowanie (z wyłączeniem jaj), etykietowanie, konfekcjonowanie, znakowanie itp. (przygotowanie z wyłączeniem przetwarzania)	30,5	41,0
4. przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	47,0	55,5
5. produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych	15,0	68,0
6. produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	26,8	50,5
7. produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek	30,8	65,0
8. przetwórstwo mleka i wyrób serów	35,0	50,5
9. produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych	28,0	70,0
10. wytwarzanie produktów przemiału zbóż	25,0	56,0
11. destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi	38,0	60,0
12. produkcja piwa	b.d.	b.d.
13. wytwarzanie gotowych posiłków i dań	b.d.	b.d.
14. przetwórstwo herbaty i kawy	38,0	60,0
15. produkcja przypraw	18,0	47,0
16. przygotowanie - artykuły rolno-spożywcze	b.d.	b.d.
17. przetwarzanie i konserwowanie ryb, skorupiaków i mięczaków	45,0	85,5

Pomimo wskazywanego poziomu nadwyżki, która jest uzyskiwana w przetwórstwie ekologicznych surowców nie są to poziomy satysfakcjonujące, które umożliwiają rozwój produkcji czy rozpoczęcie inwestycji. Jak wskazują badania, aby podejmować działania w

kierunku rozwoju potencjału przetwórstwa w poszczególnych kategoriach konieczny jest wzrost rentowności i tak:

- rozwój produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych będzie możliwy przy uzyskaniu nadwyżki dochodów nad kosztami na poziomie 70%,
- produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek w szerszym zakresie jest możliwa przy uzyskaniu nadwyżki na poziomie 65%,
- produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych – 68%,
- destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi czy przetwórstwo herbaty i kawy – 60%.

W opinii przetwórców atrakcyjne formy działalności gospodarczej, które w przyszłości będą kluczowe w dyskusji nad rozwojem przetwórstwa na rynku żywności ekologicznej to (Tabela 86) :

- wytwarzanie produktów przemiału zbóż (ok.88 % badanych),
- produkcja soków z owoców i warzyw (ok.78% badanych),
- przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu (ok.68% badanych),
- produkcja pieczywa i świeżych wyrobów ciastkarskich(ok.59%),
- destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi (ok.57%).

Tabela 86. Ocena atrakcyjności produkcji w przyszłości wybranych kategorii przetwórstwa w sektorze żywności ekologicznej w opinii przetwórców (w%)

Rodzaje produkcji	Na które z rodzajów działalności jest lub będzie największe zapotrzebowanie?
	Struktura w %
1.produkcja soków z owoców i warzyw	78,5
2.pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	36,7
3.przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	67,8
4.produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	37,5
5.produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek	58,9
6.przetwórstwo mleka i wyrób serów	47,9
7.produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych	48,9
8.wytwarzanie produktów przemiału zbóż	87,9
9.destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi	56,9
10.produkcja piwa	38,9
11.wytwarzanie gotowych posiłków i dań	36,8
12.przetwórstwo herbaty i kawy	27,9
13.produkcja przypraw	48,9
14.przetwarzanie i konserwowanie ryb, skorupiaków i mięczaków	38,8

Najważniejszym jednak w kontekście poszukiwania wolumenu oferty produktów atrakcyjnych na rynku żywności ekologicznej są opinie i deklaracje konsumentów, które stanowią popyt pierwotny. Bardzo istotnym w kontekście budowania chłonności popytu i sprawności funkcjonowania sektora jest określenie po pierwsze preferencji konsumentów, diagnoza potencjału produkcji i przetwórstwa oraz handlu następnie.

Badani konsumenci żywności ekologicznej deklarowali pożądaną ofertę produktów żywności ekologicznej, które obecnie i w przyszłości będą atrakcyjną ofertą na rynku. Wyniki badań zaprezentowano w ujęciu deklaracji całej populacji i z uwzględnieniem badanych z poszczególnych województw gdzie te przeprowadzono badania (Tabela 87.).

Tabela 87. Deklaracje badanych konsumentów w zakresie pożądaných produktów żywności ekologicznej z uwzględnieniem województw (w%)

Produkty	Ogółem w populacji w %	Struktura deklaracji badanych w poszczególnych województwach w zakresie pożądaných produktów w %				
		zachodniopomorskie	podlaskie	warmińsko-mazurskie	lubelskie	mazowieckie
1.chleb	74,09	25,92	19,13	15,93	14,23	24,80
2.pieczycwo pozostałe	34,20	23,56	19,38	21,14	13,28	22,64
3.mąka, kasze, płatki	44,20	27,15	17,97	12,86	15,32	26,70
4.makaron	52,40	28,14	16,79	13,09	15,98	26,01
5.otręby z różnych zbóż	16,20	26,81	16,58	16,40	14,64	25,57
6.ziemniaki	60,26	26,41	17,07	14,65	15,36	26,51
7.nasiona strączkowych (groch, fasola itp)	27,17	30,49	14,93	10,09	15,25	29,23
8.warzywa korzeniowe (buraki, marchew)	46,77	28,10	16,37	10,81	16,43	28,28
9.pomidory, ogórki	74,31	27,76	16,46	13,30	14,92	27,57
10.kapusta	26,06	28,29	13,16	13,60	16,89	28,07
11.cebula	45,09	29,02	14,58	12,36	16,03	28,01
12.kiszonki (ogórki, kapusta)	39,54	29,19	13,73	11,42	16,91	28,76
13.jabłka, gruszki	56,69	27,62	15,83	12,90	16,13	27,52
14.truskawki, maliny	46,80	28,27	13,19	12,21	16,73	29,61
15.przetwory owocowe	22,40	25,13	16,07	15,69	18,24	24,87
16.mięso i przetwory wieprzowe	41,80	24,95	19,96	14,90	15,99	24,20
17.mięso i przetwory wołowe	21,91	24,12	20,60	13,43	14,86	26,99
18.mięso i przetwory drobiowe	60,17	24,98	20,70	15,38	14,72	24,22
19.mleko krowie	51,51	25,79	19,41	15,64	14,31	24,85
20.twarogi, sery	55,46	28,28	17,93	10,51	15,66	27,61
21.jogurty, kefir	49,43	29,42	16,18	9,94	16,13	28,32
22.masło	53,26	28,06	14,48	13,36	16,20	27,90
23.mleko kozie	6,00	27,14	24,76	10,00	11,90	26,19
24.przetwory z mleka koziego	6,74	23,73	18,64	19,92	11,44	26,27
25.jaja kurze	74,37	44,10	30,44	20,84	24,14	42,86
26.miód	39,91	30,64	14,60	10,74	16,75	27,27
27.zioła	32,77	29,29	16,04	11,77	15,95	26,94

Badani do oceny otrzymali listę 27 produktów i wskazywali ich atrakcyjność oraz zapotrzebowanie w gospodarstwie domowym, dziesięć produktów w opinii ponad 50% badanych będzie najbardziej pożądanymi towarami na rynku w przyszłości i tak:

- 1.chleb **74,09 %**,
- 2 .makaron 52,40 %,
3. ziemniaki 60,26 %,
- 4.pomidory, ogórki **74,31 %**,
- 5.jabłka, gruszki 56,69 %,
- 6.mięso i przetwory drobiowe 60,17 %,
- 7.mleko krowie 51,51 %,
- 8.twarogi, sery 55,46 %,
- 9.masło 53,26 %,
- 10.jaja kurze **74,37 %**.

W opinii ponad 70% badanych trzy główne produkty to chleb, pomidory i górkę, jaja kurcze. W predykcji wolumenu i potencjału popytu należy uwzględnić skalę wydatków i wrażliwość cenową na te kategorie produktów, zarówno w ujęciu regionalnym jak i lokalnym. Zdecydowanie w kształtowaniu zapotrzebowania na wskazane produkty dominują konsumenci z województwa zachodniopomorskiego i mazowieckiego.

Przetwórcy i eksperci w deklaracjach potencjału rozwoju produktów wykazali się bardzo dużym optymizmem i w ponad 50% w tych dwóch grupach badanych wskazują na wzrost zapotrzebowania we wszystkich kategoriach produktów, co nie jest zbieżne z oczekiwaniami konsumentów (Tabela 88). Jednak śledząc trendy konsumenckie i rozwój rynku żywności ekologicznej w krajach rozwiniętych, także zaawansowane kształcenie w zakresie zrównoważonej konsumpcji wyniki tych badań trzeba także uwzględnić w tworzeniu instrumentów stymulujących organizację i rozwój tego rynku.

Tabela 88. Deklaracje badanych przetwórców i ekspertów w zakresie pożądaných produktów żywności ekologicznej

Produkty	Przetwórcy	Eksperti
	Struktura deklaracji w %	
1.chleb	77,6	89,5
2.pieczycwo pozostałe	56,7	67,6
3.mąka, kasze, płatki	58,6	67,5
4.makaron	47,4	45,6
5.otręby z różnych zbóż	56,5	48,5
6.ziemniaki	62,4	78,4
7.nasiona strączkowych (groch, fasola itp)	66,5	59,6
8.warzywa korzeniowe (buraki, marchew)	70,7	70,7
9.pomidory, ogórki	69,8	79,8
10.kapusta	64,6	67,4
11.cebula	56,4	58,6
12.kiszonki (ogórki, kapusta)	66,2	69,7
13.jabłka, gruszki	73,4	68,6
14.truskawki, maliny	59,4	48,5
15.przetwory owocowe	72,4	58,6
16.mięso i przetwory wieprzowe	59,3	67,7
17.mięso i przetwory wołowe	61,5	58,7
18.mięso i przetwory drobiowe	65,6	79,7
19.mleko krowie	62,1	58,7
20.twarogi, sery	75,2	68,7
21.jogurty, kefir	75,3	69,7
22.masło	68,4	79,6
23.mleko kozie	65,5	65,6
24.przetwory z mleka koziego	63,6	57,6
25.jaja kurcze	74,7	78,6
26.miód	62,7	78,9
27.zioła	66,9	80,5

Popularne na rynku produkty z segmentu żywności ekologicznej w opinii przetwórców i ekspertów, które uzyskały w każdej tych grup badanych powyżej 60% rekomendacji :

- chleb,
- ziemniaki,

- warzywa korzeniowe,
- pomidory i ogórki,
- kapusta,
- kiszonki,
- jabłka, gruszki,
- mięso i przetwory drobiowe,
- twarogi i sery, jogurty, kefiry, masło
- mleko kozie,
- jaja kurze,
- miód,
- zioła.

Zdecydowanie w ofercie produktów atrakcyjnych i pożądanых na rynku w przewadze pojawiają się produkty roślinne, jednak przesłanką w rozwoju tego rynku są zdecydowane oczekiwania co do oferty mięsa i przetworów z drobiu, mleka krowiego i jego przetworów. Co ciekawe eksperci i przetwórcy zauważają potencjał kiszonek i codziennych produktów, które Polscy konsumują w dużej skali, dlatego w ofercie dostępnej na rynku z uwagi na wzrost zainteresowania w przyszłości powinny w szerszej skali pojawić się produkty takie jak chleb, ziemniaki czy świeże warzywa oraz owoce ekologiczne. Co także dostrzegają badani właściciele gospodarstw ekologicznych i konsumenci.

Wnioski i rekomendacje

1. Ocena poziomu, struktury produkcji w gospodarstwach ekologicznych w Polsce w latach 2004-2021 oraz ocena potencjału produkcji do 2030 roku.

Produkcja roślinna i zwierzęca jest kluczowym elementem ekologicznego sektora rolno-spożywczego w Polsce. Wejście Polski do Unii Europejskiej w początkowym okresie po akcesji miało pozytywne przełożenie na wzrost ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej. Wraz z upływem lat na rynku zaczęły się jednak pojawiać zmiany przeciwstawne temu trendowi w odniesieniu do niektórych produktów rolnictwa ekologicznego. Ewolucja jest naturalnym procesem zachodzącym na rynkach, a w jej ramach może dochodzić do weryfikowania przez producentów decyzji podejmowanych w przeszłości w zakresie zarówno przejścia na produkcję opartą na zasadach rolnictwa ekologicznego, struktury podejmowanej produkcji roślinnej lub zwierzęcej, jak i jej wielkości. W przypadku produkcji ekologicznych zbóż, ziemniaków, warzyw i owoców w Polsce zachodzi od 2012 roku tendencja wzrostowa oraz istnieją przesłanki do tego, aby stwierdzić, iż najprawdopodobniej będzie ona występowała w perspektywie 2030 roku. W przypadku analizowanej w raporcie produkcji ekologicznej krów mlecznych, brojlerów, jaj i mleka krowiego dynamika nie jest już tak ewidentnie wzrostowa jak w przypadku analizowanych produktów z zakresu produkcji roślinnej. Ponadto w drodze analiz o charakterze przestrzennym można było zaobserwować ewolucję przestrzennej koncentracji potencjału produkcji roślinnej i zwierzęcej. Różnice występujące w tym zakresie między pierwszymi latami po wstąpieniu do Unii Europejskiej a 2021 rokiem są świadectwem zachodzącej w wymiarze przestrzennym ewolucji.

2. Określenie determinant rozwoju ekologicznej produkcji rolnej i rozwoju rynku żywności ekologicznej ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań polityki rolnej, w tym założeń Zielonego Ładu w opinii właścicieli ekologicznych gospodarstw rolnych, przetwórców, ekspertów.

Główne uwarunkowania rozwoju rynku żywności ekologicznej to:

- **czynniki ekonomiczno-polityczne:** konieczna poprawa opłacalności produkcji w gospodarstwach rolnych realizujących produkcję w systemie ekologicznym (obniżenie kosztów produkcji), wzrost dofinansowania produkcji w ekologicznych gospodarstwach rolnych (nowy system płatności w zakresie dopłat do produkcji w ramach polityki Europejskiego Zielonego Ładu – może być takim czynnikiem), **opracowanie strategii rozwoju rynku żywności ekologicznej na szczeblu centralnym i w samorządach**
- **czynniki społeczne:** wzrost zainteresowania konsumentów żywnością ekologiczną, także zainteresowania dietą wegetariańską, wzrost dochodów konsumentów, **zwiększenie zaufania wśród konsumentów do producentów i przetwórców na rynku żywności ekologicznej i edukacja społeczna w zakresie walorów produkcji ekologicznej - zajęcia w szkołach w zakresie edukacji ekologicznej,**
- **czynniki organizacyjne:** wzrost aktywności Ośrodków Doradztwa Rolniczego w ramach różnych programów pomocowych oraz wspieranie w adaptacji gospodarstw do założeń Zielonego Ładu, czy rozwinięcie eksportu oraz poprawa kanałów dystrybucji i punktów skupu; **organizacja kanałów dystrybucji zapewniających sprawny przepływ towarów od pola do stołu; współpraca ekologicznych producentów rolnych w celu zwiększania skali i jakości produkcji z gospodarstwa.**

3. Określenie skali, struktury konsumpcji oraz preferencji konsumentów indywidualnych i przetwórców w zakresie produktów rolnictwa ekologicznego.

- Konsumentów indywidualnych spożywali średnio 66,4 kg produktów roślinnych na osobę rocznie co jest znaczącą wartością w porównaniu do ilości konsumpcji produktów zwierzęcych 33,6 kg na osobę rocznie. Największe spożycie odnotowano w przypadku jaj kurzych, pieczywa, pomidorów i ogórków, ziemniaków oraz chleba.
- Spożycie ilościowe produktów roślinnych było wyższe, jednak produkty zwierzęce miały wyższy udział wartościowy w konsumpcji (55,95% w porównaniu do 44,05% dla produktów roślinnych). Produktami o najwyższym wartościowo spożyciu były mięso i przetwory wieprzowe oraz drobiowe, a także jogurty i kefir, masło oraz zioła.
- Najbardziej oczekiwanymi atrybutami dostępnej w sprzedaży żywności w opinii konsumentów, przetwórców i ekspertów były przetwory bez konserwantów, naturalny smak oraz mały stopień przetworzenia.
- Głównymi motywami zakupu żywności ekologicznej były troska o środowisko, zdrowotność, dobry naturalny smak i zapach oraz przekonanie, że żywność ekologiczna jest bezpieczna dla zdrowia.
- Najbardziej istotnymi cechami surowców ekologicznej produkcji rolnej oczekiwanymi w skupie w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych były ważne identyfikatory producenta i terminowość dostaw. Przetwórcy najbardziej cenili możliwość monitorowania procesu produkcyjnego oraz jednorodność parametrów w całej partii, zaś eksperci wysoką jakość parametrów technologicznych oraz dostarczanie wymaganych cyklicznych certyfikatów.
- Najczęściej wskazywanym atrybutem surowców ekologicznej produkcji rolnej polskiej w opinii przetwórców i ekspertów była terminowość dostaw.

4. Diagnoza skali wydatków, elastyczności dochodowej i cenowej popytu oraz chłonności rynku w zakresie ekologicznych produktów roślinnych i zwierzęcych.

- Największą grupę nabywców stanowiły osoby wydające powyżej 2500 zł miesięcznie (42,4%), a najmniejszą grupę osoby wydające od 1001-1500 zł (9,1%) oraz od 501 do 1000 zł (9,2%). Wraz ze wzrostem miesięcznych wydatków na żywność ekologiczną rosła również średnia wartość wydatków na produkty roślinne oraz produkty zwierzęce.
- Największą wartość wydatków (średnie roczne wydatki na osobę) przeznaczano na zakup mięsa i przetworów wieprzowych oraz jogurtów, kefirów i masła.
- Największy udział w wydatkach miały mięso i przetwory wieprzowe oraz drobiowe, a także jogurty, kefir i masło.
- Produkty zwierzęce dominowały w wydatkach, zarówno w ujęciu ilościowym jak i wartościowym, ale produkty roślinne także miały znaczący udział.
- Większość respondentów była gotowa płacić wyższą cenę za żywność ekologiczną, ale tylko do pewnego limitu. Co piąty badany deklarował, że jest skłonny zapłacić wyższą cenę tylko w wyjątkowych sytuacjach, a zaledwie 10% respondentów deklarowało, że jest gotowych zapłacić wyższą cenę za żywność ekologiczną bez względu na to, jak bardzo wzrosła. Istniała również znacząca grupa osób (19%), które nie były gotowe płacić wyższej ceny za żywność ekologiczną.

- Największy odsetek respondentów deklaruje akceptację wzrostu cen produktów ekologicznych do 10%. Im większy wzrost cen, tym mniejszy odsetek osób deklarujących ich akceptację przy nie zmienionym poziomie konsumpcji.
- W przypadku wzrostu dochodu o 10%, najwięcej respondentów zadeklarowało, że zwiększy swoje wydatki na żywność ekologiczną oraz utrzyma je na niezmienionym poziomie.
- W przypadku spadku dochodu o 10%, najwięcej respondentów zadeklarowało, że zmniejszy swoje wydatki o 10% lub pozostawi je bez zmian.
- Współczynnik elastyczności dochodowej wskazał, że 1% wzrost dochodu przekłada się na wzrost wydatków na żywność ekologiczną o 0.276%. Najwyższa elastyczność dochodowa charakteryzowała konsumentów w województwie podlaskim.

5. Systemu obrotu surowców i produktów przetworzonych na rynku żywności ekologicznej.

W tworzeniu skutecznych kanałów dystrybucji ważną kwestią jest zapewnienie infrastruktury, umożliwiającej współpracę i przepływ towarów w poszczególnych ogniwach kanału dystrybucji. Organizacja obrotu towarami, zapewnienie systematycznego przepływu i warunków umożliwiających sprawność funkcjonowania poszczególnych uczestników kanału jest przejawem dojrzałości rynku. Na rynku żywności ekologicznej organizacja i usprawnienie handlu na poziomie gospodarstwa rolnego jest jednym z problemów i wyzwań w procesie kształtowania rozwoju tego rynku. W tworzeniu kanałów dystrybucji należy uwzględnić zakres produkcji w ekologicznych gospodarstwach rolnych, skalę tej produkcji, wydajność, rozdrobnienie gospodarstw, specyfikę ich oferty produkcyjnej czy wreszcie możliwości w zakresie przechowywania, konfekcjonowania czy przetwórstwa.

Badani konsumenci nie korzystają z nowoczesnych form handlu, wprawdzie zakupy żywności przez Internet stały się bardziej popularną formą zaopatrzenia, jednak w przypadku żywności ekologicznej nadal dominują bezpośrednie formy kontaktu z producentem. Ograniczony asortyment i często brak zaufania do powstałych sklepów internetowych, są w wielu przypadkach barierą w wykorzystaniu e-handlu. Natomiast rozwijające się targowiska, ekobazarki, zielone targi, które też umożliwiają spędzanie wolnego czasu i korzystanie z zasobów kultury lokalnej są coraz bardziej popularną formą sprzedaży żywności ekologicznej i lokalnej. Brak promocji i tożsamości marki producenta z marką sklepu w sieci, ograniczony asortyment świeżych produktów, jest barierą w rozwijaniu nowoczesnych form handlu.

Rozwiązaniami usprawniającymi funkcjonowanie rynku żywności ekologicznej jest zaspokajanie oczekiwań konsumentów co do miejsc nabywania tej żywności, także wprowadzenie nowoczesnych form sprzedaży towarów wytwarzanych na poziomie gospodarstwa ekologicznego, kontrakty z przetwórcami, także sprzedaż produkcji roślinnej czy zwierzęcej w ramach kontraktów firmom eksportującym zapewni rynki zbytu oraz dostępność surowców w przetwórstwie. W opinii ekspertów koniecznym będzie również wprowadzenie oferty produktów ekologicznych z gospodarstw rolnych do oferty w e-bazarkach czy giełdach internetowych. Jednak aby te formy mogłyby być realizowane potrzebna jest koncentracja produkcji, wprowadzenie standaryzacji produkcji, pozyskanie kompetencji w zakresie dostarczenia towaru o określonych parametrach jakościowych i wymaganej skali.

Atrakcyjne i pożądane formy sprzedaży z ogniw przetwórców, to duża dywersyfikacja kanałów odbiorców w opinii badanych ekspertów kluczowe segmenty odbiorców to: małe sklepy specjalistyczne, **sprzedaż w sklepie internetowym, sprzedaż przez e-bazarek czy na giełdzie internetowej**, dostawy do gastronomii, sprzedaż do hurtowni oraz sprzedaż na rynki zagraniczne, pośrednikom czy firmom eksportującym.

6. Uwarunkowań rozwoju współpracy pomiędzy uczestnikami rynku żywności ekologicznej .

Potencjał produkcji i przetwórstwa na rynku żywności ekologicznej może być wzmocniony poprzez trwałą współpracę (kontrakty) rolników z przetwórcami przy efektywnych ekonomicznie i akceptowalnych przez każdego warunkach. W związku z tym ważne jest poznanie postaw i opinii poszczególnych uczestników rynku na temat zakresu współpracy, ich pożądanym form, które powinny być wprowadzone. Szczególnie jest to ważne w regionach o dużej skali produkcji surowca, a w których brakuje systemu przetwórstwa, dystrybucji i sprzedaży produktów ekologicznych.

Intensywność i jakość współpracy w poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego rynku żywności ekologicznej jest na nieodpowiednim poziomie, a ograniczenia tej współpracy wskazują szczególnie grupy respondentów t.j. właściciele ekologicznych gospodarstw rolnych, przetwórcy i eksperci:

- brak zaufania do partnerów,
- obawy przed negatywnymi skutkami współpracy,
- brak liderów integrujących producentów,
- duże odległości pomiędzy potencjalnymi partnerami,
- ograniczone zainteresowanie rolników współpracą z innymi producentami ekologicznymi ze względu na niski poziom produkcji,
- złe doświadczenia z dotychczasowej współpracy.

Diagnoza ograniczeń współpracy jest różnie postrzegana w przypadku badanych właścicieli gospodarstw rolnych z różnych województw w Polsce m.in. niektóre aspekty związane z trudnością nawiązywania kontaktów, brakiem zaufania do partnerów czy obawy przed negatywnymi skutkami współpracy dlatego konieczne są programy wsparcia uwzględniające specyfikę problemów zdiagnozowanych w danym regionie.

Uwzględniając skalę aprobaty poszczególnych grup badanych respondentów można wskazać kluczowe pożądane działania, które umożliwiają tworzenie sieci współpracy pomiędzy partnerami na rynku żywności ekologicznej i są to:

- organizacja seminariów edukacyjnych (dla rolników, przetwórców i pośredników) na temat budowania sieci i współpracy, szczególnie jest oczekiwana przez właścicieli gospodarstw z województw a lubelskiego,
- wspólne wyjazdy studyjne rolników, przetwórców i pośredników oczekują w zdecydowanej większości badani z województwa lubelskiego,
- kampanie promocyjne na temat budowania sieci i zasad współpracy, deklarują zdecydowanie silniej badani z województwa zachodniopomorskiego i lubelskiego,
- pomoc w zakresie organizacji i tworzenia sieci w większej skali zauważają rolnicy w województwa zachodniopomorskiego,
- zaangażowania podmiotów, które koordynowałyby współpracę między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci oczekują badani z województwa zachodniopomorskiego,
- wsparcie finansowe do tworzenia sieci jest konieczne szczególnie w opinii rolników z województwa zachodniopomorskiego i lubelskiego,
- uruchomienia platformy umożliwiającej kontakt między producentami, przetwórcami i pośrednikami w ramach sieci oczekują badani z województwa zachodniopomorskiego,

- pomoc ekspercka jest konieczna szczególnie w opinii badanych z województwa zachodniopomorskiego i lubelskiego.

Jednym z kluczowych obszarów wymagających pogłębionej analizy jest kwestia działań podejmowanych na wszystkich szczeblach łańcucha marketingowego, który w ujęciu modelowym tworzą: producenci (gospodarstwa rolne), przetwórcy, pośrednicy. Pożądanym skutkiem stworzenia i wdrożenia współpracy w ramach działań marketingowych na rynku żywności ekologicznej powinno być usprawnienie procesów rynkowych, szczególnie w odniesieniu do dystrybucji produktów ekologicznych. Wprowadzenie działań opartych na integracji i współpracy powinno przełożyć się na rozwój rynku żywności ekologicznej, z którego skorzystają wszyscy jego uczestnicy, a w szczególności konsumenci, producenci i przetwórcy.

7 Określenie wiodących produktów stanowiących ofertę sektora rolnictwa ekologicznego w produkcji roślinnej i zwierzęcej o najwyższym potencjale rozwoju.

Rozwój gospodarstw ekologicznych w tym zintensyfikowanie skali inwestycji, zależy od perspektyw funkcjonowania rynku także skali opłacalności i rentowności produkcji. W sektorze rolnictwa ekologicznego, produkcji ekstensywnej, przy rozdrobnionym areale upraw, ograniczonym rynku zbytu, deficycie siły roboczej warunkiem koniecznym jest uzyskanie dochodu umożliwiającego pokrycie kosztów funkcjonowania gospodarstwa. Z tym samym problemem związany jest rozwój przetwórstwa i poziom marż jakie występują na poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego na rynku żywności ekologicznej. Poziom nadwyżki dochodów nad kosztami decyduje o sprawności działania rynku i determinuje ofertę sektora.

W szacowaniu potencjału podaży i możliwości jej rozwoju, istotnym jest wskazanie poziomu satysfakcjonującej marży jaką chcieliby uzyskać producenci i która umożliwi im podjęcie decyzji o rozwoju produkcji. W przypadku produkcji zwierzęcej szacowany poziom nadwyżki dochodu nad kosztami w przypadku opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych, waha się w przedziale od 25 do 40% i zależy od rodzaju prowadzonej działalności. Zabezpieczenie stałego poziomu nadwyżki daje szansę na perspektywy inwestycyjne i możliwości rozwoju z założeniem pewnego rynku zbytu. W opinii badanych rolników oczekiwania co do nadwyżki dochodu nad kosztami w przypadku ekologicznej produkcji roślinnej z uwagi na niestabilność produkcji, brak możliwości przewidywania skali zbiorów są wyższe. Rozwój produkcji ekologicznych zbóż, ziemniaków, strączkowych, warzyw, owoców jest możliwy w opinii badanych właścicieli gospodarstw rolnych przy uzyskiwaniu ponad 40% nadwyżki a w przypadku niektórych kategorii np. warzyw ok. 50%.

Poziom kosztów i szacowane dochody uzyskiwane ze sprzedaży w gospodarstwie są uzależnione m.in. od skali produkcji, skali kosztów jednostkowych oraz poziomu cen jakie mogą uzyskiwać właściciele za wytworzone towary. Przy tak rozdrobnionej produkcji i różnorodnych formach sprzedaży oraz z uwagi na specyfikę segmentu klientów szacunki poziomu kosztów, cen, dochodów powinny być przeprowadzane w poszczególnych segmentach gospodarstw. Istotnym zidentyfikowanym w trakcie badań problemem jest powszechne zjawisko braku świadomości poniesionych kosztów oraz trudność w określeniu uzyskiwanych cen czy dochodu. Brakuje w wielu gospodarstwach kalkulacji ekonomicznej podejmowanych decyzji inwestycyjnych czy rozwojowych, brakuje orientacji co do kosztowności alternatywnych działalności rolniczej w relacji do prowadzonej. Koniecznym zatem wydaje się ciągłe kształcenie menedżerskie czy potrzeba menedżerów

gospodarstw rolnych, którzy będą podejmować decyzje uwarunkowane czynnikami makro i mikroekonomicznymi aby tworzyć przewagę konkurencyjną ekologicznej produkcji rolnej.

Produkcja zwierzęca o najwyższym potencjale rozwoju to:

- produkcji bydła mlecznego z uwagi na zapotrzebowanie na mleko krowie,
- produkcja drobiu,
- jaj,
- mleka koziego.

Produkcja roślinna o najwyższym potencjale rozwoju to:

- zboża,
- warzywa,
- ziemniaki,
- strączkowe,
- owoce,
- zioła.

W opinii przetwórców atrakcyjne formy działalności gospodarczej, które w przyszłości będą kluczowe w dyskusji nad rozwojem przetwórstwa na rynku żywności ekologicznej to:

- wytwarzanie produktów przemiału zbóż,
- produkcja soków z owoców i warzyw,
- przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu,
- produkcja pieczywa i świeżych wyrobów ciastkarskich,
- destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi.

Do poszukiwania wolumenu oferty produktów atrakcyjnych na rynku żywności ekologicznej konieczne są opinie i deklaracje konsumentów, którzy generują popyt pierwotny. Bardzo istotnym w kontekście budowania chłonności popytu i sprawności funkcjonowania sektora jest określenie po pierwsze preferencji konsumentów, diagnoza potencjału produkcji i przetwórstwa a następnie potencjał handlu i dystrybucji.

W opinii badanych konsumentów najbardziej pożądanymi towarami na rynku w przyszłości będą::

- chleb,
- makaron,
- ziemniaki,
- pomidory, ogórki,
- jabłka, gruszki,
- mięso i przetwory drobiowe,
- mleko krowie,
- twarogi, sery, masło,
- jaja kurze.

Rozwiązaniem problemów rozwoju rynku żywności ekologicznej jest stworzenie sieci organizacji funkcjonujących na poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego i uzyskanie w nich efektu sieciowego, co daje szansę na zwiększenie sprawności i efektywności rynku żywności ekologicznej. Wprowadzenie działań opartych na integracji, współpracy w zakresie sieci funkcjonujących w poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego jest możliwe jeżeli zostaną stworzone relacje pomiędzy uczestnikami poszczególnych szczebli i

pomiędzy sieciami organizacyjnymi funkcjonującymi w branży. Sprawnie funkcjonujący łańcuch marketingowy daje szansę na rozwój rynku żywności ekologicznej, z którego skorzystają wszyscy jego uczestnicy, a w szczególności konsumenci, producenci i przetwórcy. Sprawnie funkcjonujący rynek z potencjałem oferty asortymentowej zarówno w zakresie skali, jednorodności, jakości, zapewniający terminowe dostawy oraz funkcjonujący w ramach sprawnej infrastruktury to atrybuty przewagi produktów rynku żywności ekologicznej konkurencyjnej zarówno na rynku krajowym jak i w eksporcie.

Informacje na temat poziomu ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej są istotnym rodzajem informacji rynkowej. W obliczu zachodzących w Polsce zmian, których diagnozę zamieszczono w niniejszym raporcie, rekomenduje się zapewnienie uczestnikom rynku dostępu do aktualnych danych o ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej, które charakteryzowałyby się wysokim poziomem szczegółowości oraz dających możliwość śledzenia różnic o charakterze przestrzennym oraz w ujęciu dynamicznym. Takie rozwiązanie służyłoby nie tylko producentom rolnym, ale także innym uczestnikom rynku.

Kolejną rekomendacją jest włączenie w zakres publikowanych danych tych dotyczących przeciętnych cen ekologicznych produktów roślinnych i zwierzęcych na poziomie co najmniej wojewódzkim. Umożliwiłoby to diagnozę i monitorowanie potencjału rynku w ujęciu wartościowym.

W obliczu zmian dynamiki ekologicznej produkcji roślinnej i zwierzęcej w Polsce, rekomenduje się także prowadzenie badań nad efektywnością wsparcia finansowego udzielanego podmiotom prowadzącym ekologiczną produkcję roślinną i zwierzęcą w kontekście osiągniętych przez nie efektów.

Rozwiązaniem problemów rozwoju rynku żywności ekologicznej jest stworzenie sieci organizacji funkcjonujących na poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego i uzyskanie w nich efektu sieciowego, co daje szansę na zwiększenie sprawności i efektywności rynku żywności ekologicznej. Wprowadzenie działań opartych na integracji, współpracy w zakresie sieci funkcjonujących w poszczególnych ogniwach łańcucha marketingowego jest możliwe jeżeli zostaną stworzone relacje pomiędzy uczestnikami poszczególnych szczebli i pomiędzy sieciami organizacyjnymi funkcjonującymi w branży. Sprawnie funkcjonujący łańcuch marketingowy powinno daje szansę na rozwój rynku żywności ekologicznej, z którego skorzystają wszyscy jego uczestnicy, a w szczególności konsumenci, producenci i przetwórcy.